

22-10-17138-25

Номер в Єдиному реєстрі
стратегічної екологічної оцінки

ЗВІТ ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ
ДОКУМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ
ПРОГРАМИ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2026 РІК

Зміст

Назва розділу	Стор.
Вступ	3
1. Зміст та основні цілі документа державного планування, його зв'язок з іншими документами державного планування	18
2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та прогнозні зміни цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)	24
3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)	72
4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)	81
5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування	84
6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності – 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків	98
7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування.	106
8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки).	112
9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування, у тому числі для здоров'я населення.	116
10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення	122
11. Резюме нетехнічного характеру інформації, розраховане на широку аудиторію	123
12. Перелік виконавців звіту про стратегічну екологічну оцінку	124

Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку країн, регіонів та населених пунктів. Стратегічна екологічна оцінка стратегій, планів та програм дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування.

Стратегічна екологічна оцінка (далі – СЕО) – це новий інструмент реалізації екологічної політики, який базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявити та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи.

Метою СЕО є забезпечення високого рівня охорони довкілля та сприяння інтеграції екологічних факторів і підготовці планів і програм з метою забезпечення збалансованого (сталого) розвитку.

В Україні створені передумови для імплементації процесу СЕО, пов'язані з розвитком стратегічного планування національної практики застосування екологічної оцінки.

Нормативно-правова база проведення СЕО в Україні

Основними міжнародно-правовими документами щодо проведення СЕО є: Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє природне середовище у транскордонному контексті (Конвенція ЕСПО), ратифіковано Верховною Радою України (від 01.07.2015 №562-VIII), та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє природне середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Засади екологічної політики України визначені Законом України «Про основні засади (Стратегії) державної екологічної політики на період до 2030 року» (схвалено Верховною Радою України 28 лютого 2019 року). В цьому законі СЕО згадується в основних інструментах реалізації державної екологічної політики. Тобто стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля – дасть змогу запобігти негативному впливу на навколишнє природне середовище та встановити відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки тощо.

СЕО в Україні здійснюється на основі принципів законності та об'єктивності, гласності, участі громадськості, наукової обґрунтованості, збалансованості інтересів, комплексності, запобігання екологічній шкоді, довгострокового прогнозування, достовірності та повноти інформації у проекті документа, міжнародного екологічного співробітництва.

Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» регулює відносини у сфері оцінки наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виконання документів державного планування та поширюється на документи державного планування, які стосуються сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту, поводження з відходами, використання водних ресурсів, охорони довкілля, телекомунікацій, туризму, містобудування або землеустрою (схеми) та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності (або які містять види діяльності та об'єкти), щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля (у відповідності до вимог Закону України «Про оцінку впливу на довкілля»), або які вимагають оцінки, зважаючи на ймовірні наслідки для територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі (далі – території з природоохоронним статусом).

Об'єкт СЕО і рівень планування

Об'єкт стратегічної екологічної оцінки – Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік (далі – Програма) є документом державного планування місцевого рівня, яким визначаються пріоритетні напрями економічного і соціального розвитку, підтримка державних промислових підприємств та підприємств інших форм власності, сприяння випуску конкурентоспроможної продукції, збільшенню обсягів виробництва на підприємствах оборонно-промислового комплексу області, диверсифікація зовнішніх ринків збуту продукції, сприяння залученню інвестицій, створенню позитивного бізнес-іміджу області, активізація інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств, сприяння імпортозаміщенню по різних групах товарів, зростання енергоефективності виробництва, економія енергоресурсів в умовах високої вартості енергоносіїв.

В умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України та введення в Україні воєнного стану (Указ Президента України від 24.02.2022 № 64 «Про введення воєнного стану в Україні») Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2025 рік (далі – Програма) розроблена виходячи з реальних можливостей, наявних даних щодо показників розвитку області за попередній період, програм і проєктів на наступний рік.

Негативний вплив воєнних дій на території України та кардинальна зміна умов функціонування економіки призвели до того, що прогноз макроекономічних показників, зроблений до початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України, повністю втратив свою актуальність, зокрема Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2022 - 2024 роки, схвалений постановою Кабінету Міністрів України від 31.05.2021 № 586. Основні прогнозні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2026 – 2028 роки затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2025 № 946 «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2026 – 2028 роки».

Програму розроблено Департаментом економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної (військової) адміністрації спільно з іншими структурними підрозділами Харківської обласної державної (військової) адміністрації, територіальними підрозділами центральних органів виконавчої влади, з урахуванням пропозицій районних державних (військових) адміністрацій, військових адміністрацій населених пунктів, органів місцевого самоврядування Харківської області, відповідно до Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», постанови Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проєктів Бюджетної декларації та державного бюджету» (зі змінами).

Проте, дотримання встановленої постановою № 621 типової структури ускладнюється відсутністю повної необхідної поточної статистичної інформації у 2023-2025 роках, оскільки згідно з положеннями Закону України від 03.03.2022 № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупиняють оприлюднення статистичної інформації, за деяким винятком.

Окреслена ситуація ускладнює проведення об'єктивного аналізу і оцінки поточної соціально-економічної ситуації в адміністративно-територіальних одиницях та формування прогнозних показників на 2026 рік.

У Програмі визначено заходи щодо розвитку провідних галузей виробничої та соціальної сфери у 2026 році відповідно до завдань, передбачених актами Президента України, Кабінету Міністрів України, рішеннями Харківської обласної ради, розпорядженнями та дорученнями керівництва Харківської обласної державної (військової) адміністрації.

Головною метою Програми є створення умов для економічного зростання та вдосконалення механізмів управління розвитком області на засадах ефективності, відкритості та прозорості, посилення інвестиційної та інноваційної активності, забезпечення належного функціонування інженерно-транспортної та комунальної інфраструктури, дотримання високих екологічних стандартів та, в результаті цього, підвищення конкурентоспроможності області, доступності широкого спектру соціальних послуг, забезпечення гідних умов життя та загального підвищення добробуту населення.

Структуру Програми побудовано відповідно до вказаних пріоритетних напрямів розвитку.

У частині I «Пріоритети та основні завдання соціально-економічного розвитку області на 2026 рік» Програми визначено поточну ситуацію, з наданням наявних статистичних даних, пріоритетні завдання на 2026 рік щодо вирішення проблемних питань, наведено обласні та державні галузеві програми, що реалізуються в області у відповідних галузях економіки і соціальної сфери.

Частина II Програми містить конкретні заходи щодо реалізації пріоритетних завдань у відповідній сфері, заплановані на 2026 рік, та очікувані результати виконання цих заходів.

У частині III «Прогнозна сума видатків на фінансування окремих заходів на 2026 рік» Програми наведено заходи, які не включено до чинних обласних та державних галузевих програм і фінансування яких буде здійснюватися з обласного бюджету в рамках реалізації Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік.

У частині IV «Перелік інвестиційних проєктів регіонального розвитку, які планується реалізувати у 2026 році» Програми наведено перелік об'єктів, будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт яких передбачено здійснювати в області протягом 2026 року. Вказані об'єкти будуть фінансуватися за рахунок різних джерел, не заборонених законодавством.

Частина V Програми містить перелік проєктів стосовно відновлення та модернізації об'єктів, що постраждали внаслідок збройної агресії РФ проти України у 2026 році. Вказані об'єкти будуть фінансуватися за рахунок різних джерел, не заборонених законодавством.

Координацію реалізації Програми здійснює Харківська обласна державна (військова) адміністрація, її структурні підрозділи спільно з територіальними органами центральних органів виконавчої влади, які розробили відповідні розділи Програми.

У ході виконання до Програми можуть вноситися зміни. Контроль за виконанням Програми здійснює Харківська обласна рада.

Соціальний та економічний розвиток Харківської області

Харківська область є однією з найбільших областей України по території, населенню та розвитку господарського комплексу – це великий промисловий центр України, в якому представлені практично всі види економічної діяльності. Область розміщена на північному сході країни.

Особливості соціально-економічного розвитку – наявний природно-ресурсний потенціал, що сприяє прискореному соціально-економічному розвитку Харківської області, унаслідок чого вона займає важливе місце в економіці України. Недолік географічного розташування – безпосередня близькість до країни-агресора, внаслідок чого область щоденно потерпає від обстрілів.

До складу Харківської області входить 7 адміністративних районів, 18 міст, в тому числі 7 обласного значення (Харків, Ізюм, Куп'янськ, Лозова, Люботин, Златопіль, Чугуїв), з 1 751 населеного пункту 1733 - сільські та селищні. Станом на середину 2025 року під тимчасовою окупацією російських військ залишається близько 4 % території області.

Крім того, Куп'янським районом проходить основна лінія фронту, зокрема, за Дворічанським напрямком, також за Вовчанським та Липецьким напрямками.

У структурі валового виробництва сільського господарства області частка продукції рослинництва займала близько 90%, тваринництва – близько 10%.

Сільськогосподарськими підприємствами у 2025 році реалізовано худоби та птиці на забій (у живій масі) 45,6 тис. тонн, що на 15,7% більше, порівняно з січнем-вереснем 2024 року, вироблено молока – 173,6 тис. тонн молока, що на 0,5% менше січня-вересня 2024 року; яєць вироблено усіма категоріями господарств 208,0 млн штук, що на 4,1% менше минулорічного показника. Обсяги реалізації на забій сільськогосподарських тварин і птиці за видами зменшилися наступним чином: велика рогата худоба – на 45,4%; свині – на 67,2%; птиця – на 50,7%.

Незважаючи на важкі умови та можливість оброблювати лише близько 70% сільськогосподарських земель області, станом на 01.10.2025 аграрії зібрали зернові та зернобобові культури на площі 517,5 тис. га, намолочено 1781,9 тис. тонн, що на 9,5% менше ніж у аналогічному періоді 2024 року, середня урожайність склала 34,4 ц/га (у 2024 році – 33,9 ц/га). У тому числі по культурах:

- пшениця (озима та яра) зібрана на площі 352,3 тис. га, намолочено 1257,4 тис. тонн (на 3,6 % менше порівняно з відповідною датою 2024 року), урожайність 35,7 ц/га (у 2024 році – 36,6 ц/га);

- ячмінь (озимий та ярий) зібраний на площі 66,6 тис. га, намолочено 203,7 тис. тонн (на 25,5 % більше), урожайність 30,6 ц/га (у 2024 році – 26,0 ц/га);

- жито зібрано на площі 1,4 тис. га, намолочено 3,4 тис. тонн (на 8,5 % менше), урожайність 23,5 ц/га (у 2024 році – 35,9 ц/га);

- гречку обмолочено на площі 1,6 тис. га, намолочено – 0,9 тис. тонн (на 51,9 % менше), урожайність – 5,6 ц/га (у 2024 році – 8,6 ц/га);

- овес обмолочено на площі 3,3 тис. га, намолочено – 8,0 тис. тонн (на 36,5 % менше), урожайність – 23,9 ц/га (у 2024 році – 25,4 ц/га);

- просо обмолочено на площі 4,3 тис. га, намолочено – 12,2 тис. тонн (на 39,2 % більше), урожайність – 28,1 ц/га (у 2024 році – 13,9 ц/га);

- гороху з площі 24,7 тис. га, зібрано 69,3 тис. тонн (у 2,5 разів більше), урожайність – 28,1 ц/га (у 2024 році – 14,8 ц/га);

- кукурудзи з площі 56,1 тис. га зібрано 210,5 тис. тонн (на 51,8 % менше), урожайність – 37,5 ц/га (у 2024 році – 35,1 ц/га).

Станом на 31 березня 2025 року, наростаючим підсумком з початку інвестування, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), залучених в Харківську область, склав 637,2 млн. дол. США (9 місце серед регіонів України).

В економіку Харківської області було внесено прямих іноземних інвестицій: з країн ЄС – 392,4 млн. дол. США (61,6%), з інших країн – 244,8 млн. дол. США (38,4%).

Унаслідок воєнного вторгнення РФ економіка України зазнала безпрецедентних руйнувань. Значні виклики постали, зокрема, у сфері міжнародних торговельних відносин.

За січень-липень 2025 року зовнішньоторговельний обіг товарів Харківської області становив 1 млрд 890,2 млн дол. США (по Україні – 69,2 млрд дол. США) та збільшився порівняно з аналогічним періодом 2024 року на 34,8% (по Україні збільшився на 9,1%).

Експортні поставки товарів збільшилися на 5,3% і склали 453,1 млн дол. США (по Україні – 23,3 млрд дол. США, зменшення на 3,5%).

Імпортні надходження товарів збільшилися на 47,8% і становили 1 млрд 437,1 млн дол. США (по Україні – 45,9 млрд дол. США, збільшення на 16,9%).

Протягом січня-липня 2025 року експорт товарів, вироблених підприємствами Харківської області, збільшився. Найсуттєвіше збільшення обсягу експорту товарів: живі тварини; продукти тваринного походження у 2,5 рази порівняно з січнем-липнем 2024 року; машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання – на 56,8%; вироби з каменю, гіпсу, цементу – на 32,6%; полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – на 16,1%; засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – на 15,7%; недорогоцінні метали та вироби з них – на 15,6%, різні промислові товари – на 9,8%.

За останніми статистичними даними, у 2021 році зайняте населення області у віці 15 - 70 років склало 1 181,1 тис. осіб, рівень зайнятості – 59,3% (по Україні – 55,7%), безробітне населення у зазначеному віці склало 85,0 тис. осіб, рівень безробіття – 6,7% (по Україні – 9,9%).

У січні 2022 року середньооблікова чисельність штатних працівників області склала 534,9 тис осіб, розмір середньої заробітної плати працівників – 12 510 грн.

Пріоритетні та основні цілі та завдання соціально-економічного розвитку Харківської області на 2026 рік

Ціль	Завдання
1.1 Розвиток базових галузей економіки та інфраструктури життєзабезпечення	
1.1.1 Розвиток агропромислового комплексу	- Здійснення моніторингу пошкоджень та/або руйнувань товарно-матеріальних цінностей суб'єктів господарювання агропромислового комплексу; - Проведення роз'яснювальної роботи щодо затверджених Урядом нормативно-правових актів, інших документів з різних питань діяльності агропромислового комплексу. Зокрема: - проведення нарад, семінарів, навчань щодо обговорення актуальних питань; - надання практичної та методичної допомоги сільськогосподарським виробникам; - Сприяння забезпеченню продовольчої безпеки області та співпраця з науковими установами щодо нарощування обсягів виробництва продукції по всіх сферах агропромислового комплексу. - Сприяння наданню дорадчих послуг (проведення семінарів та інших заходів); - Створення умов для розвитку агропромислового комплексу шляхом забезпечення проведення інформаційно - роз'яснювальної роботи щодо: - наявних програм підтримки галузей агропромислового комплексу; - впровадження грантових проектів та міжнародної допомоги.
1.1.2 Розвиток промислового комплексу	- Проведення роботи з центральними органами виконавчої влади щодо вирішення проблемних питань підприємств області, завантаження промислових підприємств області замовленнями, розвиток військово-промислового комплексу; - Сприяння вдосконаленню нормативно-правової бази і діючого законодавства України в сфері промисловості з метою спрощення зовнішньоекономічної діяльності та дозвільних процедур; імплементації економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; - Запровадження роботи щодо отримання підприємствами області державного замовлення на виробництво та пільгове кредитування закупівлі критично важливих видів машинобудівної продукції (будівельна техніка, аграрне, транспортне машинобудування тощо) та продукції будівельної галузі й легкої промисловості для забезпечення потреб оборони та ЗСУ.

1.1.3 Енергозабезпечення	- відновлення пошкоджених об'єктів та електричних мереж для забезпечення сталого енергопостачання споживачів області; - розвиток енергозберігаючих та енергоефективних технологій; - упровадження відновлювальних джерел енергії
1.1.4 Розвиток Транспортного комплексу та поштовий зв'язок	- Реконструкція тягової підстанції регіональної філії «Південна залізниця» АТ «Укрзалізниця» у межах Харківської області; - Ремонт будівель Постів ЕЦ (електричної централізації) станції регіональної філії «Південна залізниця» АТ «Укрзалізниця», 2 од; - Ремонт пасажирських платформ зупинних пунктів регіональної філії «Південна залізниця» АТ «Укрзалізниця», 2 од.; - Будівництво третьої лінії Харківського метрополітену в м. Харкові від станції «Метробудівників» до станції «Одеська»; - Оновлення рухомого складу КП «Харківського метрополітену».
1.1.5 Житлово-комунальне господарство	- відновлення пошкоджених об'єктів критичної інфраструктури області, які постраждали внаслідок бойових дій; - скорочення споживання підприємствами галузі енергетичних та матеріальних ресурсів для виробництва комунальних послуг, проведення модернізації та переоснащення житлово-комунального господарства; - скорочення понаднормативних втрат води та теплової енергії в мережах; - підвищення рівня благоустрою у населених пунктах області; - придбання спеціального транспорту для комунальних підприємств за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища; - безумовне освоєння коштів, виділених з бюджетів усіх рівнів; залучення інвестицій; - стабілізація фінансового стану підприємств галузі
1.1.6 Охорона навколишнього природного середовища	- Покращення ситуації щодо управління твердими побутовими відходами та відходами руйнації у населених пунктах області; - Покращення екологічного стану водних об'єктів області; - Покращення стану атмосферного повітря; - Охорона та збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
1.1.7 Розвиток будівельної галузі та забезпечення населення житлом	- Проведення робіт з обстеження пошкоджених об'єктів з метою ліквідації наслідків бойових дій та відновлення інфраструктури населених пунктів.
1.1.8 Розвиток споживчого ринку	- продовження проведення роботи щодо підтримки українських товаровиробників; інформування громадськості про переваги придбання товарів українського виробництва в рамках Всеукраїнської економічної платформи «Зроблено в Україні» та державної програми «Національний кешбек»; - сприяння збереженню, забезпечення сталого розвитку та безперебійної роботи підприємств споживчого ринку, здатних

	в критичних ситуаціях, зокрема в умовах воєнного часу, забезпечувати достатній рівень обслуговування населення відповідно до його потреб; - проведення роботи, направленої на забезпечення суб'єктами господарювання належного рівня обслуговування у сфері торгівлі та виконання ними вимог нормативних і розпорядчих документів; - підвищення рівня поінформованості населення з питання захисту прав споживачів; - Проведення роботи з актуалізації та уточненню бази даних щодо розвитку мережі об'єктів торгівлі, підприємств ресторанного господарства, побутового обслуговування населення, ведення реєстру ринків та торговельних майданчиків області; - Проведення роботи щодо аналізу показників розвитку споживчого ринку, організації нарад і співбесід із керівниками торговельних мереж, районних державних (військових) адміністрацій, військових адміністрацій населених пунктів, органів місцевого самоврядування з питань визначення шляхів їх покращення, а також вирішення проблемних питань, які виникають; - Забезпечення проведення нарад, семінарів, засідань щодо обговорення проблемних питань у сфері захисту прав споживачів та шляхів їх вирішення, а також висвітлення актуальних питань цієї сфери на офіційних вебсайтах державних органів; - Сприяння забезпеченню участі товаровиробників Харківської області у виставково-ярмаркових заходах.
1.2 Забезпечення умов для стійкого економічного розвитку	
1.2.1 Іноземні інвестиції	- Залучення проєктів міжнародної допомоги до відновлення та підтримки функціонування об'єктів, що здійснюють критично важливі функції для роботи економіки та забезпечення життєдіяльності населення в регіоні; - Залучення іноземних інвесторів для створення та діяльності індустріальних парків на території Харківської області; - Популяризація інвестиційних можливостей Харківської області серед міжнародних організацій та ділових кіл під час міжнародних економічних заходів (форумів, конференцій, ділових місій тощо) задля формування та підтримки її позитивного іміджу серед потенційних іноземних інвесторів;
1.2.1 Зовнішньоекономічна діяльність	- Поширення презентаційних матеріалів та рекламної продукції щодо експортного потенціалу Харківської області серед потенційних іноземних партнерів; - Проведення презентацій експортного потенціалу Харківської області на міжнародних зустрічах, форумах та виставкових заходах як в Україні, так і за кордоном
1.2.2 Розвиток міжрегіонального та міжнародного співробітництва Харківської області	- Забезпечення перебування в Харківській області представників дипломатичного корпусу, акредитованого в Україні, міжнародних організацій, торгово-економічних місій, а також офіційних делегацій адміністративно-територіальних утворень іноземних держав (презентаційні видатки); - Забезпечення отримання послуг, пов'язаних із проведенням стратегічної екологічної оцінки проєктів документів

	державного планування, розробником яких є Департамент економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної (військової) адміністрації.
1.2.3. Розвиток малого та середнього бізнесу	- Забезпечення функціонування плат-форми «Діалог влади та бізнесу» з метою вирішення пріоритетних питань підприємців та покращення економічного потенціалу Харківщини; - Оновлення складу та налагодження постійної роботи Регіональної ради підприємців згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 18.05.2011 № 526 зі змінами згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 04.10.2024 № 1138; - Забезпечення діяльності Установи «Агенція регіонального розвитку Харківської області» з метою підтримки бізнесу та сприяння розвитку територіальних громад регіону; - Організація освітніх заходів, присвячених питанням розвитку та підтримки молодіжного підприємництва на Харківщині, а також проведення для студентів закладів вищої освіти майстер-класів від успішних представників бізнесу; - Сприяння діяльності організацій підтримки підприємництва у регіоні. Проведення картування та створення електронного каталогу; - Проведення щорічного Форуму економічного відновлення та розвитку; - Налагодження взаємодії між закладами вищої освіти та підприємствами, установами й організаціями Харківської області для стимулювання підприємницької ініціативи серед студентів і молоді; - Сприяння участі малого та середнього бізнесу у міжнародних виставках, галузевих форумах, економічних самітах, інвестиційних та торговельних заходах, спрямованих на залучення інвестицій, розвиток партнерства й просування регіонального бізнесу; - Проведення інформаційної кампанії щодо доступних грантових можливостей для підприємців із використанням офіційних інформаційних ресурсів та каналів комунікації; - Організація та проведення бізнес-семінарів, майстер-класів, тренінгів, а також виїзних заходів у територіальних громадах Харківської області для діючих підприємців та осіб, які планують розпочати власну справу (у тому числі для ветеранів війни, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб); - Популяризація та підтримка програм і проєктів з відновлення та розвитку бізнесу області шляхом надання консультаційної, методичної та організаційної допомоги, у тому числі у співпраці з міжнародними партнерами.
1.2.4 Надання якісних адміністративних послуг	- Розвиток мережі ЦНАП: створення нових ЦНАП та ВРМ в територіальних громадах та реконструкція/ремонт/модернізація приміщень існуючої мережі ЦНАП; - Надання підтримки у розширенні переліку адміністративних і публічних послуг, що надаються через ЦНАП; - Створення безбар'єрного доступу до ЦНАП для

	маломобільних груп населення; - Проведення моніторингу роботи ЦНАП, налагодження комунікації із суб'єктами звернення та надання інформаційної і консультативної підтримки; - Проведення інформаційних та практичних онлайн-заходів для керівників та адміністраторів ЦНАП, в тому числі спільно з суб'єктами надання адміністративних послуг; - Облаштування відкритих Wi-Fi зон на території відвідування; - закладів загальної середньої освіти; - центрів надання адміністративних послуг та віддалених робочих місць; - бібліотек; - відділів та управлінь соціального захисту населення (фронт офісами).
1.2.5 Податково-бюджетна діяльність	- Забезпечення додаткових надходжень податку на доходи фізичних осіб за рахунок проведення роботи по легалізації доходів та зайнятості населення; - Вжиття заходів щодо скорочення рівня заборгованості з виплати заробітної плати на підприємствах області, особливо – на економічно активних, не допускаючи її зростання протягом року; - Вжиття відповідних заходів щодо забезпечення підвищення рівня оплати праці СГД, які виплачують заробітну плату нижче мінімальної та середньогалузевої; - Підвищення ефективності контролю за додержанням СГД вимог чинного законодавства з питань використання праці найманих працівників, сплати податків та єдиного внеску; - При скороченні кількості проведених перевірок поліпшення якості організації, недопущення формального документування результатів перевірок, посилення доказової бази за встановленими фактами порушень податкового законодавства, покращення якості матеріалів перевірок, зменшення випадків оскаржень донарахованих сум.
1.3. Підвищення стандартів життя	
1.3.1 Соціально-правовий захист дітей	- Забезпечення першочергового права кожної дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування на виховання в сім'ї; - Проведення постійної роботи щодо забезпечення сталої кількості функціонуючих прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу на території міст та районів (у разі припинення функціонування); - Підвищення якості соціального супроводження прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу; сімей опікунів/піклувальників; налагодження тісної взаємодії із суб'єктами, які здійснюють роботу з прийомними сім'ями, дитячими будинками сімейного типу, з метою обміну інформацією про попередження проблемних питань, які виникають у родинах; посилення контролю за дотриманням прав дітей, які перебувають у сімейних формах виховання; - Забезпечення умов для влаштування до родин дітей старшого шкільного віку, великих родинних груп дітей та дітей з інвалідністю, що потребує подальшого розвитку альтернативних форм сімейного виховання, в тому числі

	утворення малих групових будинків в області; - Проведення інформаційних кампаній з метою формування позитивного ставлення суспільства до реформування системи інституційного догляду, запровадження послуги патронату над дитиною та розвитку альтернативних форм сімейного виховання; - Розвиток соціальних послуг для сімей, які опинились у складних життєвих обставинах в громадах, в тому числі розвитку патронату над дитиною; - Посилення співпраці служб у справах дітей та сім'ї, центрів соціальних служб та правоохоронних органів з питань профілактики правопорушень серед дітей та їхніх батьків, удосконалення механізмів здійснення профілактики негативних проявів у дитячому середовищі та щодо дітей, підвищенню рівня культури сімейних стосунків і відповідальності батьків за виконання своїх обов'язків; - Забезпечення захисту житлових та майнових прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та осіб з їх числа; - Забезпечення впорядкованим житлом дитячі будинки сімейного типу, які втратили житло внаслідок збройної агресії РФ та тимчасово перемістилися (евакуювалися) в межах України або за межі України; - Вжиття заходів щодо повернення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які залишилися без піклування батьків та евакуйовані(переміщені) за межі України; - Вжиття заходів щодо повернення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які переміщені на територію РФ, тимчасово окуповану територію України та їх реінтеграції; - Залучення громадських та інших організацій до діяльності з питань соціального захисту, соціальної підтримки та надання соціальних послуг дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах; - Організація методичних заходів для працівників служб у справах дітей об'єднаних територіальних громад тощо.
1.3.2 Зайнятість населення та ринок праці	- Сприяння зайнятості населення шляхом надання соціальних послуг на основі індивідуального та адресного підходу у вирішенні питань зайнятості; - Стимулювання суб'єктів господарювання до створення нових робочих місць та працевлаштування громадян, зокрема учасників бойових дій, соціально вразливих категорій, внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю шляхом застосування урядових компенсаційних програм. - Забезпечення професійного розвитку та перекваліфікації населення шляхом організації професійного навчання та навчання за ваучером з урахуванням потреби ринку праці. - Залучення суб'єктів господарювання до освітнього процесу при підготовці робітничих кадрів, зокрема на базі Харківського центру професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості. - Забезпечення реалізації грантових програм в рамках

	урядового проєкту «єРобота» щодо надання фінансової підтримки для започаткування бізнесу або його розвитку (мікрогрантів/грантів). - Забезпечення інформаційно-консультаційного супроводу підприємців щодо бізнес можливостей, міжнародних грантів, урядових проєктів підтримки бізнесу, зокрема, з використанням мережі офісів «Зроблено в Україні», які працюють на базі філій Харківського обласного центру зайнятості; - Сприяння розвитку інклюзивного ринку праці для забезпечення працевлаштування ветеранів, людей з інвалідністю шляхом реалізації активних програм сприяння зайнятості, в тому числі компенсаторних програм для роботодавців. - Розширення комунікацій з роботодавцями шляхом проведення інформаційних заходів: семінарів, ярмарків вакансій, робочих зустрічей щодо інформування про діючі програми підтримки, які реалізує служба зайнятості. - Забезпечення надання населенню інформаційно-консультаційних послуг щодо тенденцій ринку праці, можливостей професійного розвитку та перекваліфікації тощо, зокрема під час виїзних заходів до територіальних громад, через засоби масової інформації та вебресурси. - Забезпечення проведення заходів підтримки ментального здоров'я серед населення та роботодавців. - Проведення роз'яснювальної роботи щодо легалізації виплати заробітної плати, зайнятості населення, підвищення соціальної відповідальності суб'єктів господарювання з метою недопущення нелегальної зайнятості працівників. - Здійснення моніторингу зайнятості населення та соціальної захищеності працівників, обумовлених колективно-трудовим регулюванням. - Забезпечення перегляду колективних договорів в умовах воєнного стану.
1.3.3 Соціальний захист населення	- Організація роботи у громадах області щодо надання базових соціальних послуг, їх розвиток та запровадження нових видів соціальних послуг. Проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо реформування інституційного догляду, переходу від системи інтернатів до мережі надавачів соціальних послуг у громадах, що забезпечить права людини та догляд і підтримку в умовах, наближених до сімейних; - Цифровізація соціальних послуг та впровадження функціоналу електронного кейс-менеджменту в Єдиній інформаційній системі соціальної сфери. - Організація оздоровлення та відпочинку дітей Харківської області, які потребують соціальної уваги та підтримки. - Модернізація інфраструктури установ соціального захисту населення з цілодобовим перебуванням осіб.
1.3.4 Ветеранська політика	- Розвиток мережі ветеранських просторів на території Харківської області; - Розвиток послуг, в тому числі соціально-психологічних, для ветеранів/ветеранок, що надаються в центрах надання соціальних послуг, центрах життєстійкості, інших комунальних установах, створених в громадах області;

	- Розвиток адаптивного виду спорту в громадах
1.3.5 Охорона праці	- Сприяння забезпеченню соціального захисту працюючих, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності, якісного проведення атестації робочих місць за умовами праці, а також обов'язкових профілактичних медичних оглядів; - Продовження профілактичної роботи, спрямованої на зниження рівня виробничого травматизму та професійної захворюваності.
1.3.6 Охорона здоров'я	- Будівництво комплексу комунального некомерційного підприємства «Обласний центр онкології» за адресою: м. Харків, вул. Лісопарківська, 4 (Перша черга будівництва. Коригування)
1.3.7 Фізична культура і спорт	- Будівництво та реконструкція спортивних споруд у районах області; - Збереження мережі та збільшення контингенту дитячо-юнацьких спортивних шкіл (вихованців та тренерів-викладачів), особливо у сільській місцевості.
1.3.8 Освіта	- оптимізація мережі закладів загальної середньої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти; - формування обсягів і структури регіонального та державного замовлення на підготовку фахівців та робітничих кадрів у закладах освіти області відповідно до потреб ринку праці та розвитку економіки області; - вдосконалення та підвищення якості навчання дітей з особливими освітніми потребами у закладах освіти області; - забезпеченість педагогічними кадрами, які мають спеціальну освіту та фахівців для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами; - підтримка учнівської, студентської обдарованої молоді, молодих і видатних вчених регіону; - відновлення матеріально-технічної бази закладів освіти області, що постраждали внаслідок російської агресії.
1.3.9 Культура і туризм	- Проведення заходів з реалізації державної політики у сфері культури, державної мовної політики, утвердження української національної та громадянської ідентичності, створення безбар'єрного простору. - Інвентаризація (дослідження) об'єктів культурної спадщини; - Проведення ремонтно-реставраційних робіт на об'єктах культури, які постраждали внаслідок збройної агресії рф; - Виконання обсягів регіонального замовлення на підготовку фахових молодших бакалаврів закладами освіти комунальної форми власності по галузі «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»; - Виконання обсягів регіонального замовлення на підвищення кваліфікації працівників закладів культури та початкової мистецької освіти по галузі «Культура і мистецтво».

Стратегічна екологічна оцінка Програми дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та здоров'я населення, а також використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування.

Задля забезпечення високого рівня охорони довкілля та сприяння інтеграції екологічних факторів у підготовку ДДП з метою забезпечення збалансованого (сталого) розвитку території Харківської області, на замовлення Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної (військової) адміністрації ТОВ НТВК «УКРАЇНА» розроблено Звіт про стратегічну екологічну оцінку документу державного планування Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік.

Рівень планування – місцевий.

СЕО та стадії її здійснення

Стратегічна екологічна оцінка виконується відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», статті 5 Закону України «Про державні цільові програми», постанови Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 106 «Про затвердження порядку розроблення та виконання державних цільових програм», зі змінами. Звіт про стратегічну екологічну оцінку документу державного планування Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік розробляється відповідно до Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затверджених Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 18.10.2023 № 705, в обсягах, визначених вимогами статті 11 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку».

Оцінка проводилась паралельно з підготовкою Програми.

Для розробки СЕО передбачається:

- проведення аналізу існуючих матеріалів щодо стану довкілля;
- проведення аналізу існуючих даних, моніторингу стану довкілля для даної місцевості за минулі роки;
- статистичний аналіз стану навколишнього середовища за минулі роки.

Запропонована методологія проведення СЕО Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік, як і методологія розроблення самої Програми, складається з шести етапів:

Етап 1. Підготовчий

Етап 2. Визначення сфери охоплення СЕО

Етап 3. Оцінка екологічної ситуації на території області

Етап 4. Проведення СЕО (оцінка запропонованих заходів щодо впливу на довкілля та відповідність національним і регіональним екологічним цілям)

Етап 5. Розроблення документації з СЕО та передача на затвердження

Етап 6. Моніторинг фактичного впливу реалізації Програми на довкілля

Слід зазначити, що у СЕО визначаються умови для реалізації видів діяльності або об'єктів, щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля (у тому числі щодо визначення місцезнаходження, розміру, потужності або розміщення ресурсів), ймовірні наслідки від такої діяльності та об'єктів, інше.

Під час підготовки звіту про СЕО в якості джерела необхідної інформації будуть використовуватися нормативно-правові акти, матеріали щорічних доповідей про стан довкілля та соціально-економічне становище, матеріали науково-дослідних робіт, архівні матеріали, відкриті дані з офіційних веб-сайтів.

В зв'язку з тим, що стратегічні рішення завжди приймаються в умовах дефіциту інформації, закрити всі прогалини в рамках СЕО неможливо, да і це не має практичного сенсу. Частина важливих досліджень, Методичними рекомендаціями із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затвердженими Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 18.10.2023 № 705, рекомендується перенести на більш низькі рівні планування, в тому числі на рівень реалізації конкретної планованої діяльності, що визначена вимогами Закону України «Про оцінку впливу на довкілля».

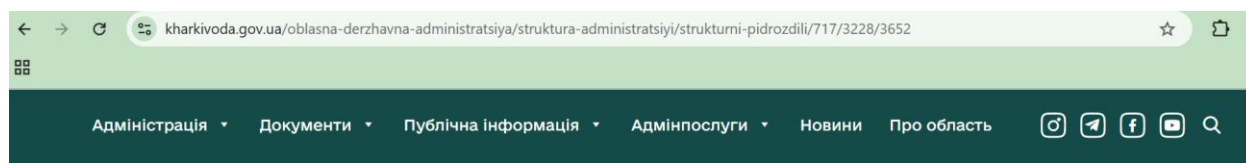
Передбачається проведення цільового аналізу та буде здійснена оцінка наслідків реалізації ДДП.

Забезпечення доступу та врахування думки громадськості під час розроблення ДДП та здійснення СЕО

В рамках проведення процедури стратегічної екологічної оцінки ДДП «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік» складено заяву про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки.

Замовником ДДП – Департаментом економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної (військової) адміністрації забезпечується вільний доступ громадськості до документів протягом усього строку громадського обговорення в приміщенні Департаменту за адресою: м. Харків, майдан Свободи, буд. 5, Держпром, 3-й під'їзд, 8-й поверх.

Відповідно до вимог Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», з метою одержання та врахування зауважень і пропозицій громадськості Замовником ДДП оприлюднено заяву про визначення обсягу СЕО проєкту документу державного планування «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік» шляхом розміщення на офіційному веб-сайті Харківської обласної державної адміністрації на сторінці Департаменту економіки і міжнародних відносин, з яким можна ознайомитися за посиланням <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili/717/3228/3652> та в Єдиному реєстрі стратегічної екологічної оцінки за номером № 22-10-17138-25 від 22.10.2025.

Головна > Обласна військова адміністрація > Структура адміністрації > Структурні підрозділи

2025 рік

[Заява про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проєкту Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік](https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili/717/3228/3652)

Рисунок 1. Місце розміщення заяви про визначення обсягу СЕО проєкту ДДП «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік» на сторінці Департаменту економіки і міжнародних відносин на офіційному вебсайті Харківської обласної державної (військової) адміністрації.

Протягом строку громадського обговорення заяви про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки (10 календарних днів) звернень, зауважень та пропозицій від громадськості не надходило.

Заяву про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки ДДП було розміщено в Єдиному реєстрі стратегічної екологічної оцінки за номером № 22-10-17138-25 від 22.10.2025 для розгляду органами виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та у сфері охорони здоров'я.

В листі від 29.10.2025 № 03.02-19/2901 від Департаменту захисту довкілля та природокористування Харківської обласної військової адміністрації отримано пропозиції стосовно визначення обсягу дослідження та рівня деталізації інформації, що має бути включена до Звіту про стратегічну екологічну оцінку, та визначена низка питань, яким необхідно приділити увагу під час виконання стратегічної екологічної оцінки. Надані пропозиції були враховані під час здійснення СЕО та підготовки звіту, у відповідності до вимог діючого природоохоронного законодавства, Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» та з урахуванням «Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування», затверджених Міністерством екології та природних ресурсів України.

Листом від 29.10.2025 № 08-09/365 Департамент охорони здоров'я Харківської обласної військової адміністрації надав зауваження і пропозиції до заяви про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проекту ДДП.

1. Зміст та основні цілі документу державного планування. Його зв'язок з іншими документами державного планування.

Стратегічна екологічна оцінка розроблена для проєкту ДДП, а саме для «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік», з метою реалізації заходів та проєктів, спрямованих на усунення та пом'якшення дії чинників, шкідливих для навколишнього природного середовища та здоров'я населення, забезпечення екологічної безпеки, відтворення та підтримання у належному стані природних ресурсів області.

Програма визначає сукупність взаємоузгоджених завдань і заходів, що будуть реалізовуватися місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями щодо вирішення нагальних проблем та досягнення стратегічних цілей розвитку регіону у 2026 році.

Рішення ДДП передбачають розвиток базових галузей економіки та інфраструктури життєзабезпечення: промисловий комплекс, агропромисловий комплекс, енергозабезпечення, транспортний комплекс, реформування житлово-комунального господарства, охорона навколишнього природного середовища, розвиток будівельної галузі та забезпечення населення житлом, розвиток споживчого ринку, а також охоплює усі види господарської діяльності: промисловий, агропромисловий і транспортний комплекси, енергозбереження та енергоефективність, паливно-енергетична галузь, житлово-комунальне господарство та комунальну інфраструктуру, соціальне забезпечення, впровадження заходів територіального планування, освіту, охорону здоров'я, фізичну культуру та спорт; культуру і туризм, охорону навколишнього природного середовища.

Внаслідок бойових дій, в першу чергу, потерпають земельні ресурси від забруднення та засмічення, атмосферне повітря – від щоденних викидів внаслідок вибухів, водні об'єкти, лісові ресурси, тваринний світ, природно-заповідний фонд – від ворожої техніки та навмисного знищення. Головними екологічними проблемами, що мають відношення до Програми, є: захист атмосферного повітря; необхідність відновлення та модернізація головних споруд та мереж інженерної інфраструктури (злизова каналізація, централізоване водопостачання та водовідведення), розвиток системи поводження з побутовими та промисловими відходами, збереження природних рослинних ресурсів.

За кожним пріоритетним напрямком Програми розробляється низка заходів і проєктів, які відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», можуть мати значний вплив на довкілля та підлягатимуть оцінці впливу на довкілля.

Пріоритетні цілі та завдання на 2026 рік:

- підтримка державних промислових підприємств та підприємств інших форм власності;
- поступове налагодження та/або відновлення діяльності суб'єктами господарювання, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації, за рахунок (у разі виділення фінансування): державної підтримки; місцевого бюджету; залучення інвестицій, впровадження інвестиційних проєктів; міжнародної допомоги; інших джерел, не заборонених законами України;
- сприяння випуску конкурентоспроможної продукції, збільшенню обсягів виробництва на підприємствах оборонно-промислового комплексу області;
- сприяння залученню інвестицій;
- активізація інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств;
- відновлення пошкоджених об'єктів та електричних мереж для забезпечення сталого енергопостачання споживачів області;
- відновлення пошкоджених об'єктів критичної інфраструктури області, які постраждали внаслідок бойових дій;
- скорочення споживання підприємствами галузі енергетичних та матеріальних ресурсів для виробництва комунальних послуг, проведення модернізації та переоснащення житлово-комунального господарства;
- скорочення понаднормативних втрат води та теплової енергії в мережах;

- підвищення рівня благоустрою у населених пунктах області;
- покращення екологічного стану компонентів довкілля області та інш.

В процесі стратегічної екологічної оцінки Програми розглянуті та проаналізовані документи, що містять екологічні цілі, а також заходи і завдання у сфері охорони здоров'я: Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (який набрав чинності 01.01.2020). Аналіз відповідності завдань ДДП цілям екологічної політики та соціально-економічного розвитку наведено в таблиці 1.1.

Аналіз ДДП «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік»

З метою забезпечення цілісності системи планування регіонального розвитку Програма враховує положення програмних документів, які діють на державному та регіональному рівнях, та екосистемний підхід і удосконалення системи інтегрованого екологічного управління та врахування екологічної складової під час розроблення і затвердження ДДП.

Програма розробляється з урахуванням завдань та положень інших документів державного планування, а саме:

- Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695 (зі змінами);
- Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки (зі змінами), схваленої рішенням Харківської обласної ради від 27 лютого 2020 року № 1196-VII (в оновленій редакції від 24 квітня 2025 року);
- Цілей сталого розвитку України до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722;
- Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 року № 179;
- Постанови Кабінету Міністрів України від 06.08.2025 № 946 «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2026 – 2028 роки»;
- Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України 21.04.2021 № 443-р;
- Плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 № 932-р;
- Національного плану управління відходами до 2033 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 р. № 1353-р;
- Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 № 688-р;
- Державної стратегії управління лісами України до 2035 року та операційним планом її реалізації у 2022 – 2024 роках, затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1777-р;
- Водної стратегії України на період до 2050 року та плану її реалізації у 2022 - 2024 роках, схвалених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2022 № 1134.

Регіональних програм:

Комплексна Програма охорони навколишнього природного середовища в Харківській області на 2021–2027 роки, затверджена рішенням Харківської обласної ради від 24.12.2020 № 24-VIII.

Комплексна обласна програма «Здоров'я Слобожанщини» на 2023 – 2025 роки, затверджена рішенням Харківської обласної ради № 464- VIII від 24 грудня 2022 року, спрямована насамперед, для пільгових або соціально особливих контингентів, передбачає

конкретні заходи щодо удосконалення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я, що відносяться до спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст області, медичних закладів, що надають медичну допомогу первинного рівня, а також, що належать до комунальної власності окремих територіальних громад Харківської області або до їх спільної власності.

Програма державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря на 2021-2025 роки для зони «Харківська», затверджена рішенням Харківської обласної ради № 279VIII від 25 грудня 2021 року.

Серед основних заходів Програми щодо реалізації пріоритетних завдань, що можуть мати безпосередній вплив на довкілля, можна виділити:

- будівництво, реконструкція та капітальний ремонт мереж водопостачання;
- будівництво та реконструкція каналізаційних очисних споруд;
- будівництво та реконструкція мереж водовідведення;
- збереження та охорона природних територій, з можливістю часткового використання в цілях рекреації і туризму, що передбачає найбільший рівень збереження природного стану наявних біоценозів та інше.

Таблиця 1.1. Аналіз відповідності визначених цілей охорони довкілля щодо виявлених проблем в інших актах законодавства

Сфери охорони довкілля	Основні виявлені проблеми, пов'язані з проєктом ДДП	Стратегічні цілі інших актів законодавства, які мають відношення до виявлених проблем
Атмосферне повітря	Можливе створення джерел викиду в атмосферне повітря від підприємств та можливе збільшення автотранспорту в районі провадження заходів та проєктів Програми.	Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки. Зменшення обсягу викидів загальнопоширених забруднюючих речовин: стаціонарними джерелами на 25 відсотків від базового рівня. Визначення цільових показників вмісту небезпечних речовин в атмосферному повітрі, зокрема для важких металів, неметанових летких органічних сполук, завислих часток пилу (діаметром менше 10 мікрон) та стійких органічних забруднюючих речовин з метою їх врахування при встановленні технологічних нормативів викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення. Досягнення безпечного для здоров'я людини стану

		навколишнього природного середовища.
Водні ресурси	Можливе створення нових суб'єктів водоспоживання та водовідведення під час провадження заходів та проєктів Програми.	Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки. Реформування сфери охорони та відтворення вод, раціонального використання водних ресурсів. Реконструкція існуючих та будівництво нових очисних споруд з метою зниження на 15 відсотків рівня забруднення вод забруднюючими речовинами (насамперед органічними речовинами, сполуками азоту і фосфору), а також зменшення на 20 відсотків (до базового року) скиду недостатньо очищених стічних вод.
Земельні ресурси	Вплив на ґрунтовий покрив при будівельних роботах, антропогенна трансформація рельєфу внаслідок провадження заходів та проєктів Програми. Можливе забруднення, засмічення ґрунтів від неочищених господарсько-побутових стічних вод, від поверхневих вод.	Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки. Забезпечення повного врахування природоохоронних вимог під час вирішення питань щодо зміни цільового призначення земельних ділянок для розміщення об'єктів будівництва.
Управління відходами	Можливе утворення нових джерел відходів промислового та побутового характеру внаслідок провадження заходів та проєктів Програми.	Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки. Мінімізація утворення, сортування, переробка та безпечна утилізація або захоронення відходів. Збільшення в 1,5 рази обсягу заготівлі, утилізації та використання відходів як вторинної сировини.

Цільовий аналіз ДДП

При проведенні цільового аналізу формується перелік цілей з охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення, і здійснюється подальший аналіз проєкту ДДП на відповідність цим цілям.

Перелік цілей з охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення, необхідних для проведення цільового аналізу, формуються на етапі визначення обсягу СЕО.

На етапі складання звіту про СЕО проводиться аналіз основних елементів проєкту ДДП на його відповідність цілям з охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення. Якщо проєкт ДДП включає певні заходи, важливо оцінити відповідність цих заходів цілям з охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення.

Таблиця 1.2. Аналіз відповідності визначених цілей охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення з основними елементами проєкту ДДП.

Цілі з охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення	Проєкт ДДП
1. Дотримання законодавства у сфері охорони атмосферного повітря.	З метою покращення стану атмосферного повітря в області Програмою розглядається можливість зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за рахунок впровадження заходів по охороні атмосферного повітря.
2. Запобігання забрудненню водних ресурсів.	Основними заходами Програми щодо вирішення найважливіших проблемних питань з охорони і раціонального використання водних ресурсів є реконструкція, будівництво мереж водопостачання, водовідведення та каналізаційних очисних споруд.
3. Запобігання забрудненню земельних ресурсів (грунтів).	З метою недопущення та зниження ризику забруднення земельних ресурсів (грунтів) ДДП заплановано будівництво, реконструкцію каналізаційних очисних споруд та мереж водовідведення.
4. Безпечне поводження з відходами.	Основним напрямком роботи у сфері поводження з відходами залишається вирішення питання забезпечення повного збирання відходів з метою передачі їх для подальшої утилізації, обробки (переробки) на спеціалізовані підприємства. З метою покращення існуючої ситуації із розміщенням та захороненням побутових відходів на території громади Програмою запроваджено ряд природоохоронних заходів
5. Забезпечення збереження біорізноманіття	Програмою заплановано збільшення відсотку заповідності території природно-заповідного фонду області, в зв'язку з чим передбачається підготовка матеріалів щодо розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
6. Охорона здоров'я населення, покращення санітарних умов проживання	Виконання всіх вище перелічених цілей ДДП забезпечить послаблення можливого впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я населення. Крім того, виконання таких заходів Програми, як будівництво, реконструкція та капітальний ремонт мереж водопостачання, а також будівництво та капітальний ремонт водних свердловин – унеможливить ризики для здоров'я населення через користування водою незадовільної якості. З метою підвищення доступності, ефективності та якості медичного обслуговування населення Програмою заплановані заходи щодо будівництва, реконструкції та капітального ремонту лікарняних закладів.

Таким чином, заходи та проєкти, які заплановані ДДП «Програмою економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік», відповідають екологічним цілям, встановленим на національному та регіональному рівнях. ДДП враховує їх і пропонує комплекс заходів, спрямованих на їх виконання.

Враховуючи географічне розташування об'єкту стратегічної екологічної оцінки, при затвердженні та впровадженні ДДП «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік» запропоновані заходи та проєкти не матимуть транскордонного впливу.

2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та прогнозні зміни цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами дослідження)

Територія, що розглядається ДДП «Програмою економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік» – Харківська область, одна із 24 адміністративних областей України. Область розташована на північному сході України на межі лісостепової та степової фізико-географічних зон та займає південно-західну окраїну Середньоруської височини. За природно-кліматичними умовами територію області можна розділити на дві зони: лісостепову – це центральні, північні і західні райони і степову – південні і східні райони.

Територія області має наступну географічну конфігурацію. На сході Харківська область межує з Луганською, на південному сході – з Донецькою, на південному заході – з Дніпропетровською, на заході та північному заході – з Полтавською і Сумською областями України; на півночі та північному сході – з белгородською областю російської федерації. Таким чином, регіон є прикордонною територією.

Особливості соціально-економічного розвитку – наявний природно-ресурсний потенціал, що сприяє соціально-економічному розвитку Харківської області, унаслідок чого вона займає важливе місце в економіці України. Недолік географічного розташування – безпосередня близькість до країни-агресора, внаслідок чого область щоденно потерпає від обстрілів.

До складу Харківської області входить 7 адміністративних районів, 18 міст, в тому числі 7 обласного значення (Харків, Ізюм, Куп'янськ, Лозова, Люботин, Златопіль, Чугуїв), 1 733 сільських і селищних населених пунктів. Станом на середину 2025 року під тимчасовою окупацією російських військ залишається близько 4 % території області. Крім того, Куп'янським районом проходить основна лінія фронту, зокрема, за Дворічанським напрямком, також за Вовчанським та Липецьким напрямками.

Більшість території Харківської області розташована на Східноєвропейській рівнині. Основні форми рельєфу Східноєвропейської рівнини в межах Харківської області складають вирівняні ділянки поверхні різних за висотою рівнів: слабо похилена Середньоросійська височина – на півночі; Лівобережно-Придніпровська низовина – на заході; Донецький кряж – на півдні; Донецька терасова рівнина – у середній, зниженій частині території краю.

Рельєф області – рівнинно-хвилястий, розчленений річковими долинами, балками та схилними ярами. Загальний похил поверхні спрямований на південь (південний захід і південний схід). Абсолютні висоти коливаються від 236 м (у відрогах Середньоросійської височини, на північний захід від Золочіва) до 59 м (у заплаві Сіверського Донця, на межі Харківської та Донецької областей). Відносні висоти досягають значних величин у долинах великих річок - до 50-100 м та навіть до 150 м (у долині Сіверського Донця).

Рисунок 2.1 Фізична карта південно-східної частини України

На південному сході області тягнуться відроги Донецького кряжа, його поверхня сильно розчленована ерозією. Трапляються окремі високі ділянки, що нагадують гори-останці, такі як гора Кременець поблизу міста Ізюм.

Західну та південно-західну частину області займає Полтавська низовинна рівнина (висоти до 200 м), виділяються невеликі форми рельєфу, що утворюються на місцях просідання лісових порід. На схилах переважає яружно-балковий рельєф, а в місцях, де річки підмивають високі береги, розвиваються зсуви.

Сучасними процесами рельєфоутворення, характерними для Харківської області, є зсуви, западини, вимоїни, розростання ярів під тиском господарської діяльності людини.

Територію області перетинають магістральні залізні і шосейні дороги, через які вона має вихід до Донбасу, Криму, Кавказу, до портів Чорного, Азовського і Балтійського морів, до багатьох індустриальних центрів за межами України.

Природно-ресурсний потенціал Харківської області складається з мінеральних, водних, земельних, лісових, фауністичних і природно-рекреаційних ресурсів.

У Харківській області головними природними ресурсами є земельні та мінеральні. Загальна площа земель у регіоні становить 3141,8 тис. га, у тому числі сільськогосподарських угідь – 2411,3 тис. га (76,7 % загальної площі земель).

Мінерально-сировинна база регіону на 37,6 % складається з паливно-енергетичних корисних копалин (газ, нафта, конденсат, кам'яне та буре вугілля), на 50,7 % – з сировини для виробництва будівельних матеріалів, решту становить сировина кольорових металів (рудопрояви срібла, родовища германію, розсіпні родовища титан-цирконієвих руд), мінеральні підземні води.

Рівнинність території, наявність байрачних лісових ділянок (ліси й інші лісовкриті площі складають 13,6 % території) та схилів різної експозиції забезпечують можливість вирощування в області культур з різними агрокліматичними вимогами.

У межах Харківської області нараховуються понад 150 різновидів ґрунтів. Майже половину регіону займають чорноземи звичайні. Вони охоплюють величезні масиви на схід від м. Харкова, займаючи північно-східну частину території області. Південна половина Харківської області зайнята чорноземами звичайними та чорноземами слабко- і середньогумусними. В окремих місцях регіону зустрічаються малогумусні чорноземи зі слабкою структурою. Поряд з типовими чорноземами, але на значно меншій площі, сформувались солонцюваті та лугові чорноземи.

Територія Харківської області приурочена до басейнів рік Сіверського Донця та Дніпра. Басейн Сіверського Донця складає 75% території області, басейн Дніпра – 25%.

Ріка Сіверський Донець – головна водна артерія Харківщини – є притокою Дону, на території області ця річка несе свої води протяжністю 375 км (загальна її довжина 1 053 км). Її основні притоки на території області – ріки Оскіл, Уди, Берека, Харків, Лопань, Сухий Торець, Балаклійка, Вовча, Великий Бурлук та ін.

У межах області налічується 36 озер загальною площею близько 2,5 тис. га. Якнайбільше їх в долині р. Сіверський Донець. Як правило, всі озера річкового походження, мають витягнуту форму й невеликі глибини (2-3 м). Найкрупнішим є озеро Лиман, розташоване біля селища Лиман, Чугуївського району. Воно має 7,5 км в довжину і 2,7 км завширшки; середня глибина – 2 м. Озеро використовується як джерело водопостачання крупної електростанції – Зміївської ТЕС ПАТ «ЦЕНТРЕНЕРГО».

Окрім природних озер, на території області налічується 1910 ставків загальною площею більше 6 тис. га. Вони використовуються для потреб водопостачання і зрошування, рибного господарства, а також відпочинку населення.

На території області створено 50 водосховищ з сумарним об'ємом 1526 млн. м³. Найкрупніші з них Червонооскільське (478 млн. м³), Печенізьке (400 млн. м³), а також Краснопавлівське (410 млн. м³), яке є однією з ланок водогосподарської системи водопостачання Донбасу і Харківщини по каналу Дніпро – Донбас.

Живлення озер, ставків й водосховищ здійснюється, головним чином, за рахунок весняних річкових паводків. Джерельні й атмосферні води в їх живленні грають підсобну роль.

Клімат

Клімат Харківської області помірно континентальний. Формується у результаті взаємодії трьох основних факторів, що створюють клімат: сонячної радіації, циркуляції атмосфери і характеру підстилаючої поверхні. Оскільки довжина території області з заходу на схід незначна і коливання висот невеликі, варіація клімату даної території не істотна.

Внаслідок збройної агресії РФ проти України з 24 лютого 2022 року п'ять з десяти метеорологічних станцій області були вимушені призупинити спостереження за погодою, інші в зв'язку з дією комендантської години вимушені були вести неповний ряд спостережень. Тільки три метеорологічні станції – Коломак, Богодухів та Берестин проводили повний обсяг спостережень. Таким чином, середньорічна температура, середня температура холодного та теплого періодів, кількість опадів обраховано за даними вказаних трьох станцій.

У Харкові літо тепле та мінливо хмарне, а зима довга, морозна, сніжна, вітряна та переважно хмарна. Протягом року температура зазвичай коливається від -8°C до 27°C і рідко опускається нижче -19°C або вище 33°C.

Теплий сезон триває 3,7 місяці, з 17 травня по 9 вересня, із середньою добовою максимальною температурою вище 21°C. Найспекотнішим місяцем року є липень, із середньою максимальною температурою 26°C та мінімальною 16°C.

Холодний сезон триває 3,9 місяця, з 18 листопада по 13 березня, із середньою денною максимальною температурою нижче 3°C. Найхолоднішим місяцем року є січень із середньою мінімальною температурою -8°C та максимальною -3°C.

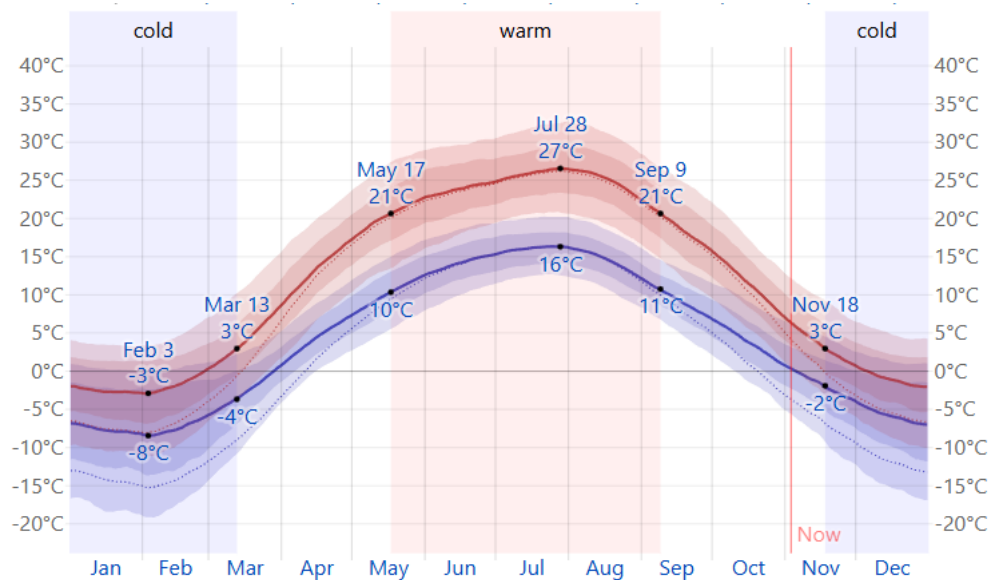
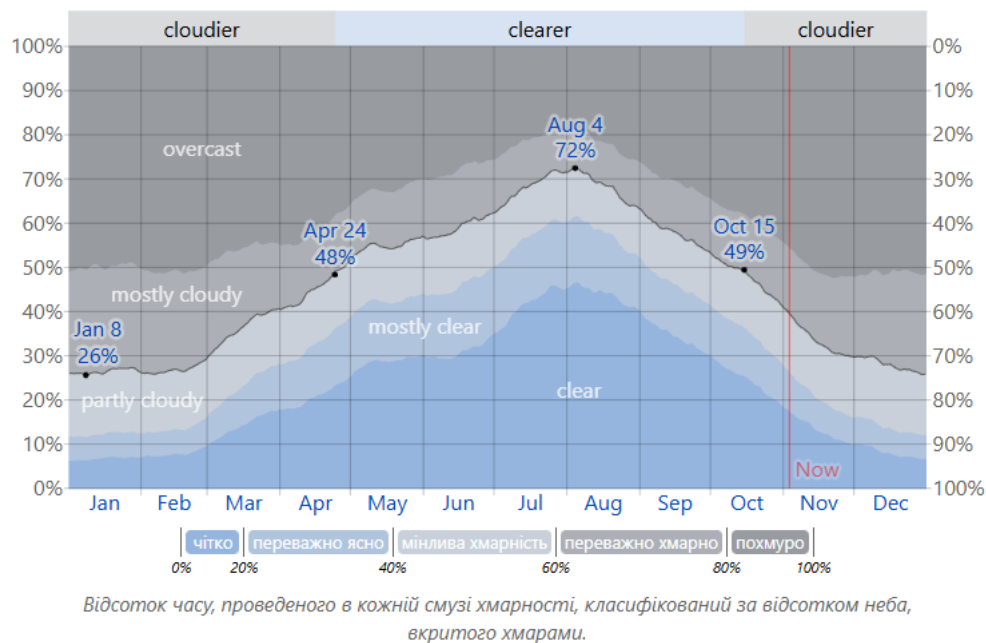

Рисунок 2.3 Графік коливання температур на території міста Харків

У Харкові середній відсоток неба, вкритого хмарами, зазнає значних сезонних коливань протягом року.

Ясніша частина року починається приблизно 24 квітня і триває 5,7 місяців, закінчуючи приблизно 15 жовтня. Найяснішим місяцем року є липень, протягом якого в середньому 69% часу небо ясне, переважно ясне або мінлива хмарність.

Хмарніша частина року починається приблизно 15 жовтня і триває 6,3 місяці, закінчується приблизно 24 квітня. Найхмарнішим місяцем року є січень, протягом якого в середньому 74% часу небо вкрите хмарами або переважно хмарно.

Відсоток часу, проведеного в кожній смужці хмарності, класифікований за відсотком неба, вкритого хмарами.

Дріб	Січ	Лютий	Бер	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
Хмарніший	74%	73%	63%	54%	45%	41%	31%	32%	43%	53%	67%	72%
Чіткіше	26%	27%	37%	46%	55%	59%	69%	68%	57%	47%	33%	28%

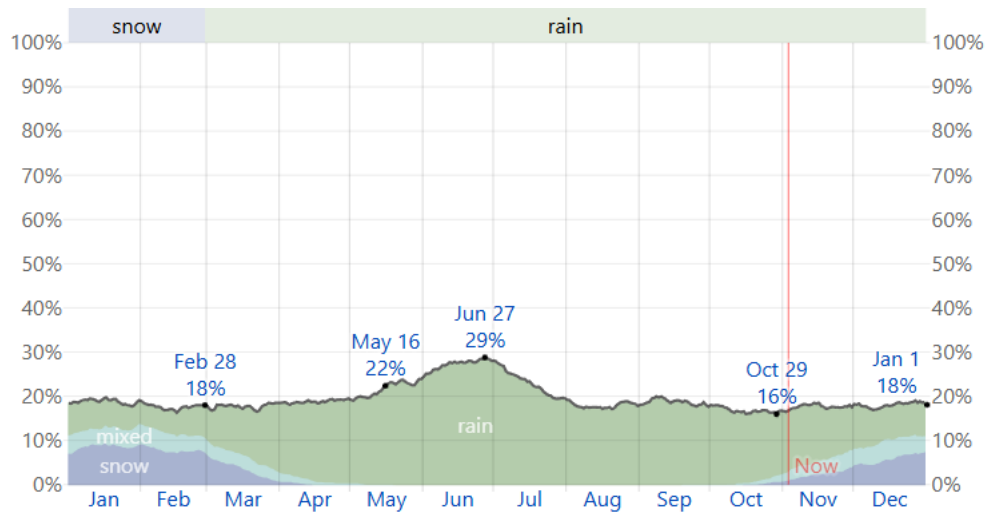
Рисунок 2.4 Графік хмарності на території міста Харків

Вологий сезон триває 2,1 місяця, з 16 травня по 18 липня, з ймовірністю понад 22% того, що певний день буде вологим. Місяцем з найбільшою кількістю вологих днів є червень, із середньою кількістю 8,2 днів із щонайменше 1,00 міліметра опадів.

Сухіший сезон триває 9,9 місяців, з 18 липня по 16 травня. Місяць з найменшою кількістю вологих днів – жовтень, із середньою кількістю 5,2 днів із кількістю опадів щонайменше 1,00 міліметра .

Найбільше дощів буває протягом 10 місяців, з 28 лютого по 1 січня. Місяцем з найбільшою кількістю дощових днів є червень, із середньою кількістю 8,2 дня.

Найбільше снігу буває 1,9 місяця, з 1 січня по 28 лютого. Найбільше снігових днів спостерігається в січні , в середньому 2,7 дня.

Відсоток днів, у які спостерігаються різні типи опадів, за винятком слідових кількостей: лише дощ, лише сніг та змішані (як дощ, так і сніг випали в один день).

Дні	Січ	Лютий	Бер	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
Дощ	1.9д	1.6д	3,5 дні	5.3д	6,7 днів	8,2д	7.1д	5,5 днів	5.6д	4.9 днів	3.6д	2,5 дні
Змішаний	1.2д	1.1 дня	0,9 дня	0,3 дні	0,0 днів	0,0 днів	0,0 днів	0,0 днів	0,0 днів	0,2 дні	0,9 дня	1.3д
Сніг	2,7 дня	2.2д	1.1 дня	0,1 дня	0,0 днів	0,0 днів	0,0 днів	0,0 днів	0,0 днів	0,1 дня	0,8 дня	1.9д
Будь-який	5.8д	4.9 днів	5,5 днів	5.6д	6,8 днів	8,2д	7.1д	5,5 днів	5.6д	5.2д	5.3д	5.6д

Рисунок 2.5 Графік розподілу дощу та снігу на території міста Харків

Дощовий період року триває 10 місяців, з 3 березня по 6 січня, з 31-денною кількістю опадів щонайменше 13 міліметрів. Місяцем з найбільшою кількістю опадів у Харкові є червень , із середньою кількістю опадів 49 міліметрів.

Бездощовий період року триває 1,9 місяця, з 6 січня по 3 березня. Місяць з найменшою кількістю опадів у Харкові – лютий, із середньою кількістю опадів 10 міліметрів.

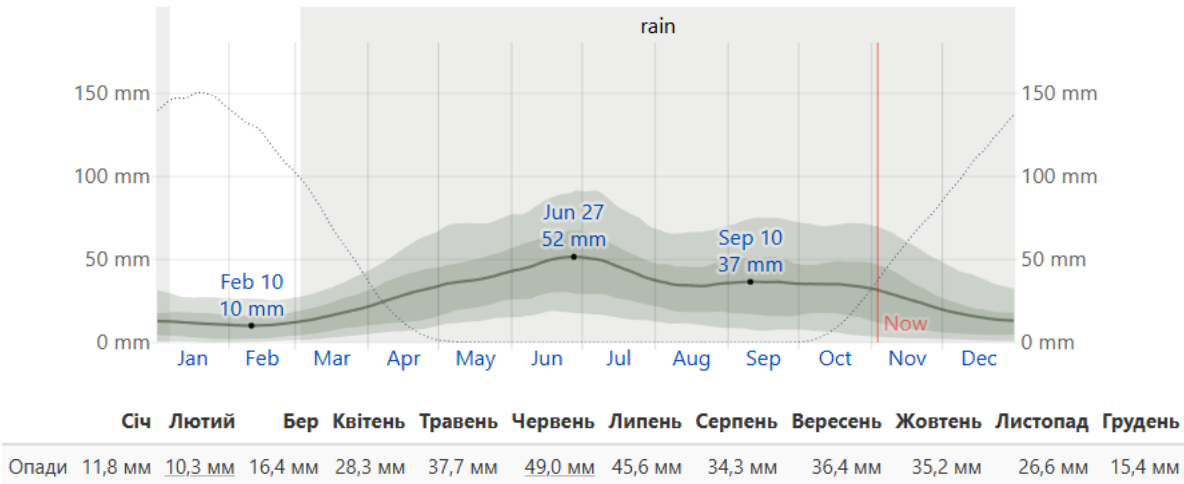

Рисунок 2.6 Графік середньої кількості опадів на території міста Харків

Сніжний період року триває 5,3 місяці, з 27 жовтня по 6 квітня, з 31-денним снігопадом щонайменше 25 міліметрів. Місяць з найбільшою кількістю снігу в Харкові – січень, із середньою кількістю снігопаду 150 міліметрів.

Безсніжний період року триває 6,7 місяців, з 6 квітня по 27 жовтня.

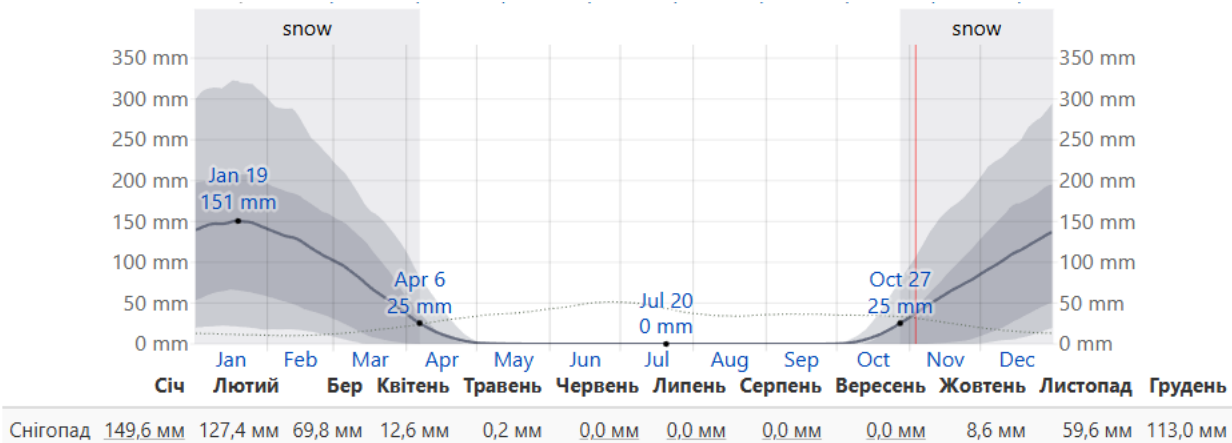

Рисунок 2.7 Графік середньої кількості снігових опадів на території міста Харків

Тривалість дня у Харкові дуже змінюється протягом року. У 2024 році найкоротший день був 21 грудня, з 8 годинами 6 хвилинами світлового дня; найдовший день був 21 червня, з 16 годинами 21 хвилиною світлового дня.

Найраніший схід сонця – о 4:24 ранку 17 червня, а найпізніший – через 3 години 8 хвилин о 7:32 ранку 31 грудня. Найраніший захід сонця – о 15:32 12 грудня, а найпізніший – через 5 годин 15 хвилин о 20:47 25 червня.

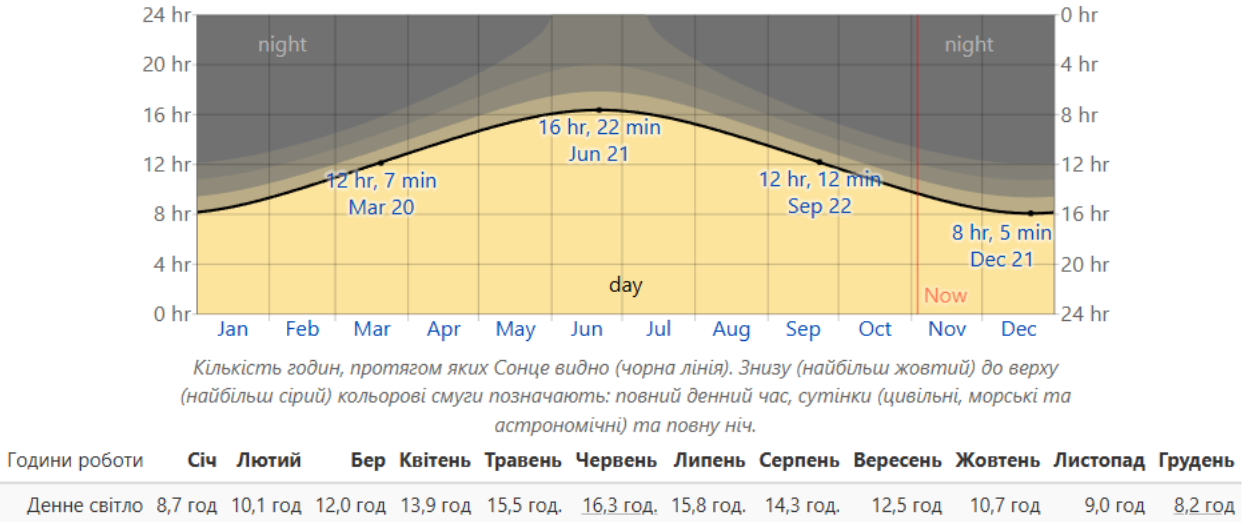

Рисунок 2.8 Графік тривалості дня на території міста Харків

Відчутний рівень вологості у Харкові, виміряний відсотком часу, протягом якого рівень комфортної вологості був задушливим, гнітючим, не змінюється суттєво протягом року, залишаючись у межах до 2 % протягом усього року.

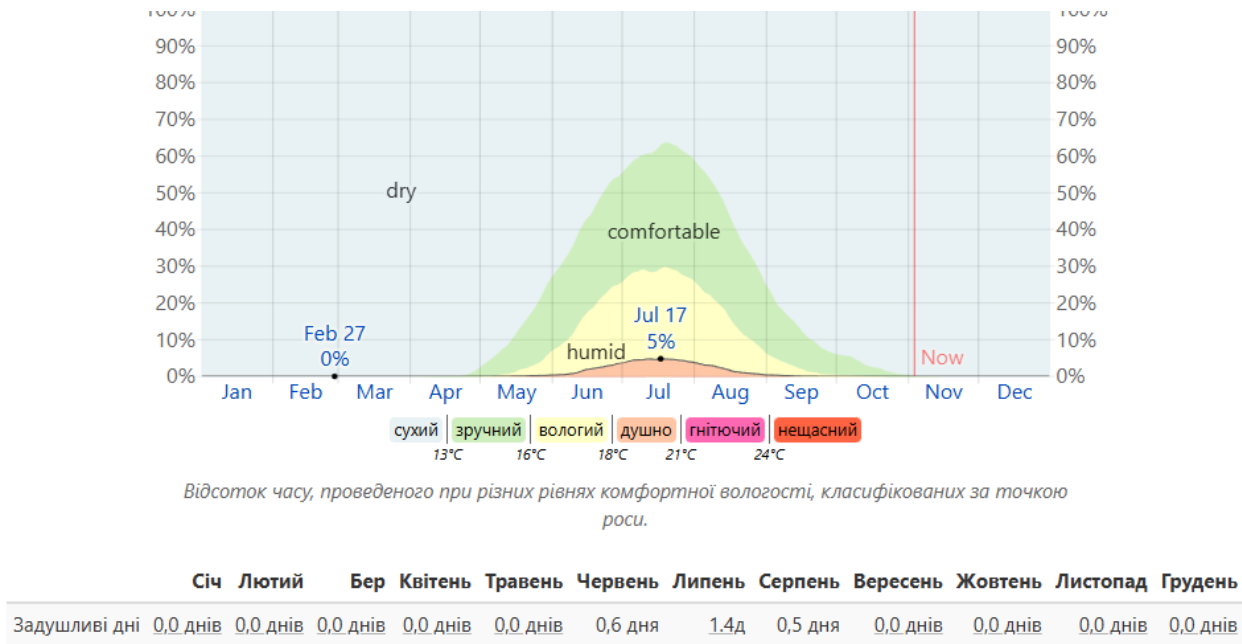
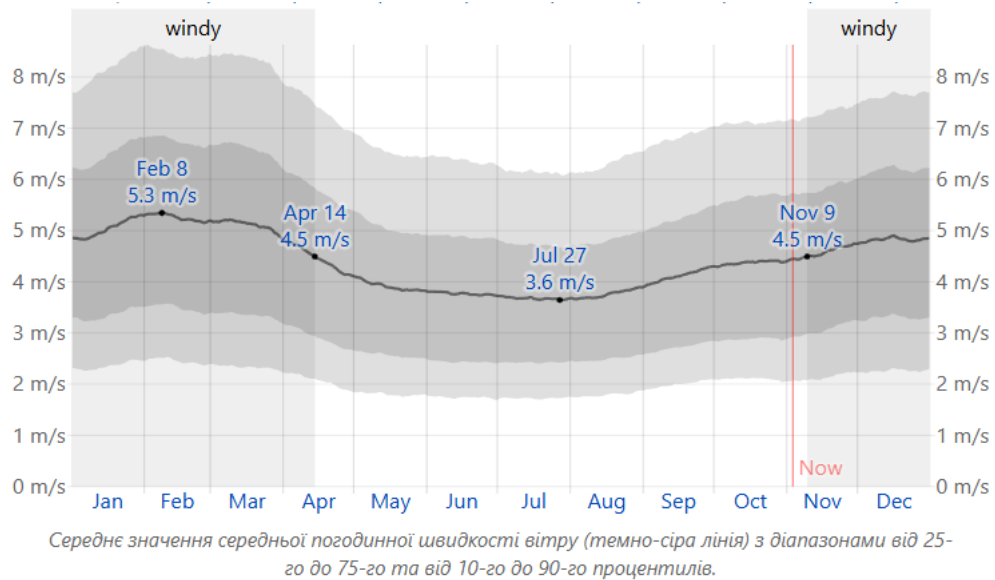

Рисунок 2.9 Графік рівня вологості на території міста Харків

Середньогодинна швидкість вітру у Харкові зазнає значних сезонних коливань протягом року.

Більш вітряна частина року триває 5,1 місяця, з 9 листопада по 14 квітня, із середньою швидкістю вітру понад 4,5 метра за секунду. Найвітрянішим місяцем року у Харкові є лютий, із середньою годинною швидкістю вітру 5,3 метра за секунду.

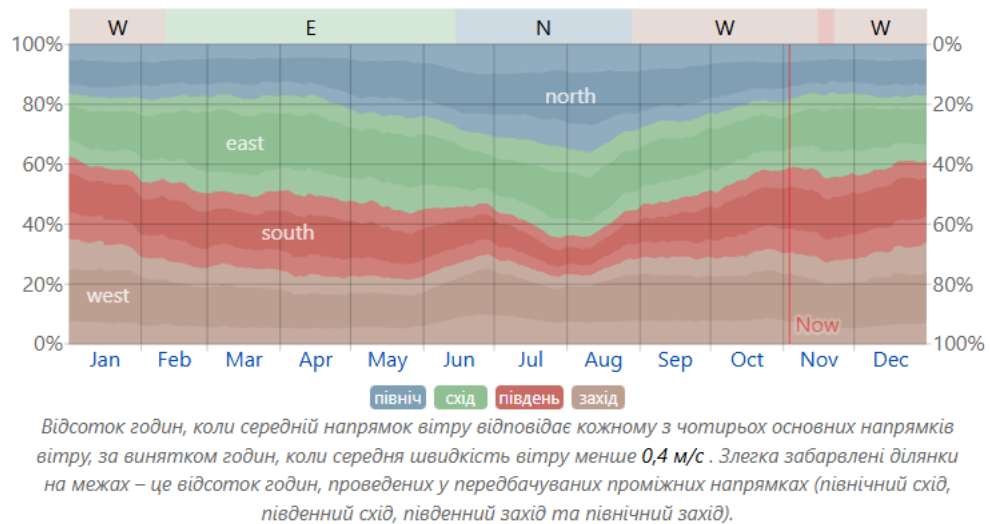
Спокійніша пора року триває 6,9 місяців, з 14 квітня по 9 листопада. Найспокойнішим місяцем року є липень, із середньою годинною швидкістю вітру 3,7 метра за секунду.

	Січ	Лютий	Бер	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
Швидкість вітру (м/с)	5.0	5.3	5.1	4.4	3.9	3.8	3.7	3.8	4.1	4.4	4.6	4.8

Рисунок 2.10 Графік середньої швидкості вітру на території міста Харків

Вітер найчастіше дме зі сходу протягом 4,1 місяців, з 11 лютого по 14 червня, з піком 34% 15 квітня. Вітер найчастіше дме з півночі протягом 2,5 місяців, з 14 червня по 28 серпня, з піком 36% 10 серпня. Вітер найчастіше дме із заходу протягом 2,6 місяців, з 28 серпня по 15 листопада, та протягом 2,6 місяців, з 22 листопада по 11 лютого, з піком 32% 25 жовтня.

Варто зазначити, що значний вплив на навколишнє природне середовище, який в свою чергу, призводить до зміни клімату, створює діяльність людини. Суттєво покращило б ситуацію скорочення викидів парникових газів та поступовий перехід до споживання чистої енергії, тобто енергії вітру, сонця, води та землі (геотермальна енергія). Генерація енергії від відновлюваних джерел не супроводжується значними викидами небезпечних газів на відміну від викопного палива. Тому звітом про СЕО надаються рекомендації щодо використання сучасних технологій в системах опалення та використання альтернативних джерел енергії.

Згідно з Доповіддю про стан навколишнього природного середовища, в Харківській області у 2024 році Міжурядовою групою експертів із зміни клімату визначено, що антропогенний вплив на кліматичну систему є домінуючою причиною потепління, що спостерігається з середини ХХ століття. Температурний режим на станціях Харківської області характеризується зростанням в бік потепління. Найбільший вплив антропогенної діяльності на кліматичні умови території виявляється у збільшенні температури повітря, її тенденція залежить від забрудненості території, теплофізичних властивостей поверхонь.

Загальний стан навколишнього середовища Харківської області можна вважати задовільним. Зміна поточного стану довкілля у разі не затвердження ДДП не передбачається. Але слід зазначити, що при затвердженні ДДП та реалізації заходів Програми суттєвого забруднення компонентів довкілля не очікується, що і буде розглянуто в звіті про СЕО.

Ймовірні зміни стану кліматичних умов території, якщо ДДП не буде затверджено

У випадку, якщо Програму не буде затверджено, а заходи з охорони атмосферного повітря не будуть реалізовані, кліматичні умови на території області більш ймовірно залишатимуться на рівні сучасних показників. Але, за умов нарощування об'ємів виробництва промислових підприємств без впровадження заходів зі скорочення викидів забруднюючих речовин (реконструкція, модернізація, технічне переоснащення та виведення з експлуатації великих спалювальних установок підприємств теплоенергетичної та нафтогазовидобувної промисловості), відбуватиметься збільшення кількості викидів парникових газів від стаціонарних джерел, створюватиметься подальше існування ризиків шкідливого впливу антропогенної діяльності на кліматичні умови території та, відповідно, на здоров'я населення, що мешкає (перебуває) в межах області.

Екологічні умови проживання населення Харківської області можна охарактеризувати, як задовільні (для оцінки екологічних умов проживання використано показники територіальної концентрації виробництва, господарської освоєності земель, густоти населення, забруднення природного середовища, природних умов (ступеня ураженості території несприятливими природно-антропогенними процесами)).

Нижче наведені характеристики стану окремих складових навколишнього природного середовища, на основі аналізу яких виконано екологічне обґрунтування території області.

Ландшафт

У ландшафтній просторовій структурі області переважають дуже розчленовані лісові височини з чорноземами типовими малогумусними, сірими лісовими ґрунтами, дібровами, балками і ярами, на схилах яких відслонюються крейдові породи. Домінують вододільні хвилясті місцевості з чорноземами потужними середньогумусними. Вони поширені на межиріччях Сіверський Дінець, Уди, Лопань, Харків. Їхні праві круті схили розчленовані балками та ярами. Значно поширені схилі місцевості зі слабо- і середньоеродованими темно-сірими ґрунтами і чорноземами опідзоленими. У південній частині області сформувалися місцевості вододільних і терасових рівнин з чорноземами типовими середньогумусними. Це надає ландшафтам рис перехідних від північно-лісостепових до степових. Схилі місцевості утворюються урочищами з широколистяними лісами на темно-сірих лісових ґрунтах, балок з чагарниковою та різнотравно-лучностеповою рослинністю. На схилах утворилися зсувні цирки, діючі яри; крупні схили майже не мають рослинного покриву, в них відслонюються крейдові породи. До схилів місцевостей прилягають вододільні хвилясті рівнини, зайняті сільськогосподарськими угіддями.

Ландшафтну структуру урізноманітнюють верхів'я балок, ареали широколистяних лісів. Значною залісеністю характеризується басейн р. Мож, де ростуть широколистяні й соснові борові ліси, створено лісосмуги. Степова рослинність займає схили балок, узлісся.

У річкових долинах добре виражені терасові місцевості. Річки Уди, Харків, Лопань, Мжа, Мерла мають заплаву шириною від 0,3 до 3,5 км з чорноземно-лучними та лучними солончакуватими ґрунтами. Надзаплавні піщано-борові місцевості утворюють смуги шириною від 0,4 до 4,0 км. Наявність соснових борів є передумовою їх рекреаційного використання. Борові місцевості гіпсометрично і в ландшафтному відношенні змінюються терасовими лесовими рівнинами з чорноземними ґрунтами, які суцільно розорані й зайняті сільськогосподарськими угіддями. Поширені тут балки та яри розміщуються в напрямку до борових і заплавних місцевостей. На лесових терасових рівнинах поширені западинні урочища з лучно-болотною рослинністю. У ландшафтній структурі Харківської схилово-височинної області помітні регіональні відмінності. У північно-західній частині виділяються місцевості вододільних хвилястих рівнин з чорноземами типовими середньогумусними і вилугуваними. Наявні також долинно-балкові місцевості зі змитими чорноземами опідзоленими і темно-сірими лісовими ґрунтами. У долинах річок сформувались яружно-балкові місцевості, з байрачними лісами, проявами зсувних процесів. В межах Харківської схилово-височинної області виділяють Богодухівсько-Старомерчинський, Золочівсько-Чугуївський, Лимансько-Вовчанський, Білоколодязько-Великобурлуцький, Валківсько-Мереф'янський, Куп'янсько-Дворічанський райони.

Схема ландшафтного районування Харківської області наведена на рисунку 2.12.

Умовні позначення СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА РІВНИНА		
Лісостепова зона		
Лівобережно-Дніпровський край		
XXII Східнополтавська височинна область		
райони:		118 Краснокутсько-Карпівський
Східноукраїнський край		
XXV Харківська схилово-височинна область		
райони:		125 Богодухівсько-Старомерчинський
		126 Золочівсько-Чугуївський
		127 Лимансько-Вовчанський
		128 Білоколодязько-Великобурлуцький
		129 Валківсько-Мереф'янський
		130 Куп'янсько-Дворічанський
Степова зона		
Північно-стєпова підзона		
Лівобережнодніпровсько-Приазовський край		
XXIX Орільсько-Самарська низовинна область		
райони:		152 Зачепилівсько-Красноградський
		153 Кегичівсько-Сахновщанський
		154 Верхньоберецький
		156 Нижньотернівський
		157 Верхньотернівсько-Бритайський
Донецький край		
XXXIII Західнодонецька схилово-височинна область		
райони:		170 Барвінківсько-Новодонецький
Задонецько-Донський край		
XXXV Старобільська схилово-височинна область		
райони:		179 Балаклійсько-Руженський
		180 Куньєвсько-Борівський
		181 Сватівсько-Новоайдарський

Рисунок 2.12 Карта ландшафтного районування Харківської області.

Природні ландшафти спостерігаються майже на 30,4 % території Харківщини. У найменш зміненому вигляді вони збереглися на землях, зайнятих лісами, чагарниками, болотами, на відкритих землях, площа яких становить лише 14,6 % території області.

Ймовірні зміни стану ландшафтів території, якщо ДДП не буде затверджено

Рішення Програми не передбачають зміни ландшафту території області. На підставі комплексу передбачених заходів виключається вплив на основні елементи геологічної, структурно-технічної будови та зміни існуючих ендегенних і екзогенних явищ природного й техногенного походження. Не прогнозуються критичні зсувні та селеві явища.

Земельні ресурси та ґрунти

Харківська область розташована в північно-східній частині України. Площа Харківської області складає 31,4 тис. км², що становить 5,2% від території України. За цим показником область посідає 4 місце в країні, поступаючись лише Одеській, Дніпропетровській та Чернігівській областям. Землі області простягаються з півночі на південь більш ніж на 210 км, із заходу на схід – на 225 км.

Рельєф території Харківської області за своїм походженням в основних рисах є алювіальним, тобто виробленим переважно дією вод, що протікали. Територія області являє собою хвилясту рівнину, помірно розчленовану долинами річок, з невеликим нахилом на південний захід у бік ріки Дніпро і на південному сході – у напрямку ріки Сіверський Донець. До центральної частини області (м. Зміїв, с. Олексіївка) заходять відроги Донецького кряжу, а поверхня північної частини (міста Богодухів, Золочів) підвищена на 200-300 м у вигляді відрогів Середньоросійської височини.

З 2022 року у зв'язку із повномасштабною збройною агресією рф, на території Харківської області найбільшого негативного впливу зазнали ґрунти, зокрема у районах Куп'янська та Ізюма, де точилися жорстокі бої.

Ґрунти області зазнали інтенсивного ущільнення важкою військовою технікою, спостерігається порушення ґрунтового покриву внаслідок розриву мін, гранат, спорудження окопів, землянок, траншей тощо, утворення на значних площах лійок, ровів, ям, що порушує однорідність та цілісність ґрунтового покриву. В результаті фізичних пошкоджень ґрунтів збільшується неоднорідність, зменшується об'єм пор, ускладнюється доступ води і кисню, руйнується структура, що в результаті призводить до зниження родючості орних ґрунтів в цілому. Таким чином, відбувається механічна деградація ґрунтів, які потребують рекультивациі.

Найбільшого впливу на сільськогосподарські землі та ґрунтовий покрив завдає авіація та артилерія ворога, на неї припадає до 80 % впливу на всіх ділянках, які досліджувалися. Встановлено, що у вирвах 120–125 мм боєприпасів коефіцієнти концентрації кадмію становлять 4–17 кларків від фону, 82 мм – 4 кларки, 152–155 мм снарядів – 2–18 кларків, авіабомб – 5–13 кларків. При цьому найбільша концентрація кадмію відмічається на схилах «авіавирви», тоді як хрому – на її дні. Привнесення рухомих форм свинцю відзначається на рівні 4–22 кларки в місцях розривів 120–125 мм боєприпасів, 2,6–4 кларки – 152–155 мм, 2,7 кларки – 82 мм боєприпасів, 2–11,7 кларки – авіаційних бомб.

Наслідки збройного вторгнення рф мають негативний вплив на здатність сільського господарства адаптуватися до зміни клімату внаслідок відсутності ефективної системи зеленого фінансування. Це актуалізує задачу збалансованого використання земельних ресурсів, забезпечення їх належної якості, насамперед здоров'я ґрунтів.

Військові дії, спричинені вторгненням рф, призвели до масштабних руйнувань складів (контейнерів) з агрохімікатами, мінеральними добривами, цистерн з мастильними матеріалами, моторними оливами, моторним паливом тощо та забруднення прилеглих земель із дифузним забрудненням підземних вод та поверхневих водних об'єктів.

Необхідно сформувати програму заходів з очищення та відновлення земельних ділянок, постраждалих від збройної агресії РФ та запровадити пілотні проєкти очищення найбільш забруднених територій, заходи з консервації, рекультивації та поліпшення земель.

Незадовільним в Харківській області також є стан лісосмуг внутрішньогосподарського та іншого землекористування. Площа агролісомеліоративних насаджень в області складає лише 26,3 тис. га (1,4% від усієї площі ріллі), що є тільки половиною від науково-обґрунтованої потреби, на 26% з них необхідно провести реконструктивні заходи та відповідні лісівничі догляди.

Таблиця 2.2 Структура земельного фонду Харківської області.

Основні види земель та угідь	2024 рік	
	усього, тис. га	% до загальної площі території
Загальна територія, у тому числі:	3141,85	100
1. Сільськогосподарські угіддя, з них:	2411,03	76,7
рілля	1932,36	61,5
перелоги	7,59	0,2
багаторічні насадження	49,22	1,6
сіножаті та пасовища	421,86	13,4
2. Ліси та інші лісовкриті площі	417,25	13,3
з них вкриті лісовою рослинністю	377,93	12,0
3. Забудовані землі	124,84	4,0
4. Відкриті заболочені землі	32,02	1,0
5. Відкриті землі без рослинного покриву (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебнем, галькою, голими скелями)	33,77	1,1
6. Інші землі	122,94	3,9
Усього земель (суша)	3081,11	98,1
Території, що покриті поверхневими водами	60,74	1,9

* За інформацією Головного управління Держгеокадастру у Харківській області, згідно з Доповіддю про стан навколишнього природного середовища Харківської області у 2024 році

Відповідно до даних ґрунтової зйомки, в межах Харківської області нараховується більше 150 різновидів ґрунтів. Причиною такої розмаїтості є, насамперед, приуроченість території області до двох зон – лісостепової та степової. Найбільша розмаїтість і строкатість характерні для лісостепової частини області, хоча по площі вона менше степової частини. У північній (лісостеповій) частині області розповсюджено чорноземи глибокі, сірі, темно-сірі опідзолені та деградовані ґрунти, чорноземи опідзолені та деградовані. У ґрунтовому покриві степової зони переважають чорноземи звичайні та чорноземи звичайні глибокі.

Найродючішими ґрунтами області є чорноземи типові, які становлять 39,44%, та опідзолені – 10,61%. Чорноземи звичайні глибокі – 34,56% та звичайні – 11,68%, внаслідок більшої посушливості кліматичних умов, мають меншу родючість. Серед інших, менш поширених ґрунтів області, в сільськогосподарському виробництві використовуються лучні чорноземні та лучні, переважно солонцювато-солончакуваті ґрунти, чорноземи на пісках, лучно-болотні та болотні ґрунти, практично не використовуються (розподіл ґрунтового покриття області наведено на рисунку 2.13).

Рисунок 2.13 Розподіл ґрунтового покриття Харківської області.

Ґрунтовий покрив Харківської області досить неоднорідний та розподіляється на 6 районів.

Таблиця 2.3 Структура ґрунтового покриття Харківської області.

Ґрунти	Площа, тис. га		
	Сільськогосподарські угіддя	рілля	
		тис. га	% від загальної площі ріллі
1. Сірі лісові, у т.ч. схилів та еродовані	37,3	27,0	1,4
2. Темно-сірі опідзолені у т.ч. схилів та еродовані	141,3	63,3	3,27
3. Чорноземи опідзолені у т.ч. схилів та еродовані	151,7	119,3	6,17
4. Чорноземи типові у т.ч. схилів та еродовані	769,2	740,6	38,31
5. Чорноземи звичайні глибокі у т.ч. схилів та еродовані	728,7	648,9	33,57
6. Чорноземи звичайні у т.ч. схилів та еродовані	230,6	219,4	11,35
7. Інші ґрунти	352,7	114,7	5,93

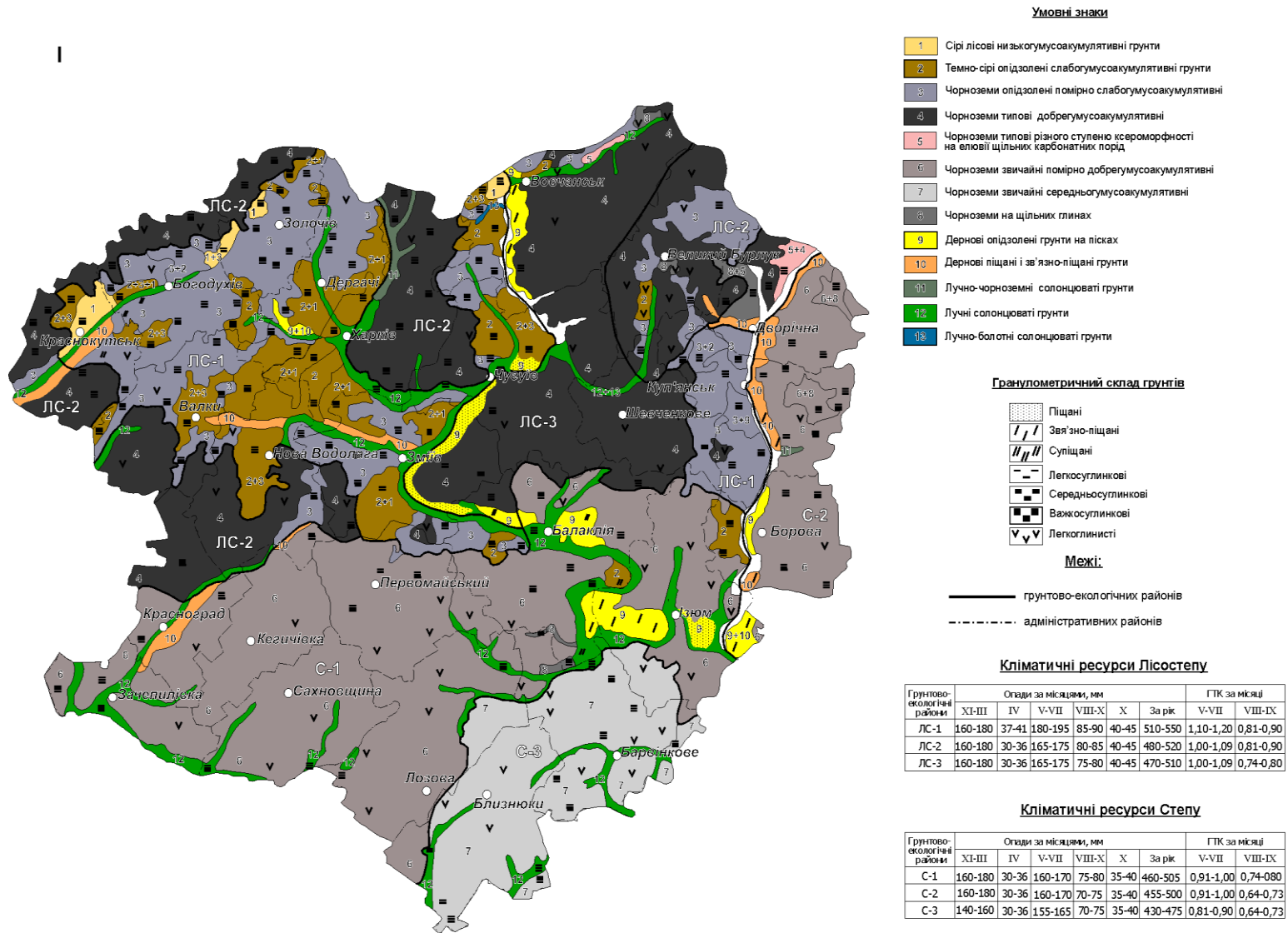

Рисунок 2.14 Карта ґрунтів Харківської області.

Серед великого різноманіття чорноземних ґрунтів на території області переважають чорноземи опідзолені, чорноземи типові, чорноземи звичайні та вилужені чорноземи. Усі вони існують під степовою трав'янистою рослинністю.

У межах лісостепової зони переважають чорноземи типові, що визначається великою родючістю. Потужність цих ґрунтів досягає 110-120 см. У південних районах області переважають звичайні чорноземи, їх верхній гумусовий горизонт аналогічний типовим чорноземам, але потужність менша 70-100 см.

Нечорноземні ґрунти – піщано-супіщані породи на борових терасах річкових долин створюють умови для формування промивних дерново-підзолистих ґрунтів. Сірі лісові ґрунти переважають під широколистими лісами на правобережжі Сіверського Донця та його приток. Темно-сірі лісові ґрунти мають потужність гумусового горизонту 50-60 см та за своїми властивостями наближаються до типу опідзолених чорноземів. Ясно-сірі лісові ґрунти зустрічаються під лісовими ділянками широколистяних лісів.

В цілому, рівень родючості ґрунтів області достатній для якісного сільськогосподарського виробництва.

Основними землекористувачами в області є сільськогосподарські підприємства. Високий рівень розораності угідь, в тому числі на схилах, значне розширення посівів просапних культур та практично повне припинення виконання комплексу робіт по захисту ґрунтів, порушення системи обробітку ґрунту приводить до погіршення стану земель.

Головною проблемою погіршення стану земельних ресурсів Харківської області залишається деградація ґрунтів.

В Харківській області нараховується 152,2 тис. га кислих ґрунтів. Вони поширені переважно на півночі і західно-північній частині області, зокрема: у Харківському районі – 21,4 тис. га, Золочівському – 18,8 тис. га, Краснокутському – 23,5 тис. га, Валківському – 16,3 тис. га, Богодухівському – 13,2 тис. га. Серед земель сільськогосподарського призначення кислі ґрунти займають біля 82 тис. га. Втім, у останні роки вапнування в області майже не проводиться, за виключенням поодиноких випадків. Відсутність вапнування кислих ґрунтів призводить до зниження їх продуктивності через погіршення агрохімічних та екологічних властивостей.

Таблиця 2.4 Інформація щодо деградованих і малопродуктивних земель та які потребують консервації по Харківській області.

Види земель	Усього земель на початок року		Потребують консервації	
	тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території
Деградовані	1,4001	0,0446	1,4001	0,0446
Малопродуктивні	1,2216	0,0389	1,2216	0,0389

Загальна площа солонцевих ґрунтів у Харківській області складає 58,5 тис. га. Вони зустрічаються як в лісостеповій, так і степовій зонах області, переважно на терасах рік, які становлять 63,5% від загальної площі солонцевих земель області. Плями солонців серед цих ґрунтів зустрічаються мало. Вони займають площу всього 1,18 тис. га. У зв'язку з близьким заляганням підґрунтових вод на низьких терасах рік солонцеві ґрунти мають ознаки високого засолення.

До основних заходів щодо відтворення родючості ґрунтів відносяться вапнування кислих ґрунтів та меліорація засоленних та солонцевих ґрунтів.

Однією з причин погіршення екологічного стану земель в Харківській області є підтоплення території ґрунтовими водами та зсуви ґрунтів.

Таблиця 2.5 Поширення екзогенних геологічних процесів станом на 01.01.2021.

№ з/п	Вид ЕГП	Площа поширення, км ²	Кількість проявів, шт.	Ураженість, %
1	Зсуви	40,3	1615	0,13
2	Карст (відклади, що здатні до карстування), з них: покритого типу перекритого типу	31340,0	11*	99,8
		4150,0		13,2
		27190,0		86,6
3	Підтоплення	200,8	7**	0,6
4	Лесові ґрунти, що здатні до просідання, з них: I типу II типу	20840,0		66,3
		20570,0		65,5
		270,0		0,8

*) поверхневий карстопрояв; **) населений пункт – місто та смт

Обов'язковими є профілактичні заходи, до яких відносяться: заборона будівництва ставків без спеціалізованих інженерних дослідів; виключення або зниження витоків із водоймищ, каналів і ставків; регулювання поливу сільськогосподарських угідь з урахуванням гідрогеологічних особливостей територій і метео умов; виключення або зниження витоків з полів фільтрації, підземних резервуарів, мереж водопроводів, тепломереж і каналізацій; запобігання замуленню річок і водотоків, розчищення і поглиблення, засипання природних дрен (балок, ярів і вимивин); скорочення тривалості затоплення траншей і котловин атмосферними опадами при веденні будівництва; регулювання поверхневого стоку, організація і періодичний ремонт мереж зливостоків.

Основними антропогенними факторами, що впливають на стан земель та довкілля, є сільське господарство, промисловість, транспорт, енергетика та ін. Ґрунти є складовою частиною будь-яких наземних екосистем і учасником усіх процесів трансформації та міграції речовин, що відбуваються в біосфері і зумовлюють функціонування екосистем. У зв'язку з інтенсивними ерозійними процесами спостерігається комплекс факторів деградації, таких як: зниження вмісту гумусу, декальцинація, забруднення хімічними речовинами (важкими металами, пестицидами, нітратами), тощо.

Підсилення процесів деградації ґрунтового покриву обумовлене техногенним забрудненням. Основними забруднювачами атмосферного повітря Харківської області є Зміївська ТЕС ПАТ «Центренерго», УЛПГ філії ГПУ «Шебелинкагазвидобування» ПАТ «Укргазвидобування» у Красноградському районі, Філія «Теплоелектроцентрально» ТОВ «ДВ нафтогазовидобувна компанія», УКПГ філії ГПУ «Шебелинкагазвидобування» ПАТ «Укргазвидобування» у Зміївському районі, у Нововодолазькому районі, у Валківському районі, у Первомайському районі, ПрАТ «Харківська ТЕЦ-5», викиди від цих підприємств також забруднюють ґрунти, але зони забруднення ґрунтів та їх кількісний склад по області визначені не повністю.

Також антропогенним фактором, що впливає на стан ґрунтів, є накопичення відходів. У 2024 році серед утворених відходів найбільшу питому вагу склали відходи IV класу небезпеки – 733,4597 тис. тонн або 98,54% від загального обсягу утворених відходів.

На території Харківської області обліковується 79 місць видалення твердих побутових відходів, з яких 26 знаходилися на тимчасово окупованих територіях, які протягом тривалого часу залишалися без належної експлуатації та охорони. Зазначені місця функціонують лише там, де це дозволяє безпекова ситуація, тобто проведено розмінування та не ведуться активні бойові дії.

Речові права на земельні ділянки зареєстровано лише на 14 об'єктів поводження з відходами (18%, паспортизацію місць видалення відходів проведено для 49 об'єктів (63%), проектно-кошторисну документацію розроблено на 25 місць видалення відходів

(32%) та отримано 18 позитивних висновків державної екологічної експертизи або висновків з оцінки впливу на довкілля (23%).

На територіях місць видалення твердих побутових відходів найбільшого негативного впливу зазнає ґрунтовий покрив.

Побутові відходи представляють собою не тільки страшну епідеміологічну, але й серйозну токсикологічну проблему, адже вже на стадії збору близько 4% відходів є токсичними. Невідкладну проблему становлять пластмаси і синтетичні матеріали, оскільки вони не піддаються складним процесам біологічного руйнування і можуть тривалий час, а це десятки років, перебувати в об'єктах довкілля. До складу побутових відходів також входять такі компоненти: картон, папір, харчові відходи, метал чорний, метал кольоровий, дерево, текстиль, кістки, скло, шкіра, фаянс, гума, каміння, пластмаса (у тому числі, ПЕТ-пляшка), малі предмети (< 15 мм), будівельні відходи, великогабаритні відходи, небезпечні відходи.

Одним із основних і найбільш небезпечних забруднювачів на території розташування місць видалення ПВ є фільтрат, що формується у відвалах сміттєзвалищ і полігону при взаємодії відходів з атмосферними опадами, які інфільтруються. Фільтрат відзначається тим, що численні компоненти розпаду органічних і мінеральних речовин, свинцю, з'єднання миш'яку, хрому, ртуті, нікелю, кадмію та ряду інших токсичних речовин, які практично ні на жодному із сміттєзвалищ не знешкоджуються, а інфільтруються у ґрунт. Хімічний склад фільтрату прямо залежить від морфологічного складу ПВ, що, у свою чергу, безпосередньо впливає на вибір методу і способу очищення фільтрату. Очищення таких вод являє собою надзвичайно складну проблему і вимагає багатоступінчастого сполучення різних фізико-хімічних і біологічних методів і великих капітальних і експлуатаційних вкладень.

В зв'язку з тим, що полігони побутових відходів є спеціальними спорудами, призначеними для ізоляції та знешкодження, та повинні гарантувати санітарно-епідеміологічну безпеку населення – на полігонах повинна забезпечуватися статична стійкість ПВ з урахуванням динаміки ущільнення, мінералізації, газовиділення, максимального навантаження на одиницю площі, можливості раціонального використання ділянки після закриття полігону.

Потенційними територіями, де можливе забруднення ґрунтів із перевищенням нормативних гранично-допустимих рівнів по хімічним показникам, є ділянки вздовж автомобільних доріг. Забруднені ґрунти є вторинним джерелом забруднення підземних та поверхневих вод.

Харківська область, завдяки транспортно-географічному положенню, знаходиться на перетині міжнародних маршрутів «Північ-Південь», «Захід-Схід», є одним з найбільших логістичних центрів країни, що поєднує в собі наявність залізничного транспорту, сучасного міжнародного аеропорту та високу щільність автомобільних доріг.

Залізничний транспорт є однією з важливих складових частин транспортної мережі області, задовольняє потреби у вантажних і пасажирських перевезеннях. Філія «Південна залізниця» АТ «Українська залізниця» міцно утримує позиції провідного підприємства з перевезення пасажирів та вантажів у регіоні. Розгорнута довжина залізничних колій по Харківській області складає 2165,4 км, експлуатаційна довжина дорівнює 1379,4 км, із них 80,3% обслуговуються електровозною тягою, решта 19,7% – тепловозною. Щільність залізничних колій на 1000 км² території дорівнює 48 км (по Україні цей показник складає 36 км). Обласний центр — місто Харків — є потужним транспортним вузлом, одним з центрів транспортної логістики України, що пов'язує суміжні області та забезпечує транспортні зв'язки з іншими державами. Залізничні вузли: Харків, Лозова, Берестин, Люботин та Куп'янськ.

Забруднення ґрунтового покриву залізничним транспортом здійснюється шляхом сухих та рідких викидів шкідливих (токсичних) хімічних речовин.

Зважаючи на значущість негативного впливу важких металів на довкілля та родючість ґрунтів, до заходів послаблення негативного впливу від експлуатації залізничного транспорту належать: озеленення приміагістральної території; впровадження комплексу комбінованих екранів, розподілених площинних фільтрів на території санітарно-захисної зони; проведення модернізації залізничного транспорту з метою зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, зокрема важких металів.

Залізничний транспорт залишається головним перевізником лісних, земельних і мінеральних ресурсів, а також вагомим споживачем палива, негативно впливаючи на довкілля, але, у порівнянні з автомобільним транспортом, вплив залізничного транспорту на ґрунтовий покрив значно менший.

Автомобільні дороги загального користування згідно із Законом України «Про автомобільні дороги» поділяються на дороги державного та місцевого значення, автомобільні дороги державного значення – на міжнародні, національні та регіональні. Автомобільні дороги місцевого значення поділяються на територіальні, обласні та районні. Технічна класифікація автомобільних доріг за категоріями залежно від розрахункової середньорічної добової перспективної інтенсивності руху наведена у табл. 2.6

Таблиця 2.6 Технічна класифікація автомобільних доріг

Категорія	Розрахункова перспективна інтенсивність руху	
	у транспортних одиницях	у приведених до легкового автомобіля
Ia	понад 10 000	понад 14 000
Iб	понад 10 000	понад 14 000
II	від 3 000 до 10 000	від 5 000 до 14 000
III	від 1 000 до 3 000	від 2 500 до 5 000
IV	від 150 до 1 000	від 300 до 2 500
V	до 150	до 300

Згідно з інформацією, наведеною на офіційному веб-сайті Служби автомобільних доріг у Харківській області (<https://kh.ukravtodor.gov.ua>) – на території Харківської області знаходяться автошляхи державного значення, загальною протяжністю – 2335,1 км, в т. ч: 611,4 км – міжнародні; 108,0 км – національні; 638,3 км – регіональні; 977,4 км – територіальні. На автомобільних дорогах загального користування державного значення знаходиться 242 мостів протяжністю 1316,3 пог. м.

Розпорядженням голови Харківської обласної державної адміністрації від 03.07.2020 № 419 затверджено перелік автомобільних доріг загального користування місцевого значення Харківської області, відповідно до якого протяжність автомобільних доріг місцевого значення становить 7334 км, з яких 1275,9 км – обласних автомобільних доріг, 6058,1 км – районних автомобільних доріг.

Автомобільні дороги державного та місцевого значення Харківської області є важливим структурним елементом транспортних комунікацій, по яким здійснюється автомобільне сполучення, що призводить до забруднення ґрунтів важкими металами, до числа забруднюючих ґрунти речовин також відносяться і тверді компоненти, що містять сажу.

Основними чинниками інтенсивного забруднення атмосферного повітря автотранспортом, і як наслідок, забруднення ґрунту придорожньої смуги є: постійно зростаюча кількість автотранспорту; експлуатація технічно-застарілого автомобільного парку; низька якість паливно-мастильних матеріалів; незадовільний стан дорожнього покриття проїзної частини доріг.

Заходами послаблення негативного впливу від експлуатації автомобільних доріг є впровадження захисних заходів (шумові бар'єри, зелені насадження уздовж узбіч тощо), покращення дорожнього покриття автомобільних доріг, обмеження швидкості руху автомобільного транспорту.

Ймовірні зміни стану земельних ресурсів та ґрунтів, якщо ДДП не буде затверджено

Сучасний стан використання земельних ресурсів не відповідає вимогам раціонального природокористування, порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, що негативно впливає на стійкість агроландшафту, сільськогосподарська освоєність земель перевищує екологічно допустиму.

Наявні на території області ділянки з несприятливими природними умовами, екзогенно-геологічними процесами, наявність порушених ділянок, знижують комфортність проживання і можуть викликати погіршення санітарно-гігієнічних умов на території житлової забудови, що створює, в тому числі, ризики для здоров'я населення. Ця тенденція більш ймовірно залишиться такою і надалі у випадку, якщо не будуть вжиті належні заходи. Виконання заходів та раціональне використання земельних ресурсів є особливо важливим для досягнення цілей та напрямків, для забезпечення умов сталого розвитку.

У випадку, якщо Програму не буде затверджено, а заходи з охорони навколишнього природного середовища не будуть реалізовані, є ризик погіршення якісного стану ґрунтів на території області. Без впровадження таких заходів, як: будівництво, реконструкція і капітальний ремонт мереж водовідведення та каналізаційних очисних споруд; скорочення викидів від великих спалювальних установок; провадження екологічно безпечного механізму поводження з побутовими та промисловими відходами (будівництво та реконструкція сміттєперевантажувальних станцій та сміттєсортувальних комплексів, а також будівництво нових полігонів твердих побутових відходів) – нехтування рішеннями ДДП може призвести до погіршення якості земельних ресурсів та ґрунтів, а також до можливої активізації небезпечних геологічних процесів.

Надра

Харківська область розташована в найбільш розвинутій та заселеній частині України. При розробці нафтогазових родовищ густонаселені райони регіону знаходяться під значним антропогенним впливом, і всі компоненти довкілля потерпають від нього.

За інформацією Державного науково-виробничого підприємства «Державний інформаційний геологічний фонд України» Державної служби геології та надр України на території Харківської області обліковується 78 родовищ природного газу (зокрема 3 – комплексні), балансові запаси складають 317,860 млрд м³ (39,51% від запасів в Україні). Розробляються 47 родовищ природного газу (зокрема 2 – комплексні), балансові запаси складають 311,827 млрд м³ (38,76% від запасів в Україні).

Крім того, на території області обліковується 26 родовищ нафти (зокрема 22 – комплексні), балансові запаси складають 4,289 млн тонн (4,29% від запасів в Україні).

Кількість родовищ конденсату на території області складає 69 (всі комплексні), балансові запаси складають 8,801 млн тонн (22,12% від запасів в Україні).

Мінерально-сировинна база Харківської області складається з твердих корисних копалин (вугілля, торф), гірничо-хімічних та гірничорудних корисних копалин, нерудних корисних копалин для металургії та будівельних корисних копалин.

Тверді корисні копалини Харківської області налічують 8 родовищ бурого та кам'яного вугілля (0,72 % від всього в Україні) та 2 родовища торфу (0,29% від всього в Україні).

Балансові запаси бурого вугілля оцінено в 389,985 млн тонн за промисловими категоріями А+В+С1 (15,04% від запасів в Україні).

Балансові запаси кам'яного вугілля оцінено в 1 987,130 млн тонн за промисловими категоріями А+В+С1 (4,79% від запасів в Україні), 94,019 млн тонн – за категорією С2

(0,83% від запасів в Україні), з них балансові запаси родовищ, що розробляються склали 1,308 млн тонн (0,02% від запасів в Україні).

Балансові запаси торфу оцінено в 0,283 млн тонн за промисловими категоріями А+В+С1 (0,04% від запасів в Україні). Гірничо-хімічні та гірничорудні корисних копалини налічують 22 родовища сапропелі (7,14% від всього в Україні), 1 родовище солі кухонної (6,67% від всього в Україні), 1 родовище фосфориту (11,11% від всього в Україні), 1 родовище сировини для мінеральних фарб (10% від всього в Україні), 1 родовище піску кварцового (25% від всього в Україні).

Нерудні корисні копалини для металургії налічують 3 родовища піску формувального (14,29% від всього в Україні).

Будівельні корисні копалини налічують 5 родовищ сировини цементної (8,2% від всього в Україні), 12 родовищ крейди (17,65% від всього в Україні) та інші родовища зазначених корисних копалин.

Відповідно до електронної інформаційної бази даних Державного науково-виробничого підприємства «Державний інформаційний геологічний фонд України» у 2024 році надано 4 спеціальні дозволи на користування надрами в Харківській області.

У відповідності до вимог Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» Департаментом захисту довкілля та природокористування Харківської обласної військової (державної) адміністрації у 2024 році суб'єктам господарювання надано 1 висновок оцінки впливу на довкілля щодо видобування підземних вод; 4 висновки щодо видобування горючих копалин та 1 висновок з видобування кварцового піску.

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Харківській області суб'єктами господарювання у 2024 році видано 203 дозволи на спеціальне водокористування.

Ймовірні зміни стану надр, якщо ДДП не буде затверджено

У випадку, якщо Програму не буде затверджено, а заходи з охорони навколишнього природного середовища не будуть реалізовані, є ризик погіршення якісного стану ґрунтів на території області. Можливе порушення земельного покриття, у зв'язку з реалізацією рішень Програми, щодо нарощування ресурсної бази та видобування паливно-енергетичних корисних копалин.

Флора, фауна та біорізноманіття

В 2025 році з огляду на військову агресію, окупацію та активні бойові дії на території Харківської області основними чинниками впливу на біологічне та ландшафтне біорізноманіття є масове безконтрольне полювання, пожежі від вибухів, мінування території, шумове забруднення, забруднення паливно-мастильними матеріалами та речовинами, які містяться у боєприпасах, руйнування ландшафтів та знищення біоти внаслідок вибухів тощо.

Харківська область розташована в межах Лівобережного степу і північно-степової зони України.

Флора Сучасний стан біологічного різноманіття Харківської області визначається сукупністю природних та антропогенних чинників. Насамперед, географічним положенням території області, розташованої в межах двох ландшафтно-кліматичних зон – лісостепової та степової, що обумовило відносно багатство біотопів та наявність відповідних непорушених біоценозів, які збереглися лише поза межами населених пунктів. Особливістю області також є те, що вона знаходиться в межах двох річкових басейнів Сіверського Донця (притока Дону) та Дніпра.

Специфічною для біоти Харківщини є наявність на її території: сфагнових боліт надлучних терас річок Мерла, Уди, Мжа, Сіверський Донець, де мешкають релікти льодовикового періоду; солончаків в урочищі «Горіла Долина», де виявлені релікти ксеротермічного періоду; крейдових крутосхилів річок Вовча та Оскіл, де збереглися третинні й ксеротермічні релікти; піщаних степів й відкритих пісків в районі «Ізюмської Луки» та в околицях с. Кицівка Чугуївського району, де зафіксовано релікти середньоазійського походження.

По спектру основних життєвих форм флора цілком типова для областей помірного клімату. В ній представлені наступні основні типи: дерева – 27 видів, чагарники – 48,

чагарники і напівчагарники – 26, багаторічні трав'янисті рослини – 873, дворічні – 95, однорічні трав'янисті рослини – 188 видів.

У складі флори Харківської області було відмічено 349 кормових культур, 340 – декоративних, 337 – медоносних, 571 вид лікарських, 112 – харчових, 74 – отруйних, 64 – дубильних, 60 – вітаміновмісних, 59 – фарбувальних, 57 – технічних, 36 видів жиро- та ефіроолійних рослин.

До списку рослин Харківської області, занесених до Червоної книги України, входить 113 видів рослин, серед них за природоохоронним статусом: вразливих – 57, рідкісних – 18, недостатньо відомих – 3 та інші цінні види рослин.

Харківська область розташована в межах двох природних зон: лісостепової та степової. На її території представлені як зональні (нагірні діброви, байрачні дубові ліси, березові ліси, суходільні луки, лучні степи, різнотравно-типчаково-ковилові степи, рослинність крейдових відслонень), так і азонанальні (заплавні ліси, соснові і широколистяно-соснові ліси, заплавні луки, галофітна рослинність, осоково-злакові і мохово-осокові болота, прибережно-водна рослинність) типи рослинності.

В лісостеповій частині області поширені лучні степи, а різнотравно-типчаково-ковилові степи – у південних районах області.

Лучні степи – перехідний типу від степів до луків, поряд із степовими злаками (ковила, типчак) поширені лучні злаки (тонконіг, мітлиця), а також лучно-степове різнотрав'я – жовтець, конюшина, шавлія лучна, горицвіт.

Різнотравно-типчаково-ковилові степи сухіші ніж лучні, рослинність має дуже виражене пристосування до нестачі вологи. Велика кількість степів на території області розорена та майже не зберіглася, а де зберіглася, сильно видозмінена під впливом господарської діяльності людини.

Рослинність боліт росте переважно в сторичних заглибленнях річок, часто болота заростають вербами, березою, вільхою, крушиною, а також зозулиним льоном, осокою та чередою.

Характерні рослини водоймищ: комиш озерний, стрілолист звичайний, глечики жовті, рогіз широколистяний, ряска мала та інше.

Перелік видів рослин, що підлягають особливій охороні на території Харківської області, було затверджено рішенням Харківської обласної ради від 25.09.2001 з метою збереження цінних в природному та господарському відношенні рідкісних або таких, що перебувають під загрозою зникнення на території Харківської області, видів рослин і підвищення відповідальності за їх незаконний збір, пошкодження або знищення. До списку входять 182 види судинних рослин.

Ліси. Під лісами та іншими лісовкритими площами на території Харківської області знаходиться 417,25 тис. га, це 13,3% від загальної площі території, з них вкрито лісовою рослинністю 377,93 тис. га (12% від загальної площі).

Найбільша площа лісових земель перебуває у користуванні лісогосподарських підприємств, які координуються Державним агентством лісових ресурсів України. Основна частина лісів області підпорядкована Державному агентству лісових ресурсів України, уповноваженим органом в області є Харківське обласне управління лісового та мисливського господарства з 10 державними лісогосподарськими підприємствами та національним природним парком «Гомільшанські ліси». В постійному підпорядкуванні підприємств Управління перебуває 301,4 тис. га земель лісового фонду.

Загальна площа лісів та інших лісовкритих площ області, згідно з державним лісовим кадастром, становить 419,4 тис. га. Лісистість області до 24 лютого 2022 року становила 12,1%. Загальний запас деревини у лісах області до початку збройної агресії РФ обліковувався в об'ємі понад 68,0 млн м³.

Основна площа лісів області (324,9 тис. га або 77,5%) підпорядкована Державному агентству лісових ресурсів України.

Частина території Харківської області упродовж тривалого часу 2022 року знаходилася в окупації, що не могло не позначитися негативно на стані ведення лісового господарства.

Протягом 2022 року заготівля деревини здійснювалась в порядку рубок головного користування, а також при здійсненні заходів з формування і оздоровлення лісів та інших рубок. Постійні лісокористувачі Харківської області у 2022 році заготовили 269,01 тис. м³ деревини (46% до обсягів 2021 року), у т. ч. від рубок головного користування – 14,98 тис. м³, від рубок формування і оздоровлення лісів та проведення інших заходів – 254,03 тис. м³. У 2022 році лісгосподарськими підприємствами регіону проведено лісовідновлення на площі 265,8 га (у 2021 році – 958 га).

В умовах антропогенного впливу на природний рослинний покрив найважливішим природоохоронним завданням є збереження видового різноманіття рослинних угруповань, та, перш за все, забезпечення охорони рідкісних видів рослин.

До списку рослин Харківської області, занесених до Червоної книги України, входить 117 видів рослин, з них: 101 вид судинних рослин, водоростей – 7, лишайників – 2, грибів – 7. Серед них за природоохоронним статусом: вразливих – 57, рідкісних – 18, недостатньо відомих – 3, неоцінених – 32, зникаючих – 7.

Фауна Важливою складовою частиною навколишнього середовища області є тваринний світ. Безхребетні тварини Харківської області заселяють два різко відмінні між собою середовища: наземне і водне.

Наземні безхребетні у межах області заселяють різноманітні біотопи, як природні, так і антропогенні; як зональні (лісові, степові), так і аazonальні з реліктовою фауною (крейдяні відслонення, піски, солончаки).

Тваринне населення водної біоти Харківської області налічує понад 2 000 видів і представлене різними систематичними групами (найпростіші, губки, олігохети, п'явки, молюски, ракоподібні, водяні кліщі й павуки, водяні комахи), які заселяють різноманітні біотопи (річки, стариці, водосховища, озера, ставки, болота різних типів, струмки, степові поди, джерела типу реокрена чи гелокрена). Рідкісні види тварин виступають індикаторами фауністичного різноманіття. Аналіз розподілу рідкісних видів безхребетних Харківщини за систематичним складом свідчить, що до класу комахи належить понад 97% вивченого біорізноманіття (із 229 видів – 223), по 2 види відносяться до класів п'явки та ракоподібні, по 1 виду до класів дощові черви і молюски.

Місцеположення Харківської області на межі лісу зі степом визначило межі поширення як степових видів на північ, так і лісових на південь. Теж саме можна зазначити і про водно-болотні види. Тут проходить межа поширення на північ лежня, дерихвоста степового, жайворонка степового, жайворонка малого, щеврика польового, чаплі рудої, чепури великої і чепури малої, розташовані північні гніздові поселення квака, кулика-довгонога. По області проходить південна межа таких лісових видів, як синиця чубата, дрізд-омелюх, чикотень, чиж, слуква, журавель сірий.

На цей час антропогенна трансформація найбільше торкнулась навколоводних просторів і, перш за все, долинних ландшафтів. Зі створенням на території області великих водосховищ (Печенізьке, Червонооскільське, Краснопавлівське, Орільське, Рогозянське, тощо) орнітофауна поповнилась елементами, нетиповими для внутрішньоматерикових водойм, або видами, що вкрай рідко зустрічались до появи водосховищ. З'явилися птахи – мешканці морських узбереж, що в пролітний час зустрічаються на великих озерах і водосховищах, і зимують на незамерзаючих ділянках моря. Збільшилось видове різноманіття, змінився статус і чисельність мартинів, кричків, куликів, чапель. На водосховищах під час прольоту зареєстровані нові види птахів, що раніше не зустрічались (баклан великий, казарка білощока, казарка червоновола, луток, морянка, крохаль довгоносий, турпан, чернь морська, гага звичайна).

У «Перелік видів тварин, що підлягають особливій охороні на території Харківської області», затверджений наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від

27.06.2018 № 237, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 19.07.2018 за № 847/32299, занесено 212 видів тварин.

Природно-заповідний фонд. Природні території та об'єкти заповідного фонду Харківської області представлені національними природними парками, регіональними ландшафтними парками, ботанічними садами, зоологічними парками, заказниками загальнодержавного і місцевого значення, пам'ятками природи та заповідними урочищами місцевого значення.

Станом на 01.01.2025 природно-заповідний фонд Харківської області налічує 247 заповідних об'єктів, загальна площа природно-заповідного фонду становить 74,888 тис. га. Із загальної кількості – 13 об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення і 234 – місцевого значення. Питома вага площі природно-заповідного фонду у площі адміністративно-територіальної одиниці складає 2,4%.

Таблиця 2.7 Структура природно-заповідного фонду області станом на 01.01.2024.

Категорії об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ					
	Загально-державного значення		місцевого значення		разом	
	кількість од.	площа, га	кількість од.	площа, га	кількість од.	площа, га
Природні заповідники	-	-	-	-	-	-
Біосферні заповідники	-	-	-	-	-	-
Національні природні парки	3	22 690,0	-	-	3	22 690,0
Регіональні ландшафтні парки	-	-	7	20 544,33	7	20 544,33
Заказники, всього	3	1 038,0	171	37 647,32	174	38 685,32
у тому числі:						
ландшафтні	-	-	14	26 339,87	14	26 339,87
лісові	-	-	9	3 207,1	9	3 207,1
ботанічні	1	185,0	51	3 169,99	52	3 346,19
загальнозоологічні	2	853,0	5	1 292,4	7	2 145,4
орнітологічні	-	-	7	787,9	7	787,9
ентомологічні	-	-	65	652,46	65	652,46
іхтіологічні	-	-	-	-	-	-
гідрологічні	-	-	19	2 194,1	19	2 194,1
загальногеологічні	-	-	1	14,6	1	14,6
палеонтологічні	-	-	-	-	-	-
карстово-спелеологічні	-	-	-	-	-	-
Пам'ятки природи, всього	-	-	44	645,9	44	645,9
у тому числі:						
комплексні	-	-	2	176,3	2	176,3
ботанічні	-	-	38	455,2	38	455,2
зоологічні	-	-	-	-	-	-

гідрологічні	-	-	4	14,4	4	14,4
геологічні	-	-	-	-	-	-
Заповідні урочища	-	-	9	2 537,2	9	2 537,2
Ботанічні сади	1	41,9	1	13,25	2	55,15
Дендрологічні парки	1	22,8	1	51,5	2	74,3
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	4	169,9	1	10,8	5	180,7
Зоологічні парки	1	22,0	-	-	1	22,0
РАЗОМ	13	23 984,6	234	61 416,8	247	74 888,2

Розвиток мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду є одним із основних пріоритетів екологічної політики в Україні, саме створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду можна назвати не лише основним, але і найбільш ефективним механізмом в процесі охорони природних екосистем, унікальних природних територій, ландшафтів та рідких видів рослин і тварин. Тому на території Харківської області постійно триває робота зі створення нових та розширення існуючих об'єктів природно-заповідного фонду області.

Екологічна мережа

Екологічна мережа – єдина територіальна система, яка створюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні.

Природні ландшафти спостерігаються майже на 30,4 % території Харківщини. У найменш зміненому вигляді вони збереглися на землях, зайнятих лісами, чагарниками, болотами, на відкритих землях, площа яких становить лише 14,6 % території області. Таким чином, стан, близький до притаманного природного, мають тільки ці території, і вони можуть бути віднесені до регіональної системи екомережі.

Переважає більшість рідкісних видів на території Харківської області знаходиться нині в долинах річок. Місця концентрації їх на ділянках не порушеної рослинності слід вважати екологічними ядрами, а ділянки, що поєднують ядра між собою, – екологічними коридорами.

Рисунок 2.15 – Схема регіональної екологічної мережі Харківської області

Роботу щодо створення (розширення) територій природно-заповідного фонду в області буде активізовано після скасування воєнного стану.

Смарагдова мережа

Відповідно до Закону України від 29.10.1996 № 436/96-ВР «Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі» Україна взяла зобов'язання вживати необхідних заходів для підтримання популяцій дикої флори та фауни на такому рівні або для приведення їх до такого рівня, який відповідає, зокрема, екологічним, науковим і культурним вимогам, та що враховують при цьому економічні та рекреаційні вимоги, а також потреби підвидів, різновидів чи форм, що перебувають під загрозою на місцевому рівні.

За інформацією науково-дослідної установи «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем» European Environment Agency у Emerald Network – General Viewer представило перелік територій по Харківській області, які включені до Смарагдової мережі та затверджені Постійним комітетом Бернської конвенції (надані в таблиці 2.8).

Таблиця 2.8 Структура Смарагдової мережі області станом на 01.01.2023

Код сайту	Назва території	Орієнтовна площа, га
UA0000034	Гомільшанський національний природний	14 тис.
UA0000074	Дворічанський національний природний парк	3 тис.
UA0000075	Слобожанський національний природний парк	5 тис.
UA0000088	Сіверськодонецький	4 тис
UA0000104	Червонооскільське водосховище	10 тис.
UA0000105	Печенізьке	27 тис.
UA0000134	Приорільський	33 тис
UA0000273	Бишкінські	17 тис.
UA0000274	Мілова	2 тис.
UA0000275	Спасів Скит	4 тис.
UA0000276	Муром	1,7 тис.
UA0000278	Роганка	2 тис.
UA0000279	Липці	4,5 тис.
UA0000280	Кам'янка Ізюмська	5 тис.
UA0000281	Ізбицьке	5 тис.
UA0000282	Сухий та Мокрий Ізюмці	6 тис.

UA0000283	Дергачівський ліс	8,5 тис.
UA0000285	Горіла Долина	1 тис.
UA0000286	Верхня частина річки Велика Бабка	8 тис.
UA0000288	Полігон	2 тис.
UA0000289	Балаклійки	7 тис.
UA0000290	Циркунівський ліс	11 тис.
UA0000291	Заводи	1 тис
UA0000292	Верхня частина долини річки Уда	13 тис.
UA0000293	Система озера Лиман	3 тис.
UA0000294	Лозовенька і Олексіївській ліси	900
UA0000295	Нижня частина долини річки Уда	10 тис
UA0000297	Протопопівка-Петрівське	7 тис.
UA0000298	Петрівські балки	2 тис.
UA0000299	Долина річки Мжа	12 тис.
UA0000301	Барвінківські степи	10 тис.
UA0000316	Долина річки Сіверський Донець в Харківській області – 1	14 тис.
UA0000317	Долина річки Сіверський Донець в Харківській області – 2	81 тис.

Після прийняття закону України «Про території Смарагдової мережі» необхідно в натурі уточнити остаточні площі і межі територій, а також їх землевласників та землекористувачів.

Водно-болотні угіддя міжнародного значення

На території Харківської області водно-болотні угіддя міжнародного значення відсутні. Вплив відсутній.

Біосферні резервати програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера»

Мережу біосферних резерватів ЮНЕСКО в Україні було організовано з метою охорони, раціонального використання та відновлення природних основ життя і здоров'я людини, збереження біотичного і ландшафтного різноманіття з урахуванням положень Севільської стратегії для біосферних резерватів ЮНЕСКО та Положення про Всесвітню мережу біосферних резерватів ЮНЕСКО. Враховувалися також наукові рекомендації щодо природної зональності території України, зокрема у природних зонах і транскордонних регіонах.

Біосферні резервати України мають особливе значення для формування на регіональному рівні нового уявлення про взаємозв'язок між вирішенням проблем збереження навколишнього середовища і сталого розвитку, оптимізації різноманіття біологічних видів і ландшафтних екосистем на основі їх захищеності «екологічними коридорами».

Біосферні резервати України виконують такі взаємодоповнювальні функції:

- збереження і захист генетичних ресурсів, видів екосистем та ландшафтів;
- активне сприяння сталому розвитку на основі відповідного наукового і матеріально-технічного забезпечення;
- підтримка освітніх та навчальних проектів, проведення наукових досліджень і здійснення моніторингу на локальному, регіональному, національному й міжнародному рівнях.

Оптимізація і гармонізація зазначених функцій сприяли перетворенню біосферних резерватів України на моделі обґрунтованої гармонізації взаємодії людини і навколишнього середовища в процесі вирішення відповідних регіональних проблем на принципах сталого розвитку.

Завданням біосферних резерватів є також розвиток принципово нового бачення процесу неподільності збереження і розвитку. Практичне вирішення цього завдання потребує розбудови наукових досліджень і застосування сучасного підходу до біогеографічної класифікації територій на міжнародному, національному і регіональному рівнях, враховуючи відповідні соціальні й економічні чинники.

Біосферні резервати України сприяють розробленню нових моделей землеустрою і обґрунтованих підходів до процесу переходу на засади сталого розвитку, спираючись при цьому на підтримку населення та місцевих владних структур регіону. Це, в свою чергу, сприяє збереженню якості навколишнього середовища на основі впровадження прогресивних технологій регіонального землекористування. Підсилюється також функція біосферних резерватів як регіональних наукових центрів ефективного розвитку наукових досліджень, моніторингу, освіти і навчання.

Національні програми діяльності біосферних резерватів зосереджують їх зусилля на системному моніторингу навколишнього середовища, оцінюванні наукових аспектів інвентаризації флори і фауни, проведенні метеорологічних і гідробіологічних спостережень, збиранні й систематизації соціально-економічної інформації та інформації щодо збереження навколишнього середовища.

Принципи Севільської стратегії для біосферних резерватів ЮНЕСКО мають як наукове, так і практичне значення для розроблення обґрунтованої моделі переходу України на засади сталого розвитку з урахуванням необхідності першочергового природного і штучного відновлення деградованих природних екосистем.

Наступним стратегічно важливим документом ЮНЕСКО щодо подальшого функціонування і розвитку планетарної мережі біосферних резерватів став Мадридський план дій для біосферних резерватів ЮНЕСКО на період до 2013 р., затверджений у 2008 р на III Всесвітньому конгресі біосферних резерватів ЮНЕСКО. Універсальним і найоптимальнішим засобом взаємодії людського суспільства з природним середовищем є ідеологія сталого розвитку природних регіонів, в основу якої покладено концепцію екологічної мережі.

Транскордонні природно-заповідні території є сполучними ланками між національними екологічними мережами сусідніх з Україною держав у загальній Пан'європейській екологічній мережі. У такому разі залежно від статусу природно-заповідні території набувають функцій елемента екологічної мережі, до складу якої вони входять. Україна бере участь у формуванні Пан'європейської екологічної мережі насамперед через розширення переліків водно-болотних угідь міжнародного значення (Рамсарська конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів, 1971 р.), кількості територій у складі Смарагдової мережі Європи (Бернська конвенція про охорону дикої

флори та фауни і природних середовищ існування в Європі, 1979 р.), Всесвітньої мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО.

Значна увага приділялася різноплановим науковим дослідженням щодо з'ясування тенденцій трансформації екосистем біосферних резерватів під впливом зміни клімату. Так, на 36-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (25 жовтня — 10 листопада 2011 р., Париж) було розглянуто і схвалено Дрезденську декларацію щодо біосферних резерватів і зміни клімату. Зокрема, в Декларації зазначено, що біосферні резервати є ефективним інструментом для пом'якшення можливих наслідків зміни клімату та слугують моделями щодо адаптації до такої зміни.

У документі визначено заходи, що мають здійснюватися на рівні країн — членів ЮНЕСКО (політична складова) та на рівні біосферних резерватів (практична складова). Відзначено необхідність подальшого забезпечення стратегічної керівної ролі програми МАБ та Всесвітньої мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО у вирішенні питання переходу до сталого розвитку, реалізації Мадридського плану дій для біосферних резерватів, а також ролі ЮНЕСКО у здійсненні глобальної діяльності щодо зміни клімату. Актуальною також залишається проблема формування транскордонних природоохоронних територій, зокрема транскордонних біосферних резерватів ЮНЕСКО (ТБР), які є інструментом загального управління. Вони дістали офіційне визнання на міжнародному рівні як установи ООН, створені для співпраці в галузі збереження і сталого використання біорізноманіття завдяки загальному управлінню спільними екосистемами.

Карта розташування біосферних резерватів ЮНЕСКО на території України: 1 — Чорноморський (1982); 2 — «Асканія-Нова» (1982); 3 — Карпатський (1992); 4 — Дунайський (1998); 5 — Шацький (2002); 6 — Деснянський (2009); 7 — «Розточчя» (2011); 8 — «Східні Карпати» (Польща/Словаччина/Україна) (1998); 9 — «Дельта Дунаю» (Румунія/Україна) (1998); 10 — «Західне Полісся» (Білорусь/Польща/Україна) (2012)

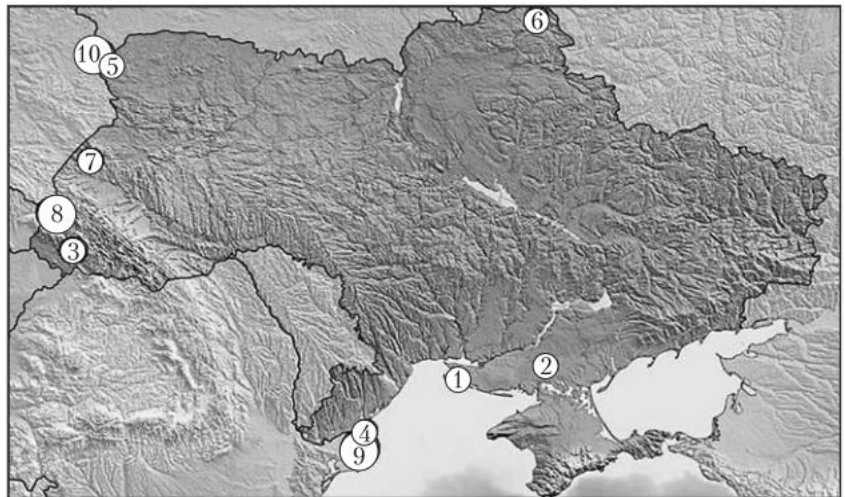

Рисунок 2.16 Карта розташування біосферних резерватів ЮНЕСКО

Слід зазначити, що на території Харківської області біосферні резервати ЮНЕСКО відсутні. Вплив відсутній.

Об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО

На території Харківської області об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО відсутні. Вплив не передбачається.

Ймовірні зміни стану рослинного та тваринного світу природно-заповідного фонду та територій смарагдової мережі, якщо ДДП не буде затверджено

Якщо Програму не буде затверджено, біорізноманіття на території Харківської області, скоріш за все, залишиться на сталому рівні, але впровадження заходів щодо будівництва, реконструкції і капітального ремонту мереж водовідведення та каналізаційних очисних споруд, скорочення викидів від великих спалювальних установок та провадження екологічно безпечного механізму поводження з побутовими та промисловими відходами може позитивно вплинути на чисельність різних видів флори та фауни.

З метою охорони природних ресурсів та їх раціонального використання, задля забезпечення збереження біорізноманіття – одним із пріоритетних завдань Програми визначено – розширення межі природно-заповідного фонду, що є складовими елементами у формуванні регіональної екомережі, проведення інвентаризації територій та об'єктів природно-заповідного фонду, у тому числі за участю фахівців провідних наукових установ регіону з метою встановлення їх актуальної цінності та розміру збитків та розроблення проекту регіональної схеми формування екомережі.

Щодо функціонального використання, на перспективу передбачається збереження та охорона об'єктів природно-заповідного фонду, з можливістю часткового використання в цілях рекреації і туризму, що передбачає найбільший рівень збереження природного стану наявних біоценозів.

Геологічні та гідрографічні умови

Харківська область розташована в південно-західній частині Східноєвропейської платформи, у межах великого тектонічного прогину, який має назву Дніпровсько-Донецька западина. Дніпровсько-Донецька западина полягає між Українським щитом і Воронізьким кристалічним масивом, кристалічний фундамент платформи занурений на різну глибину, у районі м. Харкова це 2-3 км. Північно-східна частина області розташована на схилі Воронізького кристалічного масиву, крайня південна на схилі Українського щита. Решта території області лежить у Дніпровсько-Донецькій западині.

Палеозойські породи виходять на поверхню у південно-західній частині області і пов'язані з покладами аргілітів, глин, вапняків, доломітів, гіпсів, солей. На північному сході області також виходять на поверхню мезозойські відклади: глини строкаті; піски; крейда; мергелі; фосфорити; вохра; бутовий камінь. Кайнозойські відклади поширені по всій території області, це глини червоно-бурі та строкаті, піски будівельні, буре вугілля.

Знаходження області в трьох геологічних структурах відображається як в рельєфі місцевості, так і в освічених опадах. Рельєф являє собою хвилясту рівнину з нахилом на південь. На території області протікає велика річка – Сіверський Донець.

Найвища точка (236 м) місцевості знаходиться в північно-східній частині області. В долинах Осколу та Сіверського Дінця позначки знижуються до 60-70 м. Від льодовикових епох залишилися переважаючі флювіогляціальні форми поверхні рельєфу. Річкові тераси дуже широкі, наприклад, ширина річкової долини Сіверського Дінця разом з терасами – майже 70 км. Кількість терас до п'ятнадцяти. Вони вкриті алювіальними відкладами. Це означає, що в процесі геологічної історії рельєф місцевості сильно змінювався.

Широко розвинена на території області мережа балок, приурочена до річкових долин. У найбільш давніх балок, як і біля річок, є заплави, тераси. До долин і балок приурочена розвинена мережа ярів, особливо поширені вони в місцях виходу на поверхню лесовидних суглинків. Ці породи добре змиваються водою. Особливо інтенсивно розвиваються яри останнім часом у зв'язку з інтенсивним розвитком промисловості. Також причиною розвитку ярів в регіоні є тектоніка. Вододільні частини з плином часу піддавалися ерозійним процесам, площинному змиву. У результаті утворилися балки і яри. Також з лесовидними суглинками пов'язані такі форми рельєфу, як степові блюдця, глибиною до двох метрів і діаметром до 100 метрів. Такі пониження заповнюються водою і не висихають довгий час, із-за цього виникає перезволоження ґрунту.

Основними несприятливими інженерно-геологічними процесами на території Харківської області є: зсуви, яри, ерозія ґрунту. Тому перед будівництвом нової будівлі або споруди потрібно проведення інженерно-геологічних вишукувань. Діяльність людини призводить до нівелювання місцевості, утворення антропогенних форм рельєфу. За течією річки Сіверський Донець можна бачити масштабний розвиток зсувних процесів. Наприклад, на правобережжі річки в районі м. Зміїв спостерігаються великі і малі зсуви. В інших місцях Зміївського району розвинені ступінчасті зсуви на підвищених берегах Сіверського Дінця (наприклад, гора Монастирська).

Карстові явища (у вигляді западин, воронок, блюдців) приурочені до карбонатних порід юри. Поширені вони в Ізюмському районі. Карстові колодязі утворюються в занедбаних кар'єрах по видобутку вапняку. Порожнини, порожнини заповнюються глиною, піщаником, субпісчаним матеріалом. За залишками фауни можна судити про палеогенове походження карстових явищ.

Відклади тріасу, юри виходять на поверхню на південному сході області. Породи крейдового віку виходять на поверхню в долинах Сіверського Дінця, Осколу, Великого Бурлука і т. д. Палеогенові, неогенові і четвертинні відклади розвинуті повсюдно по долинах річок, балках, ярах. Лесовидні суглинки потужністю до 20 м покривають майже всю площу. Алювіальні відклади від декількох метрів до двадцяти метрів покривають давні тераси річок. На південному заході, в районі міста Ізюм розташовується багато куполовидних структур, які проривають горизонтально розташовані осадові шари. З ними пов'язані нафто-газові родовища.

Підземні води. Харківська область в геоструктурному відношенні розташована в межах Дніпровсько-Донецького артезіанського басейну.

Основні водоносні горизонти питних і технічних підземних вод приурочені до відкладів палеогену (берекський, київський та бучацький горизонти), представлених різнозернистими пісковиками та пісками, нижньої та верхньої крейди, представлених різнозернистими пісками, пісковиками, крейдою, неогенових відкладів, представлених дрібнозернистими пісками; юрських відкладів, представлених дрібнозернистими пісками; тріасових відкладів, представлених крупнозернистими пісками.

За хімічним складом води гідрокарбонатні натрієві, сульфатно-гідрокарбонатні, натрієво-магнієво-кальцієві, хлоридно-гідрокарбонатні, кальцієво-натрієві.

Ймовірні зміни стану геологічних та гідрографічних умови, якщо ДДП не буде затверджено

Освоєння територій без урахування закономірностей розвитку екзогенних геологічних процесів може викликати ланцюгову реакцію в їх активізації та привести до негативних наслідків. Харківщина належить до регіонів з широко розвинутими екзогенними геологічними процесами, такими як підтоплення, зсувні явища та просадні ґрунти. В області спостерігається тенденція переважно техногенної активізації цих несприятливих процесів. У межах області набули розвитку екзогенні геологічні процеси природного та техногенного походження, такі як зсуви, карст, підтоплення, просідання ґрунтів.

Наявні на території області ділянки з екзогенно-геологічними процесами знижують комфортність проживання і можуть викликати погіршення санітарно-гігієнічних умов на території житлової забудови, що створює, в тому числі, ризики для здоров'я населення. Ця тенденція, більш ймовірно, залишиться без змін. Але виключення або зниження витоків з мереж водопостачання та водовідведення шляхом виконання таких заходів Програми, як будівництво, реконструкція, капітальний ремонт мереж водопостачання і водовідведення, а також виконання одного з пріоритетних завдань Програми – відновлення і покращення гідрологічного режиму річок Харківської області – є особливо важливими для досягнення цілей та напрямків, для забезпечення умов сталого розвитку.

Водні ресурси

Харківська область розташована у північно-східній частині України, займає південно-західний край Середньоруської височини. Розташована Харківська область на вододілі двох річкових басейнів Дона (Сіверського Дінця) та Дніпра. Регіон має надзвичайно низьку забезпеченість водними ресурсами – це 1,8 % від загальних водних ресурсів України. Водні ресурси області формуються як за рахунок атмосферних опадів (місцевий річковий стік, ґрунтова волога, підземні води), так і за рахунок зовнішнього притоку з суміжних територій (транзитні води Росії).

Водні ресурси області формуються за рахунок транзитної притоки поверхневих вод по р. Сіверський Донець, місцевого річкового стоку, що формується в межах області, стічних, шахтних і кар'єрних вод, а також експлуатаційних запасів підземних вод.

По території області протікає 867 річок, загальною протяжністю – 6 405 км, з них довжиною більше 10 км - 172 річки протяжністю – 4 666,6 км. З них, згідно з класифікацією річок України, одна відноситься до великих – Сіверський Донець довжиною – 1 053 км (в межах області – 375 км). Шість середніх річок, до яких відносяться Оскіл, Уди, Лопань, Мерла, Оріль, Самара.

Решта річок відноситься до категорії малих.

Площі земель, зайняті водними об'єктами, складають 91,3 тис. га (2,9 % території області), в тому числі під водосховищами і ставками 46,3 тис. га.

В Харківській області:

- збудовано 57 водосховищ (басейн р. Сіверський Донець – 42, басейн р. Дніпро – 15), загальним об'ємом 15 млн м³, площа дзеркала 33 тис. га;

- налічується 2538 ставків (басейн р. Сіверський Донець – 1708, басейн р. Дніпро – 830), загальним об'ємом 229 млн м³ та площею дзеркала 13 тис. га.

В гідрографічному відношенні територія області розміщена в межах басейнів р. Сіверський Донець (21,93 тис.км² або 69,8% території області) і р. Дніпро (9,47 тис. км² або 30,2% території області).

Якість поверхневих вод. Повномасштабне вторгнення рф на територію України, враховуючи загальну ситуацію в Харківській області та м. Харків, унеможливило виконання держаного моніторингу вод в повному обсязі.

Харківським регіональним центром з гідрометеорології виконувалась Програма проведення діагностичного та операційного моніторингу масивів поверхневих вод басейну річки Дон та басейну річки Дніпро суббасейну Нижнього Дніпра у 2022 році в частині моніторингу хімічних та фізико-хімічних показників. Всього за звітний період відібрано і проаналізовано 58 проб води, виконано 1044 досліджень вмісту концентрації забруднюючих речовин. Проби води на всіх річках відбирались спеціалістами комплексної лабораторії Харківського регіонального центру з гідрометеорології без консервації.

За даними досліджень, в межах Харківської області не зафіксовано перевищень екологічних нормативів якості по пріоритетним та басейновим специфічним показникам (масові концентрації пестицидів, алкілфенолів, поліароматичних та галогенних вуглеводів). Значення пріоритетних показників в значній мірі знаходяться за межею визначень. Одночасно спостерігається перевищення нормативних значень по басейновим специфічним речовинам за рибогосподарськими нормативами по марганцю та цинку, що має систематичний характер (концентрації знаходяться в межах багаторічних значень). Також відмічене перевищення за специфічними басейновими показниками за рибогосподарськими показниками.

Сучасний стан поверхневих водойм області характеризується антропогенним тиском суб'єктів господарювання. Причиною недостатньо ефективної роботи очисних споруд є фізична та моральна застарілість обладнання, несвоєчасне проведення поточних і капітальних ремонтів, їх перевантаженість.

З метою створення сприятливого режиму водних об'єктів, попередження їх забруднення, засмічення і вичерпання, вимогами статті 87 Водного кодексу України встановлюються водоохоронні зони, вимогами статей 60, 62 Земельного кодексу України та статей 88, 89 Водного кодексу України встановлюються розміри природно захисних смуг від поверхневих водних об'єктів. Зовнішні межі водоохоронних зон визначаються за спеціально розробленими проектами землеустрою. В межах водоохоронних зон, відповідно до вимог статті 88 Водного кодексу України, виділяються земельні ділянки під прибережні захисні смуги.

Використання води

Таблиця 2.9 Основні показники використання і відведення води, млн м³.

Показники	Роки		
	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Забрано води з природних водних об'єктів – всього	144,9	139,5	197,0
у тому числі для використання	115,2	120,6	183,3
Спожито свіжої води, з неї на:	115,2	119,3	183,3
виробничі потреби	40,2	43,7	103,9
побутово-питні потреби	72,4	72,6	75,6
зрошення	1,5	1,5	2,2
сільськогосподарські потреби	1,1	1,4	1,8
ставково-рибне господарство	-*	-	-
Втрати води при транспортуванні	69,2	60,1	49,2
Загальне водовідведення, з нього:	130,8	158,4	196,8
у поверхневі водні об'єкти	129,1	156,5	194,9
у тому числі:			
забруднених зворотних вод	3,3	3,9	3,9
з них без очищення	0,5	0,5	0,5
нормативно очищених	114,9	132,7	116,5
нормативно чистих без очистки	10,9	18,9	74,6

Таблиця 2.10 Забір, використання та відведення води, млн м³.

Назва водного об'єкту	Забрано води із природних водних об'єктів - всього	Використано води	Водовідведення у поверхневі водні об'єкти	
			всього	з них забруднених зворотних вод
Басейн річки Сіверський Донець	191,5	177,5	194,8	3,5
Басейн річки Дніпро	5,5	5,8	1,6	0,4

Скидання води у водні об'єкти та очистка стічних вод.

У поверхневі водні об'єкти скинуто 194,968 млн м³ стічних вод. З них:

забруднених – 3,875 млн м³, нормативно чистих – 74,630 млн м³, нормативно очищених на очисних спорудах – 116,463 млн м³.

Із загального скиду нормативно-очищених зворотних вод в області в об'ємі 116,463 млн м³, скид на спорудах механічної очистки складає 0,550 млн м³ (0,5%), біологічної очистки – 115,851 млн м³ (99,4%) та фізико-хімічної очистки – 0,062 млн м³ (менше 0,1%). Потужність очисних споруд, згідно з даними за формою 2ТП-водгосп (річна) за 2024 рік становить – 467,2 млн м³.

Згідно з базою даних за формою 2ТП-водгосп (річна) за 2023 рік кількість підприємств, що мають скиди зворотних вод до поверхневих водних об'єктів, становить 68, із них 59 – в басейні р. Сіверський Донець, 9 – в басейні р. Дніпро. ГПУ «Шебелинкагазвидобування» АТ «Укргазвидобування» здійснювало скид до басейнів 2-х річок.

Ефективну очистку забезпечують очисні споруди 26 водокористувачів, що складає 38,2% від загальної кількості водокористувачів, в тому числі за видами очистки: біологічної очистки – 19, фізико-хімічної очистки – 1, механічної очистки – 6.

Потужність очисних споруд, згідно з даними за формою 2ТП-водгосп (річна) за 2023 рік становить – 468,2 млн м³.

Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону. Надмірне використання водних ресурсів малих річок для потреб сільського господарства та риборозведення, самовільне водокористування та безпроектне створення штучних водойм на руслах малих річок порушує природний водний, гідробіологічний режим річок, збільшує заростання та утворення донних відкладень. Розораність водозабірних басейнів сягає граничних меж при надто низькому ступені заліснення. На багатьох річках і водоймах не закріплені прибережні захисні смуги, а деякі з наявних не завжди відповідають вимогам водного законодавства України.

Захист природних вод від забруднення стічними водами залишається гострою проблемою на території області, наявні системи водоочищення працюють за старою технологією, є необхідність їх переобладнання відповідно до сучасних наукових досягнень.

Ймовірні зміни стану водних ресурсів, якщо ДДП не буде затверджено

З метою охорони водних ресурсів та їх раціонального використання в Програмі визначено за необхідне виконання ряду заходів та пріоритетних завдань: будівництво, реконструкція та капітальний ремонт мереж водопостачання; будівництво та капітальний ремонт водних свердловин; будівництво та реконструкція каналізаційних очисних споруд; будівництво та реконструкція мереж водовідведення; відновлення і покращення гідрологічного режиму річок Харківської області.

Якщо вищезазначені заходи та завдання Програми не будуть реалізовані, в майбутньому існує загроза погіршення якісного стану водних ресурсів через потрапляння забруднених стічних вод до водних об'єктів, подальший розвиток житлової та громадської забудови населених пунктів області, як і виробничо-промислового сектору, спричинятиме техногенне навантаження на водні об'єкти, що розташовані на території області.

Атмосферне повітря

Стан атмосферного повітря Харківської області формується обсягами викидів забруднюючих речовин від пересувних та стаціонарних джерел забруднення. До стаціонарних джерел забруднення атмосферного повітря слід віднести викиди великих промислових підприємств, особливо, паливно-енергетичного комплексу, машинобудівних, коксового та хімічного виробництв.

За інформацією Головного управління статистики у Харківській області (дані можуть бути уточнені) викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел у 2024 році становлять 20,48 тис. тонн, що на 15,6 тис. тонн більше ніж у 2022 році та на 34,6 тис. тонн менше ніж у довоєнному 2021 році.

Переважна частина викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря у 2024 році надійшла від підприємств галузей: Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (65,5%), Добувна промисловість і розроблення кар'єрів (10,3%), а також переробної промисловості (8,2%). Вклад транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності дорівнює 5,9%.

Найбільшу частину із загальної кількості викидів забруднюючих речовин становлять:

діоксид та інші сполуки сірки – 6911,1 т (33,74%);

речовини у вигляді твердих суспендованих частинок – 4580,2 т (22,36%);

діоксид азоту – 2916,9 т (14,24%);

оксид вуглецю – 2445,4 т (11,94%).

Крім того, від стаціонарних джерел забруднення 253 підприємств регіону у 2024 році в атмосферу надійшло 2,9 млн т діоксиду вуглецю, або 75,6% до викидів у 2023 році.

Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря наведена в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 Динаміка викидів забруднюючих речовин та парникових газів в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення по районах області, тис. т.

Райони	Кількість підприємств, які мали викиди		Кількість викидів		
	всього, одиниць	у % до попереднього року	тонн	у % до попереднього року	Збільшення/Зменшення проти 2022 р
Всього Харківська область	349	97,2	20483,1	52,8	-18346,0
Берестинський район	30	93,8	1499,5	133,3	374,4
Богодухівський район	48	104,3	1004,0	60,5	-655,6
Ізюмський район	28	140,0	1521,3	49,6	-1547,7
Куп'янський район	9	81,6	448,0	85,2	-78,0
Лозівський район	22	110,0	409,2	98,1	-8,0
Харківський район	183	92,9	4219,0	61,9	-2598,0
Чугуївський район	29	87,9	11382,1	45,1	-13833,0

Таблиця 2.12 Основні забруднювачі атмосферного повітря на території Харківської області.

№ з/п	Підприємство – забруднювач	Валовий викид, тонн
1.	Зміївська ТЕС ПАТ «Центренерго»	10 703,651
2.	Приватне акціонерне товариство «Харківська ТЕЦ-5»	1 091,309
3.	Об'єкти Філії ГПУ «Шебелинкагазвидобування» АТ «Укргазвидобування»	988,946
4.	Комунальне підприємство «ХАРКІВСЬКІ ТЕПЛОВІ МЕРЕЖІ»	892,752
5.	Хрещищенське відділення з переробки газу Філії ГПУ «Полтавагазвидобування» АТ «Укргазвидобування»	618,524
6.	Пролетарське ВУПЗГАТ «Укртраснгаз»	443,787
7.	ТОВ «ЗОЛЯ»	431,866
8.	Філія «ТЕПЛОЕЛЕКТРОЦЕНТРАЛЬ» ТОВ «ДВ нафтогазовидобувна компанія»	387,322
9.	Комунальне підприємство «ВОДОЛАГА КОМУНСЕРВІС» Нововодолазької селищної ради	302,717

На території Харківської області до стаціонарних джерел забруднення слід віднести викиди потужних промислових підприємств, особливо підприємства теплоенергетичної та нафтогазовидобувної промисловості.

Основні забруднювачі атмосферного повітря: Зміївська ТЕС ПАТ «Центренерго», Філія «Теплоелектроцентрально» ТОВ «ДВ нафтогазовидобувна компанія», ПрАТ «Харківська ТЕЦ-5», АТ «Укргазвидобування» філія ГПУ «Шебелинкагазвидобування».

Таблиця 2.13 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності у Харківській області

Види економічної діяльності	Код за КВЕД-2010	Обсяги викидів по регіону, тонн
Усі види економічної діяльності		20,4831
Сільське, лісове та рибне господарство	A	1,0236
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	2,1191
Переробна промисловість	C	1,6798
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	13,4237
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	0,5377
Будівництво	F	0,0201
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	0,1199
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	1,2257
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	0,1397
Інформація та телекомунікації	J	0,0043
Фінансова та страхова діяльність	K	0,0001
Операції з нерухомим майном	L	0,0915
Професійна, наукова та технічна діяльність; освіта	M	0,0154
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	0,0033
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	O	---
Освіта	P	0,0164
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	0,0568
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	0,0049
Надання інших видів послуг	S	0,0011

Згідно з офіційними статистичними даними, можна зробити висновок, що найбільший обсяг викидів забруднюючих речовин на території області потрапляє в атмосферне повітря від такого виду економічної діяльності, як постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря.

Забруднення атмосфери викидами автотранспорту посідає друге місце після енергетики за рахунок постійного збільшення кількості автотранспорту. Загальні викиди токсичних речовин залежать від потужності і типу двигуна, режиму його роботи, технічного стану автомобіля, швидкості руху, стану дороги, якості палива.

Викиди забруднюючих речовин від автотранспорту з року в рік зростають та негативно впливають на якість атмосферного повітря в області. Частка автомобілів, які експлуатуються на території області, далекі від довершеності, вони здебільшого не відповідають міжнародним стандартам щодо екологічної безпеки. Двигуни автомобілів зазвичай морально і фізично застарілі.

Забруднення атмосферного повітря в області від автотранспорту обумовлено такими факторами: постійне нерегульоване збільшення кількості автотранспорту, в тому числі транзитного вантажного; відставання якості палива від європейських стандартів; повільний розвиток мережі розв'язок і автошляхів; недосконалість управління дорожнім рухом та іншими проблемами; недостатньо розвинена законодавча та юридична база у галузі ефективного регулювання управління автотранспортом; відсутність механізмів впливу на збільшення забруднення довкілля автотранспортом.

Автомобілі викидають разом з відпрацьованими газами, випаровуванням паливо-мастильних матеріалів близько 200 компонентів забруднюючих речовин, які мають токсичний, мутагенний, наркотичний та інший вплив на живі організми. Основним токсичним інгредієнтом, яким забруднюється атмосферне повітря під час експлуатації автомобільного транспорту, є оксид вуглецю (близько 80%).

Викиди автотранспортних засобів особливо небезпечні тому, що здійснюються у безпосередній близькості від тротуарів у зоні активного пішохідного руху. Крім забруднення атмосферного повітря, автомобільний транспорт та його супутня інфраструктура є головними забруднювачами водних об'єктів та ґрунтів нафтопродуктами. Насамперед, це стосується відкритих автостоянок, гаражних кооперативів і автозаправних станцій, які не обладнані локальними очисними спорудами поверхневих (дощових і талих) стічних вод, пунктів розвантаження паливно-мастильних матеріалів та автотранспортних підприємств. Має місце забруднення залізничних колій мастилами через їх витікання з негерметичних редукторів залізничних вагонів.

Негативно впливають на стан довкілля і відходи автотранспортних засобів, які утворюються в процесі їх експлуатації, а саме: відпрацьовані мастила, фільтри, акумулятори, відпрацьовані шини, деталі та корпуси автомобілів та ін., утилізацію яких належним чином ще не налагоджено.

Слід зазначити, що спостереження за забрудненням атмосферного повітря м. Харків проводиться на 10 стаціонарних пунктах спостереження, на території області стаціонарні пункти спостережень відсутні.

Аналізуючи матеріали спостережень за станом атмосферного повітря міста Харків, можна спостерігати тенденцію до погіршення – по оксиду вуглецю, формальдегіду, сажі, мідь, нікель, свинцю та цинку. Намітилась незначна тенденція щодо покращення якості атмосферного повітря по діоксиду азоту, залізу, марганцю. Не змінився рівень забруднення по пилу, діоксиду сірки, фенолу, сірководню, аміаку, оксиду азоту, марганцю, кадмію та хрому.

Фактор забруднення повітря знаходиться в постійно динамічному стані і залежить від багатьох чинників, а отже, потребує постійного контролю та моніторингу його якості з боку органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони навколишнього середовища та охорони здоров'я населення, особливо при регулюванні господарської діяльності всіх суб'єктів.

Основними напрямками зменшення викидів забруднюючих речовин є, насамперед, неухильне виконання суб'єктами підприємницької діяльності природоохоронних заходів та впровадження сучасних технологій очищення газо-пилового потоку. Діяльність кожного суб'єкта господарювання має бути спрямована на збереження та відновлення природного

стану атмосферного повітря, створення сприятливих умов для життєдіяльності, забезпечення екологічної безпеки та запобігання шкідливому впливу атмосферного повітря на здоров'я людей та навколишнє природне середовище. Правові і організаційні основи та екологічні вимоги в галузі охорони атмосферного повітря визначає Закон України «Про охорону атмосферного повітря».

Ймовірні зміни стану атмосферного повітря, якщо ДДП не буде затверджено

У випадку, якщо Програма не буде затверджена, а заходи з охорони атмосферного повітря не будуть реалізовані, стан атмосферного повітря на території, більш ймовірно, залишатиметься на рівні сучасних показників. Але, за умов нарощування об'ємів виробництва промислових підприємств без впровадження заходів зі скорочення викидів забруднюючих речовин (технічне переоснащення та виведення з експлуатації великих спалювальних установок, проведення комплексу режимно-налагоджувальних випробувань енергетичних котлів для оптимізації топкового процесу), відбуватиметься погіршення якості атмосферного повітря. Це може призвести до зниження якості екологічних показників стану довкілля. Забруднення атмосферного повітря та накопичення в ньому шкідливих речовин може проявлятися в зростанні показників захворюваності й смертності від хвороб органів дихання, створюватиметься подальше існування ризиків шкідливого впливу на здоров'я населення, що мешкає (перебуває) в межах області. Без реалізації заходів, що спрямовані на покращення стану атмосферного повітря – рівень забруднення атмосферного повітря, швидше за все, матиме тенденцію зростання, що може знизити рівень комфортного проживання населення.

Управління відходами

За попередніми даними Головного управління статистики у Харківській області, протягом 2023 року в області утворилося 750,015 тис тонн відходів I–IV класів небезпеки. Серед утворених відходів найбільшу питому вагу склали відходи IV класу небезпеки – 739,024 тис тонн або 98,54% від загального обсягу утворених відходів. Решта відходів розподілилась за класами небезпеки таким чином: 0,140 тис тонн (0,019%) – до I класу небезпеки; 0,202 тис тонн (0,027%) – до II класу небезпеки; 10,650 тис тонн (1,420%) віднесено до III класу.

У Харківській області найбільшу питому вагу в утворенні промислових відходів IV класу небезпеки енергетичної галузі займає Зміївська ТЕС ПАТ «Центренерго». Відходи шлаку паливного, які утворюються цим підприємством, розміщуються на золошлаковідвалі. Згідно зі ст. 246 Податкового Кодексу України, ставка податку за розміщення відходів IV класу небезпеки становить 5,0 грн за тону. Підприємствам економічно вигідно залишати на зберіганні відходи, а не шукати шляхи їх утилізації та впроваджувати у виробництво нові технології використання відходів. З метою поліпшення ситуації у сфері утилізації відходів енергетичної галузі доцільно на законодавчому рівні створити ефективний економічний механізм зобов'язання підприємств щодо необхідності утилізації відходів.

Таблиця 2.15 Основні показники поводження з відходами (тис. т)

№ з/п	Показник	2021	2022	2023
1.	Утворено	1249,098	635,822	750,015
2.	Одержано від інших підприємств	1 757,748	855,969	967,779
3.	Спалено	28,351	13,876	7,033
4.	Використано (утилізовано)	52,867	27,209	8,325
5.	Направлено в сховища	893,995	277,748	463,223
6.	Направлено іншим підприємствам	396,051	647,464	622,302

Таблиця 2.16 Динаміка утворення відходів за класами небезпеки (тонн).

Роки	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Усього (тонн) у тому числі	1 249 098,4	635 822,1	750 014,8
I класу небезпеки	131,6	36,0	139,9
II класу небезпеки	313,3	117,7	201,7
III класу небезпеки	37 412,1	7 637,8	10 649,6
IV класу небезпеки	1 211 241,4	628 030,6	739 023,6

Основним напрямком роботи у сфері поводження з відходами залишається вирішення питання забезпечення повного збирання небезпечних відходів з метою передачі їх для подальшої утилізації, обробки (переробки) на спеціалізовані підприємства. В області діє мережа підприємств, які здійснюють відповідні операції у сфері поводження з небезпечними відходами. Серед них ТОВ НВП «НОВІНТЕХ», ТОВ «ЮПІТЕР ЕКО», ТОВ «ХАРКІВ-ЕКО», ТОВ НВП «КОР-МЕТ», ТОВ «ЕКОТЕК», ТОВ «ПК «ЕКОСФЕРА», та інші, які здійснюють збирання, перевезення, зберігання, знешкодження, утилізацію відпрацьованих ламп та приладів, що містять ртуть, відпрацьовані нафто відходи, відпрацьовані лужні та кислотні акумуляторні батареї, відходи гальванічного та термічного виробництва, відходи застосування фото хімікатів тощо. Контроль за дотриманням ліцензійних умов провадження діяльності у сфері поводження з небезпечними відходами та видачу ліцензій покладено на Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України.

Таблиця 2.17 Інформація про кількість діючих місць видалення твердих побутових відходів.

№ з/п	Назва одиниці адміністративно - територіального устрою регіону (район, місто)	Кількість*	Площі під твердими побутовими відходами, га*
Сміттєзвалища			
1	Берестинський	21	37,3806
2	Богодухівський район	12	21,115
3	Ізюмський район	15	59,4228
4	Куп'янський район	5	25,511
5	Лозівський район	5	21,2898
6	Харківський район	8	27,800
7	Чугуївський район	11	39,893
Усього по районах області		77	232,4122
Полігони			
1	Харківський район (ТОВ «Перероблюючий завод»)	1	21,200
2	м. Харків (Дергачівський полігон)	1	27,0184
Усього:		2	48,2184
Усього по області:		79	266,8122

* За даними районних державних адміністрацій та виконкомів міських рад міст обласного значення

У зв'язку із військовою агресією Російської Федерації проти України згідно з пунктом 1 Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» фізичні особи, фізичні особи-

підприємці, юридичні особи під час воєнного стану або стану війни та протягом трьох місяців після його припинення мають право не подавати статистичну та фінансову звітність. Частина респондентів скористалась цим правом і не подали протягом 2022-2024 років статистичну звітність. Інформація в подальшому може бути уточнена з урахуванням надходження нових даних від респондентів.

З 09 липня 2023 року набрав чинності Закон України «Про управління відходами» від 20 червня 2022 року № 2320-IX. Відповідно до вказаного Закону відходи поділяються на два класи: небезпечні відходи та відходи, що не є небезпечними. За попередніми даними Головного управління статистики у Харківській області протягом 2024 року в області утворилося 733459,7 тонн відходів.

Не менш гострою, ніж у попередні роки, залишається у Харківській області проблема утилізації побутових відходів. На території Харківської області розташовано 79 організованих місць видалення твердих побутових відходів. В більшості випадків, під час експлуатації місць видалення відходів, проектні рішення не дотримуються.

У зв'язку з військовими діями до цього часу не завершено реалізацію проекту будівництва комплексу з переробки твердих побутових відходів з системою збору, утилізації полігонного газу та виробництва електричної енергії в м. Дергачі Харківської області (потужністю 30-40 тис. т/рік), замовником якого є комунальне підприємство «Муніципальна компанія поводження з відходами» Харківської міської ради.

Окрім довоєнних проблемних питань у сфері поводження з відходами наразі у області з'явилися і інші проблеми. Так, кількість відходів руйнувань співставна з кількістю утворюваних побутових та промислових відходів, проте потужності щодо оброблення відходів війни в області недостатні. Зазначені відходи містять певну кількість небезпечних відходів, які не підлягають захороненню в місцях видалення відходів. Крім того, утворюються відходи від бойових дій (нерозірвані снаряди та уламки від них, згорілий транспорт та військова техніка, акумулятори, нафтопродукти тощо). Поводження з такими відходами потребує окремого законодавчого врегулювання. Враховуючи відсутність досвіду з вирішення питання такої складності, необхідно вирішувати його комплексно, з урахуванням екологічного, санітарно-епідеміологічного, земельного законодавства.

На тимчасово окупованих територіях знаходилося 26 місць видалення твердих побутових відходів, які протягом тривалого часу залишалися без належної експлуатації та охорони. На цих об'єктах на даний час не визначено завдану шкоду та збитки. Зазначені місця функціонують лише там, де це дозволяє безпекова ситуація, тобто проведене розмінування та не ведуться активні бойові дії.

Проблема відходів є однією з ключових екологічних проблем Харківської області. Існуюча система управління відходами як в Україні, так і на Харківщині характеризується такими тенденціями:

- накопичення відходів як у промисловому, так і побутовому секторі, що негативно впливає на стан довкілля і здоров'я людей;
- здійснення неналежним чином утилізації та видалення небезпечних відходів;
- розміщення побутових відходів без урахування можливих небезпечних наслідків;
- неналежний рівень використання відходів як вторинної сировини внаслідок недосконалості організаційно-економічних засад залучення їх у виробництво;
- неефективність впроваджених економічних інструментів у сфері поводження з відходами.

Незважаючи на тенденцію деякого зменшення обсягів утворення відходів виробництва, в області триває процес накопичення відходів різних видів.

Невирішеними залишаються такі проблеми поводження з відходами:

- не запроваджена чітка система утилізації продуктів переробки макулатури, склобою, автомобільних шин, полімерних відходів, відходів легкої та харчової промисловості, відпрацьованих нафтопродуктів тощо;
- не впроваджена система поводження (знешкодження) з токсичними відходами;

- не організовано утилізацію шламів паливного-енергетичного комплексу та металургійних виробництв, золошламових відходів, гірничої породи;

- не вирішена проблема знешкодження непридатних для використання агрохімікатів і тари та упаковки від них.

Залишається актуальною проблема утилізації побутових відходів. Існуюча система поводження з твердими побутовими відходами не дозволяє в повному обсязі виділити із загальної маси відходів фракції ресурсноцінних матеріалів (паперу, картону, скла, металу, пластмас тощо). Утворення значних обсягів відходів в області, захаращення території відходами зумовлено наступними основними факторами:

- неефективні технології переробки первинної сировини і матеріалів;
- недоліки в розробці нових та використанні наявних (вже розроблених і відомих у світовій практиці) технологій утилізації відходів на місцях їх безпосереднього утворення;
- недоліки системи поводження з відходами, що не були утилізовані в місцях їх утворення, а також недоліки системи очищення міста від відходів.

Існуюча система видалення побутових відходів не забезпечує регулярного вивозу і знешкодження побутових відходів, що призводить до стихійних звалищ.

Побутові відходи є одним з небезпечних джерел забруднення, перш за все бактеріального, земельних ресурсів та ґрунтів, поверхневих і підземних водних ресурсів та атмосферного повітря.

З метою реалізації вимог Закону України «Про управління відходами», Національної стратегії управління відходами до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 820-р. А також положення Національного плану управління відходами до 2033 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 р. № 1353-р необхідно визначити технологічні схеми роздільного збирання побутових відходів з урахуванням річної норми надання послуг з вивезення побутових відходів, складових, що входять до побутових відходів, потреби у вторинних енергетичних та матеріальних ресурсах, органічних добривах, економічних факторів та інших вимог, впровадження системного підходу до поводження з відходами на державному та регіональному рівнях, зменшення обсягів утворення відходів шляхом збільшення обсягу їх переробки та повторного використання.

Роздільне збирання побутових відходів повинно здійснюватися за компонентами, що входять до складу побутових відходів, які відображаються у відсотках від їх загальної маси або об'єму та визначаються шляхом проведення вимірів у населеному пункті протягом чотирьох сезонів року, відповідно до Правил визначення норм надання послуг з вивезення побутових відходів, затверджених наказом Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 30.07.2010 № 259.

Під час зберігання побутових відходів у контейнерах повинна бути виключена можливість їх загнивання, розкладання, розвіювання та розпилювання. Термін зберігання в холодний період року (при середньо добовій температурі -5 град. С і нижче) повинен бути не більше ніж три доби, а в теплий період року (при середньодобовій температурі більше ніж +5 град. С)) - не більше ніж одна доба (щоденне перевезення).

Державними будівельними нормами встановлено ряд вимог відносно місць розташування майданчиків для сміттєзбірників, а саме:

- мінімальне віддалення від вікон і дверей житлових будинків і громадських будівель повинно бути не менше 20 м;
- величина радіуса обслуговування - не більше 100 м;
- можливість проїзду транспорту для вивозу сміття у будь-яку пору року;
- розміри майданчиків для сміттєзбірників залежать від кількості контейнерів, що на них встановлюються, і приймаються площею від 9 до 45 м²;
- періодичність вивозу твердих побутових відходів залежить від сезону, кліматичної зони і екологічних умов місцевості і узгоджується з місцевими органами санітарно-епідеміологічної служби.

Накопичення обсягів відходів на сміттєзвалищах без належного їх утримання у

місцях видалення відходів, відсутність дієвої системи вилучення вторинних ресурсів та сучасного підприємства з переробки ТПВ, утворення стихійних смітників створює ризики негативного впливу на довкілля та здоров'я населення. Розвиток системи поводження з відходами є одним з пріоритетних завдань органів у сфері охорони навколишнього природного середовища. В згаданій сфері розроблені програми державного та місцевого рівня, очікується, що їх реалізація забезпечить досягнення екологічних стандартів у сфері поводження з відходами на місцевому рівні.

Ймовірні зміни стану поводження з відходами, якщо ДДП не буде затверджено

З метою раціонального поводження з відходами в Програмі визначено за необхідне виконання ряду пріоритетних завдань та заходів.

В разі не виконання заходів, передбачених Програмою, фактор поводження з відходами матиме найбільше значення серед ризиків шкідливого впливу на довкілля на території Харківської області.

Залишатиметься на низькому рівні надання послуг у сфері управління відходами та розвиток відповідної інфраструктури в області, можливе збільшення кількості стихійних сміттєзвалищ і полігонів для їх захоронення, можливе накопичення промислових відходів та, як наслідок, погіршення санітарного стану населених пунктів. Крім того, залишиться без змін інституційна складова регіональної системи управління відходами, а отже, продовжуватиметься розрізненість і неузгодженість у намаганнях і діях влади, бізнесу та громадськості щодо впровадження різних заходів, спрямованих на зменшення відходів у довкіллі.

Розвиток системи поводження з промисловими відходами є одним із першочергових завдань органів влади у сфері охорони навколишнього природного середовища. В цій сфері також розробляються програми державного і регіонального рівня; очікується, що їх реалізація забезпечить досягнення екологічних стандартів в сфері поводження з відходами і на місцевому рівні.

Безпека життєдіяльності та здоров'я населення

Питання поліпшення демографічної ситуації та покращення стану здоров'я населення є одним із найголовніших напрямків у роботі всіх гілок влади, але демографічний стан в області залишається складним.

За статистичними даними, станом на 01.02.2022 чисельність населення у Харківській області склала 2599 тис. осіб. Скорочення у відсотках у порівнянні з початком 2021 року складає 0,67%.

Зменшення чисельності населення області відбулося, головним чином, за рахунок вимушеної міграції населення на більш безпечну територію (пік міграції лютий – березень 2022 року). У 2022-2024 роках інші статистичні дані на офіційних сайтах Держстату не оприлюднювались.

За інформацією з офіційного веб-сайту Головного управління статистики у Харківській області (<http://kh.ukrstat.gov.ua/>), динаміка випадків захворюваності населення Харківської області наведена в табл. 2.18.

Таблиця 2.18 Динаміка випадків захворювання у Харківській області.

Роки	Кількість уперше в житті зареєстрованих випадків захворювань, тис од.								
	Усього	У тому числі:							
		новоутворення	хвороби нервової системи ¹	хвороби системи кровообігу	хвороби органів дихання	хвороби шкіри	хвороби підшкірної клітковини	хвороби кістково-м'язової системи і сполучної тканини	хвороби сечостатевої системи
2015	1830,4	33,8	55,9	146,2	723,7	109,8	85,7	135,2	4,4
2016	1861,0	34,9	53,9	142,4	785,7	106,8	85,0	129,7	4,2
2017	1777,2	35,6	54,8	137,4	719,9	104,2	82,2	121,5	4,2

За інформацією з офіційного веб-сайту Департаменту охорони здоров'я Харківської обласної адміністрації (<https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili/141/103252>) щодо основних показників здоров'я населення Харківської області – можна зробити висновки, що демографічні процеси в Дергачівській територіальній громаді відповідають загальній тенденції природного руху населення Харківської області. Беручи до уваги вікову структуру населення, варто відзначити, що найвища частка припадає на групу осіб працездатного віку, що свідчить про позитивну тенденцію соціально-демографічного та економічного розвитку населеного пункту. Меншу, проте значну частку займає категорія осіб старше працездатного віку. Переважання частки осіб старше працездатного віку над часткою осіб молодше працездатного віку говорить про поступове старіння населення.

Згідно наведеної структури смертності населення Харківської області по класам хвороб:

I місце – хвороби системи кровообігу 58,76 %;

II місце - COVID-19 – 14,6 %;

III місце – новоутворення – 9,82%;

IV – хвороби органів дихання – 6,58%;

V – травми, отруєння та інші наслідки дії зовнішніх причин – 3,71%;

VI – хвороби органів травлення – 3,15%.

Хвороби системи кровообігу займають перше місце в структурі смертності населення та перше місце серед причин інвалідності населення і є однією з найважливіших причин надсмертності чоловіків працездатного віку. Серед причин інвалідності населення ведучі місця займають ішемічна та гіпертонічна хвороби, судинні ураження мозку. З віком відмічається підвищення рівня захворюваності на хвороби системи кровообігу. У жінок показники захворюваності (крім інфаркту міокарда) вищі ніж у чоловіків. В розвитку хвороб системи кровообігу найбільше значення має дві основні групи: соціально-культурні фактори та внутрішні фактори ризику. До першої групи факторів ризику відносяться: вживання висококалорійної їжі, яка багата вуглеводами, жирами та холестерином; тютюнопаління; малорухливий спосіб життя; постійний нервовий стрес. До другої групи факторів ризику відносяться артеріальна гіпертензія; гіперхолестеренімія; порушена толерантність до вуглеводів; ожиріння; спадковість. Ступінь впливу кожного із названих факторів та їх комбінація різна. Витрати на лікування, реабілітацію та соціальне забезпечення хворих на хвороби системи кровообігу стають фінансовим тягарем для суспільства.

Серед ймовірних причин захворюваності населення можна назвати високий рівень розвитку промисловості та урбанізації, який створює прискорений, стресовий ритм життя, який негативно впливає на організм людини, підсилює прояви девіантної поведінки, що і являється провокуючим хворобу фактором; старіння нації; не дотримання здорового способу життя. Станом на теперішній час загальновизнано, що епідемія хронічних

неінфекційних захворювань, у тому числі і хвороб системи кровообігу, значною мірою пов'язана зі способом життя і виникненням, внаслідок цього, фізіологічних факторів ризику.

За останні 10 років у нашій країні відзначають невинну тенденцію до підвищення рівня захворюваності на злоякісні новоутворення із щорічним збільшенням приблизно на 3 %. Злоякісні новоутворення спричиняють більше 15 % усіх смертей і поступаються за цим показником лише серцево-судинним захворюванням. Ризик розвитку онкологічних захворювань становить 27,7 % у чоловіків та 18,5 % у жінок. Щорічна летальність внаслідок онкологічних захворювань у 2–10 разів перевищує аналогічний показник у розвинених країнах світу. В Україні хворі онкологічного профілю становлять 25 % інвалідів. Результати світових епідеміологічних досліджень злоякісних новоутворень свідчать про швидкі темпи підвищення захворюваності на рак та поширеності злоякісних новоутворень із різким зростанням смертності у віці старше 60 років.

Смертність від хвороб органів травлення посідає четверте місце у структурі смертності населення (після хвороб системи кровообігу, новоутворень і нещасних випадків). У структурі смертності від хвороб органів травлення переважають цироз печінки, панкреатит, ускладнений перебіг виразки шлунка і дванадцятипалої кишки. При вирішенні проблем щодо хвороб органів травлення необхідно орієнтуватися на характер відтворення і втрати здоров'я населення, як важливі критерії економічного і соціального благополуччя суспільства.

Особливість смертності населення від хвороб органів травлення протягом другої декади XXI ст. полягає в тому, що це єдина причина, від якої смертність має виразну тенденцію до зростання.

Факторами ризику виникнення цих захворювань є низька якість харчування, його незбалансованість, незадовільна організація харчування вдома і на роботі, психоемоційне перенапруження, самолікування, пізні звернення за кваліфікованою медичною допомогою. Симптоми захворювань шлунково-кишкового тракту дуже поширені і мають значні економічні та соціальні наслідки.

Спостерігається нівелювання статевих відмінностей в частоті жовчнокам'яної хвороби, виразкової хвороби шлунка та дванадцятипалої кишки; відбувається розширення вікових меж формування патології органів травлення; простежується чітка тенденція до збільшення захворюваності на патологію верхніх відділів шлунково-кишкового тракту.

Інфекційні хвороби залишаються однією з основних причин інвалідності та смертності населення в Харківській області. Підвищення рівня інфекційної захворюваності пов'язане з негативними соціально-економічними змінами в країні, військовими конфліктами, внутрішньою та зовнішньою міграцією, екологічними катаклізмами, появою нових нозологічних форм хвороб.

Зважаючи на те, що інфекційні захворювання найчастіше вражають соціально незахищені верстви населення, стає зрозуміло, чим викликана особлива увага до цих хвороб і в сучасному українському суспільстві.

Так, потрапляння забруднюючих речовин в організм людини до органів дихання та травлення викликає ризик розвитку їх хвороби. До складу пилу можуть входити особливо небезпечні частинки, такі як свинець, кадмій, ртуть, діоксини. На населення, що мешкає поблизу промислових підприємств, можуть мати вплив сполуки речовин, що утворюються в результаті технологічних процесів.

Серед хвороб, які можуть мати відношення до забруднення довкілля, слід виділити хвороби органів дихання, захворювання на хронічний бронхіт та астму, а також інфекційні захворювання та новоутворення.

На підставі наведених даних можна зробити висновок, що рівень захворюваності населення області хворобами, які можуть мати відношення до забруднення довкілля, є достатньо високим.

Слід зазначити, що охорона здоров'я населення – це соціальна проблема, яка величезною мірою залежить від: умов праці, житлово-комунального забезпечення, культури, харчування та доступності і якості медичної допомоги.

У контексті децентралізації влади, підвищення ролі територіальних громад у процесі розбудови власної медичної інфраструктури поступово збільшується кількість закладів первинного рівня медичної допомоги як базових установ з організації медичних послуг у європейських країнах.

Станом на 01.10.2025 по галузевій мережі зареєстровано 179 комунальних некомерційних підприємств/закладів охорони здоров'я різних рівнів підпорядкування.

Триває робота з оптимізації мережі комунальних підприємств охорони здоров'я, що перебувають у спільній власності територіальних громад сіл, селищ, міст Харківської області, відповідно до рішень Харківської обласної ради. У стані реорганізації перебувають 16 закладів охорони здоров'я обласного підпорядкування.

Роботу закладів, за даними галузевої звітності, забезпечують 35,2 тис працівників, у тому числі: 7,5 тис лікарів, 13,0 тис молодших працівників з медичною освітою, 6,6 тис молодших працівників, 8,0 тис іншого персоналу та 90 працівників фармацевтичного профілю.

У контексті реформування національної системи охорони здоров'я на рівні області сформовано спроможну мережу госпітального округу Харківської області зі складу 2 надкластерних лікарень, 5 центрів (онкології, психічного здоров'я, інфекційних захворювань, кардіологічний, перинатальний), 15 кластерних лікарень, 21 загальної лікарні.

З метою забезпечення населення доступною, своєчасною, якісною та ефективною первинною медико-санітарною допомогою та забезпечення керованості та безперервності медичної допомоги на території області діють комунальні некомерційні підприємства та приватні установи.

Що стосується безпеки життєдіяльності, то фахівцями управління інспекційної діяльності у Харківській області Міжрегіонального управління розроблено 9 проєктів меседж-боксів «Безпечна експлуатація балонів з киснем, кисневих трубопроводів у закладах охорони здоров'я та інших суб'єктах господарювання», та «Охорона праці і безпека під час роботи з аміаком», «Охорона праці і промислова безпека під час роботи з хлором», «Правила поведінки під час сигналу «Повітряна тривога», «Охорона праці і промислова безпека під час роботи в хімічних лабораторіях. Безпечне проведення робіт з хімічними речовинами в хімічних лабораторіях», «Охорона праці і промислова безпека під час проведення газонебезпечних робіт. Безпечне проведення газонебезпечних робіт суб'єктами господарювання», «Охорона праці на автотранспорті» та «Ливарна промисловість», «Лісосічні роботи». Всі 9 меседж-боксів направлено до Держпраці, 8 з них погоджено та опубліковано на сайті Північно-Східного міжрегіонального управління Державної служби з питань праці.

Ймовірні зміни стану здоров'я населення, якщо ДДП не буде затверджено

Виконання всіх заходів та проєктів ДДП забезпечить послаблення можливого впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я населення. З метою підвищення доступності, ефективності та якості медичного обслуговування населення Програмою заплановані заходи щодо будівництва, реконструкції та капітального ремонту лікарняних закладів.

У разі, якщо Програму не буде затверджено, всі заходи і проєкти ДДП не будуть комплексними, інтегрованими та ефективними, адже інерційний характер розвитку ситуації в економіці та соціальному житті регіону сприятиме накопиченню екологічних проблем, серед яких значна амортизація комунального обладнання та незадовільний стан інфраструктури, що можуть нести загрози техногенного характеру. Більш того, може виникнути кумулятивний ефект з проблем, що ускладнить існуючу екологічну ситуацію.

Особливу загрозу становитиме проблема накопичення та утилізації побутових та промислових відходів, підвищиться ризик використання небезпечних технологій утилізації ТПВ та будівництва небезпечних об'єктів та підприємств, викиди яких можуть погіршити якість атмосферного повітря, поверхневих та підземних водних ресурсів, земельних ресурсів та ґрунтів, а це, в свою чергу, може підвищити ризик виникнення новоутворень і хвороб органів дихання у населення, призвести до зниження біорізноманіття тощо.

Матеріальні активи та об'єкти культурної спадщини

Серед матеріальних активів на території області можна визначити наступні:

1. Земельні ресурси:

Сільськогосподарські угіддя: Поля, пасовища, сади, виноградники, які використовуються для вирощування сільськогосподарських культур і розведення худоби.

Земельні ділянки під забудову: Території, придатні для будівництва житлових, господарських або комерційних об'єктів.

Виробничі підприємства: земельні ділянки.

2. Будівлі та споруди:

Житлові будинки: Приватні будинки, фермерські господарства, садиби. Господарські споруди: Комори, сараї, стайні, гаражі, майстерні та інші будівлі для зберігання сільськогосподарського інвентарю, техніки і продукції.

Громадські будівлі: Школи, дитячі садки, медичні пункти, будинки культури, церкви, бібліотеки.

Комунальні споруди: Водонапірні башти, очисні споруди, електростанції, трансформаторні підстанції.

Виробничі підприємства: цехи, корпуси, склади та інш.

3. Інфраструктура:

Дороги: Місцеві дороги та вулиці, що з'єднують місто Харків з іншими населеними пунктами.

Мережі комунікацій: Електропостачання, водопровід, каналізація, газопостачання, інтернет та зв'язок.

Транспортні засоби: Сільськогосподарська, комунальна та промислова техніка, трактори, автомобілі, вантажівки, тролейбуси, трамваї та інш.

4. Економічні ресурси:

Місцеві підприємства: Фермерські господарства, молокозаводи, млини, пекарні, ковбасні цехи, торгові точки та інш.

Комунальні підприємства: Сільськогосподарські кооперативи, переробні підприємства, ринки.

5. Соціальні активи:

Рекреаційні зони: Парки, ліси, зони відпочинку, спортивні майданчики, стадіони.

Культурні об'єкти: Пам'ятки архітектури, історичні місця, музеї, етнографічні комплекси.

Проектом Програми передбачається впорядкування та реконструкція об'єктів комунального фонду, організацію зон природно-заповідного фонду, що позитивно вплине на розвиток області.

На території Харківської області налічується 2 446 пам'яток історії (18 національного значення); 760 пам'яток архітектури та містобудування (у т.ч. 72 національного значення); 76 пам'яток монументального мистецтва (3 національного значення); 6 896 пам'яток археології (1293 національного значення).

Якщо під час проведення будь-яких земляних робіт буде виявлено знахідку археологічного або історичного характеру, у відповідності до вимог статті 36 Закону України «Про охорону культурної спадщини», подальше ведення робіт буде припинено і протягом однієї доби буде повідомлено про це відповідний орган охорони культурної спадщини, на території якого проводяться земляні роботи.

Земляні роботи будуть відновлені лише згідно з письмовим дозволом відповідного органу охорони культурної спадщини після завершення археологічних досліджень відповідної території.

Крім того, в процесі реалізації Програми будуть дотримані відповідні принципи щодо охорони архітектурної, археологічної та культурної спадщини, визначені ратифікованою Конвенцією про охорону архітектурної спадщини Європи, Конвенцією про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, Європейською конвенцією про охорону археологічної спадщини.

Відповідно до вимог чинного законодавства, режими використання у межах територій об'єктів археології призначаються для збереження об'єктів в автентичному стані або до їх повного дослідження та можливої музеєфікації.

На території об'єктів можуть виконуватись лише роботи, пов'язані зі збереженням, дослідженням та музеєфікацією об'єктів археологічної спадщини. На території об'єктів забороняється здійснення будь-яких земельних або будівельних робіт, що не пов'язані з дослідженням об'єктів культурної спадщини, їх збереженням та музеєфікацією. Територія об'єкту може використовуватися для ведення лісового господарства, але без корчування дерев.

У зоні охорони об'єкту забороняється будівництво та інші земельні роботи без попереднього проведення охоронних археологічних досліджень. Зона охорони об'єкту може використовуватися для ведення лісового господарства, але без корчування дерев.

Будь-які ландшафтні перетворення в зоні охорони об'єкту та на території об'єкту археології повинні узгоджуватися з органом охорони культурної спадщини.

Фізичні фактори впливу (шумове, вібраційне, світлове, теплове та радіаційне навантаження, випромінювання)

Джерелами зовнішнього техногенного шумового та вібраційного навантаження в на території області є транспорт (автомобільний та залізничний), та комунальні об'єкти.

В межах території населеного пункту знаходиться автомобільні та залізничні дороги, проїзди.

Враховуючи це, необхідно здійснити благоустрій вуличної мережі та дотримуватись нормативних вимог щодо акустичного режиму на території населених пунктів області, що забезпечить позитивний режим на території області. Джерела шуму та вібрації на об'єктах за своїм рівнем звукового навантаження не перевищуватиме нормативних рівнів звукового тиску у відповідності санітарним нормам допустимого шуму на території житлової забудови, відповідно до вимог статті 24 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення».

Система організації руху та реконструкція вуличної мережі, з визначенням червоних ліній, спрямована на вирішення акустичної транспортної проблеми. Відповідно до вимог ДСП 173-96 Планувальні рішення вулично-дорожньої мережі повинні виключати перевезення промислових і будівельних вантажів, транзитні транспортні потоки на сельбищних територіях.

Для зменшення акустичного навантаження на здоров'я населення від автодороги за можливості необхідно застосовувати транспортні засоби із мінімальним рівнем шуму, проведення ремонтно-будівельних робіт вулиць і доріг, поліпшення якості дорожнього покриття, створення придорожніх захисних зелених насаджень та дотримання правил землекористування в межах захисних смуг доріг.

Можливі джерела світлового навантаження, ультразвукового та іонізуючого випромінювання на території області відсутні.

Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря зумовлений наявністю підприємств, організацій та установ, що використовують радіоактивні речовини у відкритому вигляді. На території Харківської області відсутні підприємства, організації та установи, які використовують радіоактивні речовини.

Територія проектування не відноситься до територій, забруднених у результаті аварії на ЧАЕС (Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 23.07.1991 №106 та від 29.01.1994 № 600).

Природна радіоактивність середовища не перевищує допустимих значень, техногенні джерела радіаційного забруднення відсутні. Природні виходи радону не зареєстровані. Природна радіоактивність не перевищує допустимі норми. Стан радіаційної безпеки задовільний.

Нешкідливі для людей рівні інтенсивності електромагнітних випромінювань встановлені «Державними санітарними нормами і правилами захисту населення від впливу електромагнітних випромінювань», наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01.08.1996 № 239. В електричній мережі напругою більше 1000 В можуть утворювались електромагнітні поля частотою 50 Гц, які чинять теплову і іншу дію, що виявляється в різного роду порушеннях життєдіяльності організму людини.

Електромагнітні випромінювання можуть шкідливо впливати на навколишнє середовище при використанні струму промислової частоти напругою 220 кВ і більше. Тому необхідно враховувати вимоги постанови Кабінету Міністрів України від 04.03.1997 № 209 «Про затвердження Правил охорони електричних мереж» щодо дотримання охоронних зон, так як дані обмеження встановлюються для постійного фактору присутності.

З метою зменшення електромагнітного навантаження на здоров'я населення необхідно проводити ремонт та обслуговування існуючих повітряних ліній електромереж та обладнання, заміну зношеного та морально застарілого обладнання, а також розглянути можливість щодо впровадження енергозберігаючого обладнання та технологій.

Ймовірні наслідки, якщо ДДП не буде затверджено

При неприйнятті рішень ДДП фізичні фактори впливу на території Харківської області залишаться без змін, що може негативно позначатися на стані здоров'я місцевих мешканців. Зношеність електричних мереж може провокувати аварії, окрім того, розривання, падіння електричних кабелів можуть становити небезпеку для мешканців в плані раптового ураження струмом. Без проведення ремонту та обслуговування існуючих повітряних ліній електромереж та обладнання, без проведення ремонтно-будівельних робіт вулиць і доріг, поліпшення якості дорожнього покриття, без створення придорожніх захисних зелених насаджень та без озеленення територій санітарно-захисних зон електромагнітне та акустичне навантаження залишаться на сталому рівні. Саме тому запропоновані рішення ДДП необхідно обов'язково вживати.

Соціально-економічні проблеми та ризики території, що розглядаються:

- старіння населення, зростання демографічного навантаження на осіб працездатного віку, поступове зменшення кількості населення;
- недостатня кількість місць прикладання праці;
- відставання рівня розвитку соціальної сфери від потреб населення;
- недостатній розвиток інженерно - транспортної інфраструктури;
- невирішеність проблем утилізації побутових відходів, санітарної очистки населених пунктів тощо.

Головним завданням соціально-економічного розвитку на перспективу є створення повноцінного середовища життєдіяльності населення на основі раціонального використання його ресурсного потенціалу, а також вдосконалення та розвиток інженерної інфраструктури й головне – збереження природних об'єктів з метою створення оптимального екологічного стану в області.

Враховуючи вищевикладене, загальний стан навколишнього середовища Харківської області можна вважати задовільним.

3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік визначає пріоритетні напрями економічного і соціального розвитку, враховує екологічні завдання регіонального рівня в інтересах ефективного, стабільного соціально-економічного розвитку регіону та підвищення якості життя населення.

Програма передбачає розвиток базових галузей економіки та інфраструктури життєзабезпечення (промисловий комплекс, агропромисловий комплекс, енергозабезпечення, транспортний комплекс, реформування житлово-комунального господарства, охорона навколишнього природного середовища, розвиток будівельної галузі та забезпечення населення житлом, розвиток споживчого ринку) та охоплює усі види господарської діяльності: промисловий, агропромисловий і транспортний комплекси, енергозбереження та енергоефективність, паливо-енергетична галузь, житлово-комунальне господарство та комунальну інфраструктуру, соціальне забезпечення, впровадження заходів територіального планування, освіти, охорону здоров'я, фізичну культуру та спорт; культуру і туризм, охорону навколишнього природного середовища.

Реалізація заходів та проєктів, що визначені Програмою, спрямована на усунення та пом'якшення дії чинників, шкідливих для навколишнього природного середовища та здоров'я населення, забезпечення екологічної безпеки, відтворення та підтримання у належному стані природних ресурсів області.

Головними екологічними проблемами, що мають відношення до Програми, є: захист атмосферного повітря; необхідність відновлення та модернізація головних споруд та мереж інженерної інфраструктури (злизова каналізація, централізоване водопостачання та водовідведення), розвиток системи поводження з твердими побутовими і промисловими відходами, збереження природних рослинних ресурсів.

За кожним пріоритетним напрямком Програми розробляється низка заходів і проєктів, частина з яких, відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», підлягає оцінці впливу на довкілля.

Серед основних заходів Програми, що можуть мати безпосередній вплив на навколишнє середовище, можна виділити:

- Реконструкція тягової підстанції регіональної філії «Південна залізниця» АТ «Укрзалізниця» у межах Харківської області;
- Сприяння щодо належної організації управління відходами руйнації, створення відповідних потужностей оброблення вказаних відходів;
- Вжиття заходів у сфері управління з відходами: будівництво сучасних комплексів управління відходами, які б змогли забезпечити переробку та раціональне використання відходів руйнації, побутових відходів, а також безпечне захоронення останніх, поетапно ліквідуючи (з рекультивацією) існуючі місця видалення відходів;
- Проведення робіт щодо відновлення очисних споруд;
- Проведення інвентаризації територій та об'єктів природно-заповідного фонду з метою встановлення їх актуальної цінності та розміру збитків;
- Проведення робіт з обстеження пошкоджених об'єктів з метою ліквідації наслідків бойових дій та відновлення інфраструктури населених пунктів та інше.

Стратегічна екологічна оцінка Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік проводиться з метою забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я.

Відповідно до частини першої статті 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», здійснення оцінки впливу на довкілля є обов'язковим у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності, визначеної пунктом 13 частини третьої статті третьої. Така планована діяльність підлягає оцінці впливу на довкілля до прийняття рішення про провадження планованої діяльності.

SWOT-аналіз є дієвим інструментом для прийняття стратегічних, коротко- та довгострокових управлінських рішень щодо подальшого удосконалення ДДП з урахуванням регіональних особливостей. Виявлені при проведенні SWOT-аналізу слабкості, можливості і загрози можуть бути використані при прийнятті стратегічних, коротко- та довгострокових управлінських рішень. Результати SWOT - аналізу екологічної ситуації у Харківській області наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 SWOT-аналіз екологічної ситуації на території, де реалізується ДДП

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Наявність природних ресурсів; 2. Наявність унікальних ландшафтів; 3. Значний досвід регіональної екологічної політики, розроблення та реалізація природоохоронних програм на обласному рівні; 4. Існуюча програма охорони навколишнього природного середовища в Харківській області; 5. Існуюча концепція розвитку водного господарства Харківської області; 6. Досвід виховання екологічної свідомості дітей та юнацтва, інформаційного забезпечення населення; 7. Наявність екологічних громадських організацій та спілок, а також активних зоозахисних волонтерських організацій (досить численні, добре згуртовані, користуються довірою суспільства та широко відомі загалу своєю роботою).	1. Значне техногенне навантаження на довкілля (забруднення водних об'єктів та атмосферного повітря, погіршення стану земель), зокрема: - наявність потенційно небезпечних виробництв, велика кількість підприємств-забруднювачів; - наявність стихійних сміттєзвалищ побутових відходів; - накопичення великої кількості промислових відходів та відходів війни; - забруднення водойм скидами підприємств, замулення та засмічення водних об'єктів; - незадовільний стан очисних споруд. 2. Недостатня кількість сучасної інфраструктури поводження з побутовими та промисловими відходами (сортувальні станції, сміттєпереробні заводи, підприємства з утилізації, знешкодження відходів), недостатньо розвинута система роздільного збору сміття; 3. Низький рівень лісистості території, який майже вдвічі нижчий за середній показник по Україні та нижче оптимального рівня; 4. Недостатнє використання сучасних технологій для зменшення впливів на довкілля на промислових підприємствах; 5. Неефективне управління у сфері поводження з відходами на рівні органів місцевого самоврядування.
Можливості	Загрози
1. Функціонування автоматизованої системи моніторингу довкілля; 2. Формування системного підходу до поводження з відходами в регіоні, зокрема: - удосконалення та впровадження системи роздільного збору та сортування; - будівництво інфраструктурних об'єктів з сортування та комплексної переробки відходів тощо; 3. Стимулювання енергоефективності у	1. Військова агресія з боку російської федерації; 2. Зміни клімату; 3. Погіршення демографічної ситуації (природне та міграційне скорочення); 4. Погіршення стану довкілля внаслідок продовження політики незбалансованого природокористування; 5. Погіршення стану здоров'я населення внаслідок забруднення довкілля;

виробництві та житлово-комунальній сфері; 4. Впровадження енергоощадних технологій та використання відновлюваних джерел енергії; 5. Подальший розвиток екологічного управління; 6. Підвищення рівня екосвідомості представників місцевих громад та бізнесу, розвиток громадського екологічного руху; 7. Збільшення кількості та площі об'єктів природно-заповідного фонду; 8. Поліпшення стану лісів і зелених насаджень області.	6. Загроза підтоплення територій області; 7. Відсутність ефективних механізмів комплексного державного та громадського контролю за дотриманням норм природоохоронного законодавства; 8. Недостатній рівень відповідальності підприємств, органів місцевого самоврядування та населення за порушення природоохоронного законодавства, а також законодавства у сфері захисту тварин; 9. Недостатній рівень впровадження новітніх екологічно безпечних технологій; 10. Низька підтримка населенням створення нових об'єктів природно-заповідного фонду на території області (зокрема, степових та лугових).
--	--

При гіпотетичному «нульовому» сценарії, якщо документ державного планування не буде затверджений, подальший стабільний розвиток території Харківської області є проблематичним. Це може призвести до погіршення екологічної ситуації і, як наслідок, може відобразитися на умовах життя та здоров'я населення.

Таблиця 3.2. Оцінка ймовірного впливу ДДП на довкілля відповідно до контрольного переліку

№ з/п	Чи може виконання ДДП спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення стану
		так	ймовірно	ні	
Атмосферне повітря					
1	Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?		•		+
2	Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?		•		+
3	Погіршення якості атмосферного повітря?			•	
4	Появу джерел неприємних запахів?			•	
5	Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			•	
Водні ресурси					
6	Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?		•		+
7	Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?			•	

8	Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			•	
9	Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			•	
10	Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?			•	
11	Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			•	+
12	Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь -якого поверхневого водного об'єкту?			•	
13	Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			•	
14	Зміни напрямку або швидкості потоків підземних вод?			•	
15	Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			•	
16	Забруднення підземних водоносних горизонтів?			•	+
Управління відходами					
17	Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?		•		+
18	Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?			•	
19	Збільшення кількості відходів I -III класу небезпеки?			•	
20	Спорудження еколого - небезпечних об'єктів поводження з відходами?		•		
21	Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			•	
Земельні ресурси					
22	Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?		•		+
23	Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			•	

24	Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			•	
25	Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?			•	
26	Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?			•	
27	Виникнення конфліктів між ухваленими завданнями ДДП та цілями місцевих громад?			•	
Біорізномоніття та рекреаційні зони					
28	Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			•	+
29	Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?		•		
30	Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?		•		+
31	Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			•	
32	Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?		•		
33	Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			•	
34	Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?			•	
Населення, інфраструктура					
35	Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?			•	+

36	Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?			•	
37	Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему, зміни в структурі транспортних потоків?			•	
38	Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?			•	
39	Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?		•		
40	Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			•	
Екологічне управління та моніторинг					
41	Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			•	
42	Погіршення екологічного моніторингу?			•	
43	Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			•	
44	Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			•	
Інше					
45	Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?		•		+
46	Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			•	
47	Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?			•	
48	Суттєве порушення якості природного середовища?			•	
49	Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			•	

50	Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?			•	
----	---	--	--	---	--

Керуючись цілями Програми та на основі оцінок, представлених в табл. 3.1 та табл. 3.2, можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми:

Клімат

Програма не передбачає заходів, що негативно впливатимуть на зміну клімату на території області. Проте, передбачає підтримку державних промислових підприємств та підприємств інших форм власності та впровадження комплексу заходів для забезпечення стабілізації та нарощування об'ємів видобутку вуглеводневої сировини, що ймовірно, може призвести певних наслідків в зміні клімату.

До факторів мікроклімату належать: температура, вологість, швидкість руху повітря, освітленість, виробничі шуми, газовий склад, запиленість, мікрофлора повітря.

Значного виділення інертних газів, теплоти, вологи та ін. при впровадженні рішень Програми не відбуватиметься, тому змін мікроклімату не передбачається.

Значного систематичного впливу кліматичних умов, несприятливих для розсіювання забруднюючих речовин в атмосферному повітрі, а також виникнення мікрокліматичних умов, що сприяють розповсюдженню шкідливих видів фауни і флори, в даному регіоні не зафіксовано.

Програма передбачає реалізацію завдань, спрямованих на зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, поліпшення якості атмосферного повітря шляхом скорочення викидів діоксиду сірки, оксидів азоту та речовин у вигляді суспендованих твердих частинок, недиференційованих за складом (пилу), від існуючих великих спалювальних установок.

Атмосферне повітря. Програма не передбачає створення нових підприємств із значними обсягами викидів в атмосферне повітря. Проте, передбачає підтримку державних промислових підприємств та підприємств інших форм власності та впровадження комплексу заходів для забезпечення стабілізації та нарощування об'ємів видобутку вуглеводневої сировини, що ймовірно, може призвести до збільшення викидів забруднюючих речовин через подальше сприяння у нарощуванні ресурсної бази та видобуванні паливно-енергетичних корисних копалин.

Програма передбачає реалізацію завдань, спрямованих на зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, поліпшення якості атмосферного повітря шляхом скорочення викидів діоксиду сірки, оксидів азоту та речовин у вигляді суспендованих твердих частинок, недиференційованих за складом (пилу), від існуючих великих спалювальних установок. Зокрема, відновлення пошкоджених об'єктів критичної інфраструктури області, які постраждали внаслідок бойових дій; скорочення споживання підприємствами галузі енергетичних та матеріальних ресурсів для виробництва комунальних послуг, проведення модернізації та переоснащення житлово-комунального господарства; упровадження енергозберігаючих заходів у житлово-комунальному господарстві. Розглядається можливість впровадження сучасної системи контролю за станом довкілля, у тому числі щодо здійснення моніторингу, оцінки та управління якістю атмосферного повітря.

Водні ресурси. Програма не передбачає створення нових підприємств із значними обсягами скидів у поверхневі чи підземні водні об'єкти. Проте, реалізація заходів пункту (проведення реконструкції та будівництва систем водопостачання та очисних споруд), ймовірно, може призвести до збільшення обсягів скидів у поверхневі водні об'єкти чи до збільшення навантаження на каналізаційні системи.

Програма передбачає реалізацію завдань, спрямованих на зменшення обсягів стічних вод у поверхневі водні об'єкти, зменшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очисних споруд а також проведення робіт щодо відновлення очисних споруд. Зокрема, у переліку інвестиційних проєктів по галузі «Охорона навколишнього природного середовища» передбачається покращення екологічного стану водних об'єктів області та інше.

Звітом про СЕО надаються рекомендації щодо реалізації заходів, спрямованих на поліпшення стану водних ресурсів, зокрема:

- проведення інвентаризації та паспортизації водних об'єктів на території області;
- сприяння розробці та встановлення водоохоронних зон та прибережних захисних смуг навколо поверхневих водних об'єктів на території області;
- розробка плану заходів щодо стимулювання зменшення скидів забруднюючих речовин в поверхневі водні об'єкти та посилення контролю за скидами.

Відходи. Харківська область характеризується високим рівнем утворення і накопичення твердих побутових відходів.

Програмою передбачається сприяння у продовженні будівництва комплексів по управлінню комунальними відходами – будівництво сучасних комплексів управління відходами, які б змогли забезпечити переробку та раціональне використання відходів руйнації, побутових відходів, а також безпечне захоронення останніх, поетапно ліквідуючи (з рекультивацією) існуючі місця видалення відходів, а також сприяння щодо належної організації управління відходами руйнації, створення відповідних потужностей оброблення вказаних відходів, з огляду на існуючі проблеми та шляхи їх вирішення.

Земельні ресурси та ландшафт. Внаслідок реалізації Програми не передбачається будь-якого посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів, змін у топографії або у характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози. Реалізація заходів та проєктів Програми не призведе до суттєвих змін у структурі земельного фонду, чинній або плановій практиці використання земель. Однак заходами Програми передбачено проведення робіт по будівництву, реконструкції та капітальному ремонту різних видів мереж та споруд, що завжди пов'язано з порушенням ґрунтового покриву земель, на яких заплановано впровадження діяльності.

Біорізноманіття. Програмою не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на існуючі чи заплановані до заповідання території та об'єкти природно-заповідного фонду.

Покращенню стану біорізноманіття може сприяти реалізація заходів щодо збільшення відсотку заповідності території природно-заповідного фонду області – проведення інвентаризації територій та об'єктів природно-заповідного фонду, у тому числі за участю фахівців провідних наукових установ регіону, з метою встановлення їх актуальної цінності та розміру збитків та встановлення меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду області в натурі (на місцевості).

Смарагдова мережа. Програмою не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на існуючі території Смарагдової мережі.

Покращенню стану території може сприяти реалізація заходів щодо збільшення відсотку заповідності території природно-заповідного фонду області – проведення інвентаризації територій та об'єктів природно-заповідного фонду, у тому числі за участю

фахівців провідних наукових установ регіону, з метою встановлення їх актуальної цінності та розміру збитків та розроблення проєкту регіональної схеми формування екомережі.

Безпека життєдіяльності та здоров'я населення. Реалізація всіх вище перелічених заходів Програми забезпечить послаблення можливого впливу на довкілля, і як наслідок, послабить вплив на здоров'я населення. Виконання таких заходів Програми, як будівництво, реконструкція та капітальний ремонт мереж водопостачання, а також будівництво та капітальний ремонт водних свердловин – унеможливить ризики для здоров'я населення через користування водою незадовільної якості.

Реалізація заходів Розділів «Охорона здоров'я» та «Охорона праці» – підвищить доступність, ефективність та якість медичного обслуговування населення.

Також реалізація переліку інвестиційних проєктів по галузі «Фізична культура і спорт» Програми передбачає розвиток і популяризацію спорту на території області. Ці зміни можуть сприяти створенню необхідних умов для гармонійного виховання, фізичного розвитку, повноцінного оздоровлення, змістовного відпочинку і дозвілля дітей та молоді, самореалізації, набуття навичок здорового способу життя, підготовки спортивного резерву на території Харківської області.

Виконання переліку інвестиційних проєктів по галузях «Соціальне забезпечення» та «Охорона здоров'я», ймовірно, може призвести до покращення життя та стану здоров'я населення.

Надра

Програмою не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на надра області.

Разом з тим, реалізація заходів щодо будівництва, реконструкції та капітального ремонту різних видів мереж та споруд, зазвичай, пов'язана з порушенням ґрунтового покриву земель та забрудненням земель, на яких заплановано впровадження діяльності.

Матеріальні активи

Програмою передбачається впорядкування та реконструкція об'єктів комунального фонду, організація зон природно-заповідного фонду, що позитивно вплине на стан об'єктів комунального фонду.

Виконання переліку інвестиційних проєктів по галузях «Охорона навколишнього природного середовища», «Розвиток будівельної галузі та забезпечення населення житлом» та «Охорона здоров'я», ймовірно, може призвести до покращення стану матеріальних активів області.

Екологічне управління, моніторинг та інше. Програма не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в сфері екологічної безпеки, натомість, передбачено покращення інфраструктури області, управління відходами та підвищення ефективності управління енергетичними ресурсами.

Ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я населення, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

При впровадженні заходів Програми, у порівнянні з існуючим станом, очікується позитивний вплив на навколишнє природне середовище, у тому числі на здоров'я населення.

4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

Під час проведення стратегічної екологічної оцінки проєкту документу державного планування «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік» визначені основні проблеми для навколишнього середовища та охорони здоров'я населення, надані характеристики даних впливів.

В рамках даної роботи визначені ключові екологічні цілі та завдання в сфері охорони довкілля, їх відповідність заходам Програми та визначені можливості їх врахування при розробленні ДДП. На основі аналізу екологічної ситуації та запланованих заходів Програми були визначені ключові актуальні питання, що потребують оцінки.

Таблиця 4.1. Ключові потенційні екологічні проблеми і ризики, які стосуються ДДП.

Основні ризики	Характеристика ризиків	Заходи, що визначені Програмою
Можливе користування водою незадовільної якості	Відсутність мереж водопостачання (водних свердловин, як джерел для водопостачання) в подальшому залишатиме певні ризики для здоров'я населення через користування водою незадовільної якості	Обстеження очисних споруд та визначення їх стану. Проведення робіт щодо відновлення очисних споруд
Можливе забруднення водних та земельних ресурсів, ґрунтів	Відсутність мереж водовідведення, відсутність каналізаційних очисних споруд або їх технічна зношеність – може призвести до погіршення якісних характеристик поверхневих водних ресурсів та ґрунтів через інфільтрацію забруднених вод з мереж водовідведення	Проведення робіт щодо відновлення очисних споруд
Можливе забруднення і засмічення земельних ресурсів, ґрунтів, забруднення ґрунтових вод	Відсутність спеціальних обладнаних місць видалення побутових відходів. Накопичення, розміщення побутових відходів без урахування можливих небезпечних наслідків	Вжиття заходів у сфері управління відходами: будівництво сучасних комплексів управління відходами, які б змогли забезпечити переробку та раціональне використання промислових та побутових відходів, а також безпечне захоронення останніх, поетапно ліквідуючи (з рекультивацією) існуючі місця видалення відходів та сприяння щодо належної організації управління відходами руйнації, створення відповідних потужностей оброблення вказаних відходів

Можливе забруднення атмосферного повітря	Відсутність системи централізованого тепло- та газопостачання може призвести до збільшення викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами	Сприяння відновленню, реконструкції, модернізації, технічному переоснащенню обладнання очищення викидів від великих спалювальних установок підприємств енергетичної галузі та організація і здійснення державної системи моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря – введення в експлуатацію мобільної лабораторії моніторингу стану максимальної кількості компонентів довкілля
Можливе зменшення біорізноманіття	Незабезпечення постійного збільшення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, що призведе до припинення розвитку створення запланованих до заповідання природних екосистем, унікальних природних територій, ландшафтів та рідких видів рослин і тварин	Проведення інвентаризації територій та об'єктів природно-заповідного фонду з метою встановлення їх актуальної цінності та розміру збитків. Встановлення меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду області в природі (на місцевості)
Можливий вплив на здоров'я населення	Усі вище описані ризики є чинниками, що послаблюють здоров'я населення	Необхідне здійснення усіх заходів, які передбачені ДДП

Серед екологічних проблем, що можуть спричиняти негативний вплив на здоров'я населення, варто виділити:

1) Забруднення атмосфери: провокує захворювання органів дихання, кровотворення, алергічні реакції, онкологічні захворювання, нервово-психічні розлади, зменшення очікуваної тривалості та якості життя;

2) Забруднення водних ресурсів: погіршення анафелогенної ситуації, збільшення кількості хвороб органів кровотворення, шлунково-кишкового тракту, сечовидільної, нервової, ендокринної систем, зниження імунітету, зменшення очікуваної тривалості та якості життя;

3) Забруднення ґрунтів: провокує потрапляння токсичних речовин в організм людини через продукцію городництва та садівництва. Забруднені ґрунти є ідеальним субстратом для появи шкідливих мікроорганізмів, гельмінтів, що сприяє збільшенню захворюваності людей та тварин;

4) Деградація геологічного середовища: сприяє погіршенню анафелогеного стану, умов проживання населення, санітарного стану житлових приміщень, що, у підсумку, провокує захворювання органів дихання, застуди, ГРВІ та зниження імунітету;

5) Проблема накопичення відходів: відходи є небезпечною основою для розмноження хвороботворних мікроорганізмів, вони забруднюють усі компоненти навколишнього природного середовища. Таким чином, накопичення відходів має загальну шкідливу дію на організм людини, що, у підсумку, може призвести до розладу будь-якої системи організму людини;

6) Наявність шумового, електромагнітного забруднення: спричиняє нервові розлади, підвищує втомлюваність, знижує імунітет, може бути причиною порушення сну;

7) Деградація біорізноманіття: зменшення кількості зелених рослин сприяє збільшенню забруднення атмосфери, пригнічує психоемоційний стан людини, може провокувати кількість збільшення хвороб органів дихання. В той же час інвазійні рослини активізують алергічні реакції в організмі людини, збільшення кількості кліщів, гельмінтів провокує серйозні неврологічні хвороби та захворювання шлунково-кишкового тракту.

Для усунення усіх можливих проблем, які можуть спричиняти негативний вплив на здоров'я населення, необхідне впровадження рішень, що передбачені ДДП «Програмою економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік».

Під час реалізації заходів та проєктів Програми необхідно врахувати наявні проблеми території, на якій заплановано впровадження діяльності та запропонувати найбільш екологічно вигідну територіально-планувальну організацію з урахуванням всіх планувальних обмежень (згідно із Державними будівельними нормами України планування та забудова територій ДБН Б.2.2-12-2019 «Планування та забудова територій» та Державними санітарними правилами планування та забудови населених пунктів ДСП 173-96 та інше).

Планувальні обмеження на території, які заплановані для впровадження діяльності, визначають загальні вимоги до режиму використання земельних ділянок, по яких проходять інженерні та транспортні комунікації, вимоги до експлуатації та проєктування інженерних мереж, а також режим використання земельних ділянок, що потрапляють в санітарно-захисні та охоронні зони.

Обмеження за вимогами охорони здоров'я та захисту життя – визначається санітарно-гігієнічними нормами.

Обмеження за природоохоронними вимогами – визначається на підставі Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про природно-заповідний фонд» та іншими нормативно-правовими документами у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Обмеження за інженерно-геологічними умовами – визначається за даними інженерно-геологічних пошукових робіт.

Умови і обмеження забудови земельних ділянок враховуються при розробленні землевпорядної документації відповідної земельної ділянки.

5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування

В розділі висвітлюється інформація про різні стратегії, плани і програми, що діють на національному, регіональному та місцевому рівнях, які в тій чи іншій мірі визначають передумови для прийняття запланованих заходів та проєктів в ДДП «Програмі економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік».

Розділ ґрунтується на аналізі цілей документів державної політики у сфері охорони довкілля та здоров'я населення, які мають відношення до цілей розвитку на місцевому рівні та безпосередньо стосуються ДДП. Результати аналізу визначають ступінь врахування вищезазначених цілей документів державної політики та їх впровадження в ДДП.

Проведений огляд відповідних цілей екологічної політики передбачає загальні орієнтири, на основі яких оцінюються цілі та заходи Програми.

Міжнародні зобов'язання у сфері охорони довкілля Україна взяла на себе, підписавши більш ніж 50 міжнародних багатосторонніх угод, що стосуються збереження та збалансованого використання біорізноманіття, серед яких:

- Конвенція про біологічне різноманіття, яка була започаткована під час Всесвітньої конференції глав держав та міністрів довкілля у 1992р. в м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) й ратифікована Верховною Радою України 29 листопада 1994 р.;
- Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином, як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція, м. Рамсар, Іран, 1971 р.);
- Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Бонн, 1979 р.);
- Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (1995р.);
- Угода про збереження кажанів в Європі (1991р.);
- Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція);
- Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (ратифікована Україною 29 жовтня 1996р.);
- Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (Валлетта, 1992 р.);
- Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (Гельсінкі, 1992), що є чинною в Україні з 1 липня 1999 р.;
- Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі (Стокгольм, 2001 р.), яка ратифікована в Україні від 18 квітня 2007 року.

На виконання Бернської конвенції в Європі створена мережа територій особливого природоохоронного значення – Смарагдова мережа, важливих для збереження біорізноманіття в країнах Європи і деяких країнах Африки. Смарагдова мережа України є українською частиною Смарагдової мережі Європи, розробляється з 2009 року. В листопаді 2016 року було затверджено першу версію Смарагдової мережі для України, яка потребує доопрацювання на основі наукових даних.

Станом на 01.01.2016 мережа займала близько 8 % території України і, в основному, складається з існуючих територій природно-заповідного фонду. За результатами аналізу звітом про СЕО визначено, що в межах території, де заплановано впровадження заходів та проєктів Програми, території природно-заповідного фонду, що внесені до Смарагдової мережі України, відсутні.

Відповідно до Рамсарської конвенції, стороною якої є Україна, на території держави здійснюються заходи для збереження мігруючих водно-болотних птахів, шляхом виділення певних територій та надання їм охоронного статусу. На території України

виділено 39 водно-болотних угідь міжнародного значення, офіційно визнаних Рамсарською конвенцією, а ряд водно-болотних угідь є перспективними для визнання. Деякі водно-болотні угіддя погоджені розпорядженням Кабінету Міністрів України і подані на розгляд Секретаріату Рамсарської конвенції.

Стосовно дотримання міжнародних зобов'язань по інших напрямках співробітництва, таким як зміна клімату, охорона озонного шару, поводження з відходами та іншим, слід зазначити, що вони не мають прямого відношення до головних цілей та завдань проєкту Програми, що є документом державного планування місцевого рівня. Дотримання перелічених вище зобов'язань може бути реалізоване в сфері науково-технічних розробок, вибору технічно-конструкторських рішень при проєктуванні певних об'єктів та споруд, видання певних нормативно-правових актів та державних стандартів в різних галузях господарської діяльності. Проте слід зазначити, що більшість заходів, визначених ДДП в частині розвитку систем інженерної інфраструктури, поводження з відходами, пропонують впровадження сучасних «дружніх» до оточуючого середовища технологій, що відповідає загальносвітовим принципам охорони довкілля та сприяє дотриманню міжнародних зобов'язань у даній сфері.

Основними міжнародними правовими документами щодо стратегічної екологічної оцінки є Протокол про стратегічну екологічну оцінку (далі – Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті, ратифікований Верховною Радою України 01.07.2015 № 562-VIII, та Детектива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє природне середовище, яка внесена до виконання Плану заходів з виконання Угоди Про Асоціацію між Україною (з однієї сторони) та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і іншими державами-членами (з іншої сторони), який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26.10.2017 № 1106, Бернської Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ, існуючих в Європі.

Стратегічна екологічна оцінка ДДП «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2025 рік» проводиться з забезпеченням захисту навколишнього середовища, зокрема здоров'я населення та дотриманням визначеної в Протоколі про СЕО мети.

Засади екологічної політики України визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Мета державної екологічної політики та її стратегічні цілі наведені на рис. 5.1.

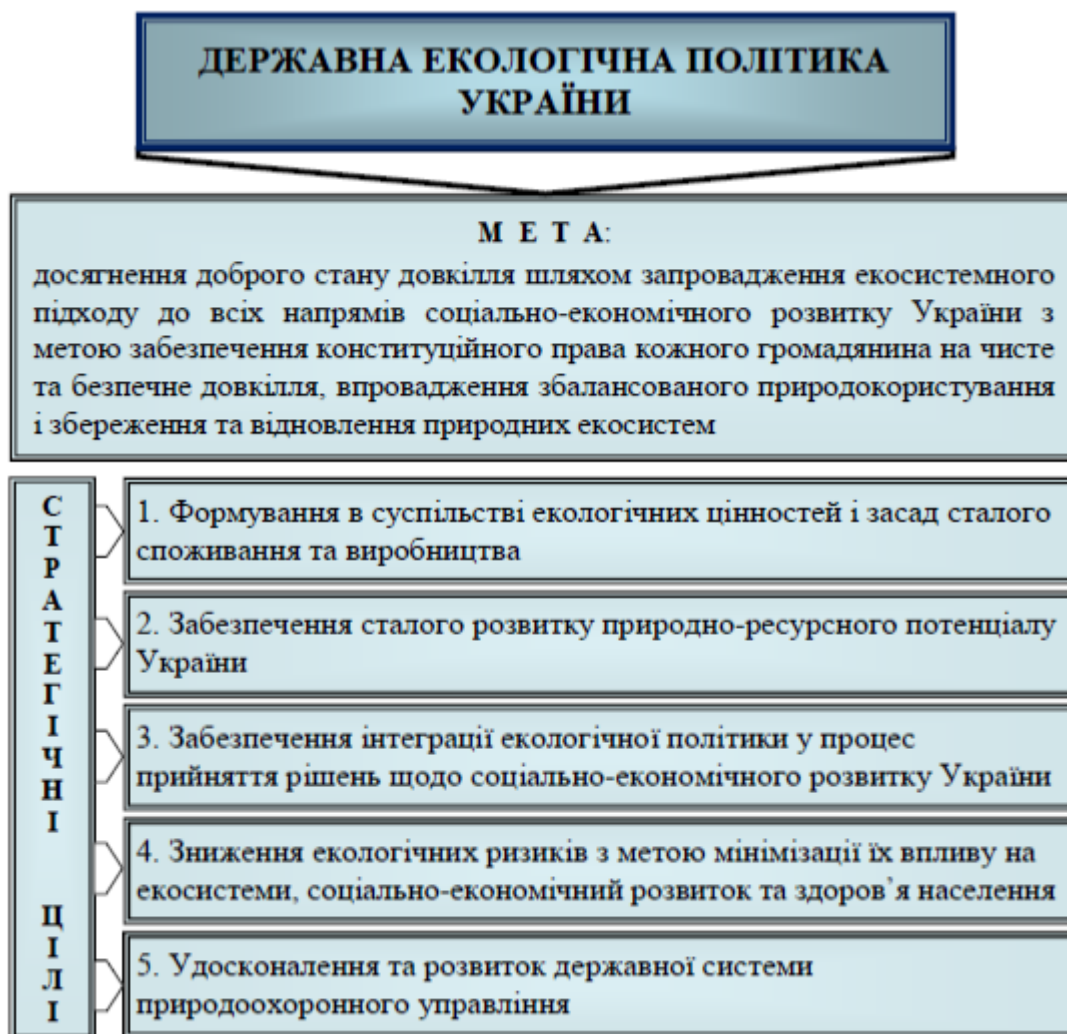

Рисунок 5.1 Мета та стратегічні цілі державної екологічної політики

Аналіз відповідності цілей напрямів Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік стратегічним цілям державної екологічної політики України наведено в табл. 5.1.

Таблиця 5.1 Аналіз відповідності напрямків Програми стратегічним цілям державної екологічної політики України.

Напрями Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік	Стратегічні цілі державної екологічної політики України				
	1. Формування у суспільстві екологічних цілей і засад сталого споживання та виробництва	2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України	3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-екологічного розвитку України	4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення	5. Удосконалення та розвиток державної системи природо-охоронного управління
1. Охорона та раціональне використання водних ресурсів	x	+	+	+	x
2. Охорона атмосферного повітря	x	+	+	+	x
3. Охорона та раціональне використання природних ресурсів (земель, мінеральних, рослинних та ресурсів тваринного світу)	x	+	+	+	x
4. Збереження природно-заповідного фонду	x	+	+	+	+
5. Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів	x	x	+	+	x
6. Розвиток науки й освіти, доступність інформації, підготовка кадрів, здійснення оцінки впливу на довкілля, стратегічна екологічна оцінка, організація праці	+	x	+	+	+

* Для оцінки відповідності цілей виконувалась наступна методика:
«+/-» стратегічні цілі враховано/не враховано у напрямках Програми
«x» стратегічні цілі нейтральні по відношенню до напрямків Програми

ДДП «Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік» розроблено відповідно до вимог Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» та інше. Відповідно до нормативно-правової бази України було прийнято ряд зобов'язань на місцевому рівні:

- I. Забезпечення загальної доступності ДДП та самого звіту про СЕО відповідно до вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації», Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» шляхом надання їх за запитом на інформацію, оприлюднення на офіційному вебсайті Харківської обласної державної (військової) адміністрації на сторінці Департаменту економіки і міжнародних відносин, в Єдиному реєстрі Стратегічної екологічної оцінки, а також у загальнодоступному місці – в приміщенні Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, буд. 5, Держпром, 3-й під'їзд, 8-й поверх, що розкриває питання щодо гласності і демократизму при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду;
- II. Проведення громадського обговорення шляхом надання письмових зауважень і пропозицій у відповідності до вимог Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку»;
- III. Пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість дотримання екологічних стандартів;
- IV. Гарантування екологічно безпечного середовища для життя, праці та здоров'я населення;
- V. Проектне спрямування на збереження просторової та видової різноманітності й цілісності природних об'єктів і комплексів;
- VI. Вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної змінності територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку;
- VII. Запровадження здійснення постійного в часі моніторингу наслідків виконання ДДП для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

Крім того, зобов'язаннями у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язаними із запобіганням негативного впливу на здоров'я населення, що безпосередньо стосуються виконання заходів та проектів Програми, є:

- ✓ розробка документів дозвільного характеру у сфері охорони навколишнього середовища – висновку з оцінки впливу на довкілля (у відповідності до вимог Закону України «Про оцінку впливу на довкілля»), дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел (у відповідності до вимог Закону України «Про охорону атмосферного повітря»), дозволу на спеціальне водокористування (у відповідності до вимог Водного кодексу України);
- ✓ встановлення та дотримання санітарно-захисних зон від об'єктів, які є джерелами викидів/скидів шкідливих речовин, підвищених рівнів шуму, вібрації;
- ✓ використання сучасних технологій в системах опалення та використання альтернативних джерел енергії;
- ✓ недопущення наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;
- ✓ скорочення понаднормативних втрат води та теплової енергії в мережах;
- ✓ впровадження заходів зі скорочення викидів забруднюючих речовин;
- ✓ недопущення скидання стічних вод, використовуючи рельєф місцевості;
- ✓ недопущення скидання недостатньо очищених стічних вод у водні об'єкти;
- ✓ утримання в належному стані охоронних зон навколо очисних та інших водогосподарських споруд та технічних пристроїв;
- ✓ утримання в належному стані охоронних зон водних об'єктів.

Відповідно до нормативно-правової бази України Програма відповідає ряду зобов'язань:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів;
- виконання заходів, що гарантують екологічну безпеку середовища для життя і здоров'я людей, а також запобіжний характер заходів щодо охорони довкілля;
- проєктне спрямування на збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;
- використання отриманих висновків моніторингу та комплексу охоронних заходів для виконання можливостей факторів позитивного впливу на охорону довкілля;
- формування динамічного урівноваженого стану довкілля, що забезпечуватиме екологічне, санітарно-безпечне середовище для життєдіяльності населення.

Головні стратегічні державні документи, що мають відношення до Програми, перераховані нижче.

1) *Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки*. Стратегія затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 (в редакції від 13.08.2024 № 940).

Головними цілями Стратегії є: підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів; територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток; ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку.

Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів полягає у створенні оптимальних умов для розкриття регіонами власного потенціалу та ефективного використання конкурентних переваг регіональної економіки.

Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку передбачає створення бази для реалізації ефективної державної регіональної політики – механізму та інструменту державного управління регіональним розвитком, що сприятиме розв'язанню проблем регіонів, вимагає, насамперед, децентралізації державних повноважень шляхом їх передачі на місцевий рівень з одночасною передачею відповідних фінансових ресурсів, удосконалення процесів стратегічного планування та виконання поставлених завдань на всіх рівнях, запровадження ефективного механізму координації дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування під час реалізації галузевих пріоритетів і завдань на різних територіальних рівнях.

2) *Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року*. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року затверджені Законом України від 28.02.2019 № 2697-VIII.

Метою державної екологічної політики є досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем.

Державна екологічна політика спрямована на досягнення стратегічних цілей: формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва; забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України; забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України; зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення; удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління.

3) *Стратегія розвитку Харківської області на 2021 – 2027 роки (зі змінами)*. Схвалено рішенням Харківської обласної ради XXIII сесія VII скликання від 27.02.2020 №1196-УІІ в редакції від 24.04.25 рішення № 1150 – VIII.

Стратегія розвитку Харківської області на 2021 – 2027 роки була розроблена згідно з Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів» (від 08.09.2005 № 2850-IV), Законом України «Про засади державної регіональної

політики» (від 05.02.2015 № 156-VII зі змінами), Порядком розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених стратегій і планів заходів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 932 (зі змінами), Методикою розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затвердженою наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 № 79 (у редакції від 27.02.2018), а також на виконання рішення Харківської обласної ради від 28.02.2019 № 915-VII.

Стратегія розвитку Харківської області на 2021–2027 роки узгоджується зі:

- Стратегічними та оперативними цілями Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки;
- Основними засадами (стратегіями) державної екологічної політики України на період до 2030 року;
- Національною стратегією управління відходами України до 2030 року;
- Стратегією сталого розвитку України до 2030 року;
- Комплексною обласною програмою «Здоров'я Слобожанщини» на 2023-2025 роки.

Стратегічними цілями розвитку Харківської області є: забезпечення високої якості життя населення на всьому просторі регіону; забезпечення чистого оточуючого середовища на всьому просторі регіону; побудова конкурентоспроможної та смарт-спеціалізованої просторової економіки з високою доданою вартістю; забезпечення інвестиційно привабливого клімату в регіоні і створення інноваційної та інвестиційної інфраструктури; забезпечення європейського рівня управління та самоврядування в регіоні.

4) *Національна стратегія управління відходами в Україні на період до 2030 року.* Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 820-р. із змінами, внесеними згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.02.2020 № 826.

Цілями Стратегії є: визначення та розв'язання ключових проблем розвитку управління відходами в Україні на інноваційних засадах; визначення пріоритетних напрямів діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, організацій, установ, підприємств, громадських організацій та суспільства в цілому щодо переходу системи управління відходами на інноваційну модель; визначення шляхів та методів удосконалення існуючої інфраструктури з управління відходами, які не суперечать інноваційній моделі; забезпечення сталого розвитку України шляхом виконання завдань, спрямованих на екологічну та ресурсну безпеку; зменшення адміністративного навантаження на суб'єктів господарювання, підвищення якості надання адміністративних послуг; забезпечення законності та передбачуваності адміністративних дій.

5) *Комплексна Програма охорони навколишнього природного середовища Харківської області на 2021–2027 роки.* Затверджена рішенням Харківської обласної ради від 24.12.2020 № 24-VIII.

Пріоритетними напрямками Програми є: охорона та раціональне використання водних ресурсів; охорона атмосферного повітря; охорона та раціональне використання природних ресурсів (земель, мінеральних, рослинних та ресурсів тваринного світу); збереження природно-заповідного фонду; раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів; розвиток науки й освіти, доступність інформації, підготовка кадрів, здійснення оцінки впливу на довкілля, стратегічна екологічна оцінка, організація праці.

Серед основних заходів Програми можна виділити:

1. заходи з метою покращення стану атмосферного повітря в області:
 - організація виробництва, встановлення та реконструкція обладнання для очищення газопилового потоку від забруднюючих речовин хімічного та біологічного походження, що викидаються в атмосферне повітря;

- організація виробництва та застосування матеріалів, використання методів та впровадження технологій, що забезпечують запобігання виникненню, зниження рівня впливу чи усунення факторів забруднення атмосферного повітря;
- розроблення, організація виробництва пристроїв для очищення відпрацьованих газів двигунів та оснащення ними транспортних засобів;
- 2. заходи щодо недопущення та зниження ризику забруднення ґрунтів в області:
 - будівництво споруд для очищення стічних вод, водопровідних та каналізаційних мереж, оборотних систем виробничого водопостачання, споруд для збирання, очищення та використання вод поверхневого стоку у системах водопостачання;
- 3. заходи з метою захисту від підтоплення і затоплення ґрунтів, запобігання розвитку небезпечних геологічних процесів, усунення або зниження до допустимого рівня їх негативного впливу:
 - будівництво, розширення та реконструкція протиерозійних, гідротехнічних, протикарстових, берегозакріплювальних, протизсувних, протиобвальних, протилавинних і протиселевих споруд, проведення заходів щодо хімічної меліорації ґрунтів та інше;
- 4. заходи щодо забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення відходів в області:
 - будівництво, технічне переобладнання і реконструкція сміттєпереробних і сміттєспалювальних заводів;
 - будівництво, розширення та реконструкція установок, виробництв, цехів для одержання сировини або готової продукції з відходів виробництва та побутових відходів;
 - будівництво, розширення та реконструкція комплексів, спеціалізованих полігонів та інших об'єктів для знешкодження та захоронення непридатних для використання пестицидів, шкідливих і токсичних промислових та інших відходів;
 - будівництво, розширення та реконструкція цехів утилізації осадів на очисних каналізаційних та водопровідних комплексах;
 - будівництво та реконструкція установок знешкодження та утилізації шламів;
- 5. заходи щодо вирішення найважливіших проблемних питань з охорони і раціонального використання водних ресурсів в області:
 - будівництво у населених пунктах, на новобудовах і розширення та реконструкція на діючих підприємствах споруд для очищення стічних вод, берегових споруд для прийому та очищення з плавзасобів господарсько-побутових стічних вод, водопровідних та каналізаційних мереж, оборотних систем виробничого водопостачання, споруд для збирання, очищення та використання вод поверхневого стоку у системах водопостачання;
 - створення водоохоронних зон та винесення об'єктів забруднення з прибережних смуг;
 - будівництво, розширення та реконструкція руслових аераційних станцій;
 - ліквідаційний тампонаж або переведення на регульований режим роботи самовиливних артезіанських свердловин, інше;
- 6. заходи щодо збереження природно-заповідного фонду в області:
 - розроблення проєктів створення територій і об'єктів природно-заповідного фонду та організації їх територій;
 - ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду, інше.

б) *Комплексна обласна програма «Здоров'я Слобожанщини» на 2023 – 2025 роки*, затверджена Рішенням обласної ради від 24 грудня 2022 року № 464-VIII (XIV сесія VIII скликання).

Метою Програми є реалізація основних пріоритетів державної соціальної політики у сфері охорони здоров'я Харківської області з огляду на конкретні завдання соціально-економічного розвитку регіону в 2023 – 2025 роках та на підставі конкретних показників обласного бюджету Харківської області по галузі на відповідний період.

Забезпечення подальшого підвищення доступності та покращання якості медичної допомоги, надання безоплатних медичних послуг для споживачів передбачається проводити шляхом:

- планування відповідних обсягів фінансових ресурсів у межах обласного бюджету;
- розвитку сучасних технологій діагностики, лікування та реабілітації на базі високоспеціалізованих закладів охорони здоров'я (некомерційних підприємств) та закладів обласного підпорядкування, за умови їхньої взаємодії із медичними навчальними закладами та установами НАМН України;
- удосконалення медичної допомоги громадянам на первинному рівні, а також у закладах охорони здоров'я (некомерційних підприємствах), що знаходяться у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст Харківської області, та закладах, що знаходяться у комунальній власності окремих територіальних громад Харківської області або у їхній спільній власності, з урахуванням суттєвих нормативних змін щодо реформування галузі, зокрема, її фінансування та оптимізації мережі закладів охорони здоров'я та їхнього ліжкового фонду.

7) Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України 21.04.2021 № 443-р.

Основні цілі полягають у:

1. Формуванні в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва;
2. Забезпеченні сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України;
3. Забезпеченні інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України;
4. Зниженні екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення;
5. Удосконаленні та розвитку державної системи природоохоронного управління.

8) План заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 № 932-р;

Метою Концепції є вдосконалення державної політики у сфері зміни клімату для досягнення сталого розвитку держави, створення правових та інституційних передумов для забезпечення поступового переходу до низьковуглецевого розвитку за умови економічної, енергетичної та екологічної безпеки і підвищення добробуту громадян.

Концепція визначає підстави для розроблення проектів законів та інших нормативно-правових актів, стратегій та планів заходів щодо їх реалізації для різних складових державної політики у сфері зміни клімату.

Реалізація Концепції здійснюватиметься до 2030 року.

9) Національний план управління відходами до 2033 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 р. № 1353-р;

Основні питання якого полягають у: адаптації національного законодавства до вимог європейського законодавства, впровадження економічних інструментів для удосконалення управління відходами; вдосконаленні інституційної структури сфери управління відходами; зміцненні кадрового потенціалу у сфері управління відходами, реформування системи інформаційного забезпечення сфери управління відходами; підвищенні обізнаності населення щодо управління відходами; формуванні державної політики у сфері управління побутовими відходами; створенні ефективної системи збирання та вивезення побутових відходів; створенні інфраструктури для відновлення побутових відходів; створенні інфраструктури для видалення побутових відходів; створенні ефективної системи управління осадом стічних вод; формуванні державної політики у сфері управління небезпечними відходами; створенні інфраструктури для оброблення небезпечних відходів; формуванні державної політики у сфері управління відпрацьованими нафтопродуктами; створенні інфраструктури для оброблення

відпрацьованих нафтопродуктів; формуванні державної політики у сфері управління промисловими відходами; створенні інфраструктури для оброблення промислових відходів; формуванні державної політики у сфері управління відходами видобувної промисловості; створенні інфраструктури для оброблення відходів видобувної промисловості; формуванні державної політики у сфері управління відходами будівельно-ремонтних робіт; створенні інфраструктури для оброблення відходів будівельно-ремонтних робіт; формуванні державної політики у сфері управління відходами виробництва продукції сільського господарства; створенні інфраструктури для управління відходами рослинного походження; створенні інфраструктури для управління відходами тваринного походження; вдосконаленні управління хімічними засобами захисту рослин; формуванні державної політики у сфері управління відходами упаковки; формуванні державної політики у сфері управління відходами електричного та електронного обладнання; створенні інфраструктури для оброблення відходів електричного та електронного обладнання; формуванні державної політики у сфері управління відпрацьованими батареями, батареями і акумуляторами; створенні інфраструктури для оброблення відпрацьованих батарейок, батарей і акумуляторів; формуванні державної політики та створенні інфраструктури у сфері управління медичними відходами; формування державної політики у сфері управління знятих з експлуатації транспортними засобами та створення інфраструктури для збирання, зберігання, розбирання знятих з експлуатації транспортних засобів, повторного використання та відновлення відходів, що утворилися після розбирання знятих з експлуатації транспортних засобів.

10) Стратегія зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 № 688-р;

Метою Стратегії є визначення стратегічних напрямів державної політики щодо зрошення та дренажу, забезпечення сталого екобалансованого розвитку землеробства в Україні.

Мета Стратегії досягатиметься шляхом:

реформування системи державного управління щодо зрошення та дренажу на засадах інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом та з урахуванням необхідності відокремлення функції управління водними ресурсами (зокрема реалізації державної політики, планування водокористування та розподілу води між користувачами) від функції управління інфраструктурою водного господарства;

збереження та відтворення родючості ґрунтів, захисту територій та населених пунктів від шкідливої дії води, досягнення та підтримання доброго стану районів річкових басейнів;

відновлення та збільшення площ зрошуваних земель, дренажних систем;

стимулювання механізму державно-приватного партнерства;

участі заінтересованих сторін у процесі прийняття рішень у відповідній сфері державної політики;

створення передумов для підвищення конкурентоспроможності національного сільськогосподарського виробництва на світовому ринку;

поліпшення якості надання послуг із зрошення та дренажу і прозорості формування тарифів;

підтримки наукових досліджень, підготовки кваліфікованих кадрів.

11) Державна стратегія управління лісами України до 2035 року та операційний план її реалізації у 2022 – 2024 роках, затверджені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1777-р;

Метою розроблення Стратегії є забезпечення ефективного управління лісами на основі забезпечення сталого ведення лісового господарства, збереження біорізноманіття в лісах, адаптованого до кліматичних змін лісового господарства, популяризація професії лісівника у суспільстві, забезпечення фінансової стабільності лісової галузі та створення сприятливих умов для активізації розвитку деревообробної та суміжних галузей

економіки.

Стратегія розроблена з урахуванням потреби в проведенні єдиної державної політики у сфері лісових відносин, змін, які відбулися у лісовому господарстві за останні роки, та міжнародних зобов'язань України.

Стратегія спрямована на визначення стратегічних цілей та показників для розв'язання екологічних, економічних та соціальних проблем лісового господарства та створення умов для його сталого розвитку з урахуванням географічних та інших особливостей.

12) Водна стратегія України на період до 2050 року та план її реалізації у 2022 - 2024 роках, схвалені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 09.12.2022 №1134

Стратегічні цілі:

Ціль 1. Забезпечення рівного доступу до якісної і безпечної для здоров'я людини питної води і належних санітарно-профілактичних заходів;

Ціль 2. Поліпшення якісного стану водних об'єктів шляхом досягнення та підтримання «доброго» екологічного та хімічного стану масивів поверхневих вод, екологічного потенціалу штучних або істотно змінених масивів поверхневих вод, кількісного та хімічного стану масивів підземних вод;

Ціль 3. Забезпечення необхідної кількості водних ресурсів для відновлення та оздоровлення водних екосистем і досягнення стійкого водозабору та водопостачання;

Ціль 4. Скорочення зростаючих ризиків нестачі води та надлишку води;

Ціль 5. Запровадження інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом та принципів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо водного врядування в районах річкових басейнів, у прибережних і морських водах.

При аналізі цілей державної екологічної політики розглядалися також галузеві програми регіонального та місцевого рівня. Цілі державної екологічної політики та їх відображення в Програмі наведені в табл. 5.2.

Оцінка відповідності ДДП цілям програм державного та місцевого рівня, галузевих програм.

В процесі стратегічної екологічної оцінки Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік було розглянуто стратегії та програми державного, регіонального та місцевого рівня, що містять екологічні цілі, а також відповідні завдання у сфері охорони здоров'я та соціально-економічного розвитку. В процесі аналізу було виявлено, що різні програми розвитку містять подібні, хоча і не завжди ідентичні, екологічні цілі. Аналіз також включав цілі, які мають відношення до ДДП, та цілі, які можуть бути вирішені на іншому рівні планування. На основі аналізу змісту Програми був оцінений рівень відповідності цілей, викладених у ДДП, екологічним цілям, встановленим на регіональному рівні, та ключовим відповідним цілям.

Таблиця 5.2 Цілі, що визначенні програмами регіонального та місцевого рівнів та їх відображення в Програмі економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік

Завдання, цілі, пріоритети та напрямки розвитку, що визначені програмами регіонального та місцевого рівнів	Відповідність заходів та проєктів Програми цілям та завданням, що встановлені на регіональному та місцевому рівнях
<i>Стратегія розвитку Харківської області на 2021 – 2027 роки (зі змінами)</i> Схвалено рішенням Харківської обласної ради XXIII сесія VII скликання від 27.02.2020 № 1196-УП (в редакції рішення від 24.04.2025 № II50-VIII)	
Поліпшення стану атмосферного повітря та запобігання змінам клімату	Програмою заплановано впровадження наступних заходів: - покращення стану атмосферного повітря; - відновлення пошкоджених об'єктів критичної інфраструктури області, які постраждали внаслідок бойових дій; - скорочення споживання підприємствами галузі енергетичних та матеріальних ресурсів для виробництва комунальних послуг, проведення модернізації та переоснащення житлово-комунального господарства; - упровадження енергозберігаючих заходів у житлово-комунальному господарстві; - підвищення рівня благоустрою у населених пунктах області; - участь у впровадженні державної системи моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря
Охорона та раціональне використання водних ресурсів	Програмою заплановано впровадження наступних заходів: - проведення реконструкції та будівництва очисних споруд; - ремонт або заміна водопровідних мереж та каналізаційних мереж; - будівництво необхідних споруд для очищення стічних вод, що утворюються в промисловості, комунальному господарстві, інших галузях народного господарства; - скорочення понаднормативних втрат води та теплової енергії в мережах
Створення ефективної системи поводження з промисловими і твердими побутовими відходами	Програмою заплановано впровадження наступних заходів: - корегування Регіонального плану управління відходами у Харківській області та розробка інвестиційного проєкту обробки і видалення твердих побутових відходів в Харківській області; - вирішення питання забезпечення повного збирання небезпечних відходів з метою передачі їх для подальшої утилізації, обробки (переробки) на спеціалізовані підприємства; - впровадження екологічно безпечного механізму поводження з відходами

<i>Комплексна Програма охорони навколишнього природного середовища Харківської області на 2021–2027 роки.</i> Затверджена рішенням Харківської обласної ради від 24.12.2020 № 24 - VIII	
Охорона та раціональне використання водних ресурсів	З метою охорони водних ресурсів від забруднення, засмічення та збереження їх водності, раціонального використання водних ресурсів в Програмі визначено за необхідне проведення робіт щодо відновлення очисних споруд
Охорона атмосферного повітря	Програмою заплановано впровадження наступних заходів: - покращення стану атмосферного повітря; - участь у впровадженні державної системи моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря
Охорона та раціональне використання природних ресурсів (земель, мінеральних, рослинних та ресурсів тваринного світу)	Проектом Програми заплановано ряд заходів, що покращують стан земельних ресурсів: - корегування Регіонального плану управління відходами у Харківській області та розробка інвестиційного проекту обробки і видалення твердих побутових відходів в Харківській області.
Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів	- вирішення питання забезпечення повного збирання небезпечних відходів з метою передачі їх для подальшої утилізації, обробки (переробки) на спеціалізовані підприємства; - впровадження екологічно безпечного механізму поводження з відходами

Звітом про СЕО також проведена оцінка відповідності даної Програми зобов'язанням у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язаним із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, що стосуються ДДП, встановленим нормативно-законодавчими актами у сфері охорони довкілля.

Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, забезпечуються виконанням вимог нормативно-законодавчих актів у сфері охорони довкілля, державних будівельних норм та державних санітарних правил при плануванні населених пунктів. Врахування таких зобов'язань з урахуванням визначених параметрів санітарно-захисних зон від об'єктів, які є джерелами виділення шкідливих речовин, запахів, підвищених рівнів шуму, вібрації, електронних полів, іонізуючих випромінювань, зон санітарної охорони від підземних джерел водопостачання, охоронних зон інженерних мереж та території природоохоронного призначення, а також дотримання режимів господарського використання, встановлених в їх межах – звітом про СЕО пропонується на подальших стадіях реалізації заходів та проєктів Програми, а саме під час здійснення оцінки впливу на довкілля у відповідності до вимог Закону України «Про оцінку впливу на довкілля».

За результатами аналізу можна зробити висновок, що ДДП «Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік» в достатньо високій мірі відповідає цілям екологічної політики, встановленим на національному, регіональному та місцевому рівнях; враховує більшість з них та пропонує комплекс заходів, які сприятимуть їх виконанню.

6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі на здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності – 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків

Згідно із «Методичними рекомендаціями із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування», затвердженими Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України 18 жовтня 2023 року № 705, наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки для флори, фауни, біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, ландшафту (включаючи техногенні), природних територій та об'єктів, безпеки життєдіяльності населення та його здоров'я, матеріальних активів, об'єктів культурної спадщини та взаємодія цих факторів.

Коротко- та середньострокові наслідки (1, 3-5, 10-15 років) при реалізації будівництва різних об'єктів комунальних, соціальної, інженерної та транспортної інфраструктури, промисловості. При цьому на кожному етапі в процесі будівництва та подальшої експлуатації об'єктів будуть виникати негативні наслідки у вигляді утворення відходів, порушення рослинного покриву під час провадження планованої діяльності, збільшення кількості автотранспорту. Можливо, потрібно буде проводити видалення зелених насаджень, зняття і складування поверхневого шару ґрунту. Також під час виконання будівельних і монтажних робіт слід очікувати допустимий негативний вплив на атмосферне повітря, рослинний і тваринний світи, ґрунти та водні ресурси. Крім того, при роботі двигунів будівельних машин, механізмів та автотранспорту на навколишнє середовище буде чинитися шумовий вплив – акустичне забруднення. За тривалістю зазначені види впливу будуть носити тимчасовий характер, обмежений розрахунковим терміном будівництва, по межах впливу – локальне, обмежене простором ведення будівельних робіт. Проте всі ці впливи відносяться до тимчасових і не стануть причиною суттєвого довгострокового погіршення екологічної рівноваги екосистем населеного пункту.

До довгострокових наслідків (50-100 років) відносяться впливи постійного характеру – викиди і скиди, шум, утворення відходів, додаткове споживання ресурсів. Основна кількість забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря, це відпрацьовані гази техніки та автотранспорту. Токсичність відпрацьованих газів обумовлюється змістом у них окису вуглецю й діоксиду азоту, кількість яких залежить від кількості спожитого палива та технічного стану двигунів.

Непостійними довгостроковими впливами є роботи, пов'язані з реконструкцією об'єктів, консервацією, припиненням їх існування, перепрофілюванням, заміною обладнання та устаткування, модернізацією тощо.

Кумулятивні наслідки – розвиток негативних процесів через нагромадження в організмах людей, тварин, рослин отрути різних речовин внаслідок тривалого їх використання. Ймовірність того, що реалізація ДДП призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності будуть мати значний сумарний негативний вплив на довкілля, – є незначною. Це пов'язане з тим, що всі види впливів на навколишнє середовище мають незначну за силою та масштабом дію (незначне збільшення чисельності населення, додаткове енерго- та ресурсоспоживання). Тому наявність та розвиток кумулятивних наслідків малоймовірні. Для стовідсоткового виявлення кумулятивних наслідків необхідно проводити постійний контроль за якістю ґрунту, харчових продуктів місцевого виробництва, питної води тощо.

Акумуляція впливів відбувається в тому випадку, коли антропогенний вплив або інші фізичні або хімічні впливи на екосистему протягом певного часу перевершують можливість їх асиміляції або трансформації. На прилеглої території великі підприємства забруднювачі – відсутні. При дотриманні та виконанні всіх передбачених комплексних захисних і охоронних заходів, що відповідають діючим нормативним вимогам, можливість виникнення кумулятивного впливу, який супроводжується негативними екологічними наслідками та понаднормативними викидами в атмосферне повітря забруднюючих речовин, не передбачається. Детальна оцінка кумулятивного впливу буде можлива в

процесі експлуатації території з урахуванням даних моніторингу навколишнього середовища та проведення відповідних розрахунків. Змін клімату і мікроклімату в результаті планованої діяльності не очікується, оскільки в результаті впровадження проєктних рішень відсутні значні виділення теплоти та парникових газів. Особливості кліматичних умов, які сприяють зростанню інтенсивності впливів планованої діяльності на навколишнє середовище, відсутні.

Синергічні наслідки – сумарний ефект, який полягає у тому, що при взаємодії 2-х або більше факторів їх дія суттєво переважає дію кожного окремо компоненту. Можливий сумарний ефект деяких речовин при викиді забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Коротко- та середньострокові наслідки (1, 3-5, 10-15 років). З боку соціально-економічних умов провадження діяльності буде мати позитивний наслідок: створення нових робочих місць, що сприятиме зайнятості населення.

Тимчасові наслідки для довкілля – при виконанні підготовчих та будівельних робіт вплив на навколишнє середовище на атмосферне повітря матиме короткочасний та локальний характер, викиди здійснюватимуться при роботі будівельних машин та механізмів, при здійсненні зварювальних робіт, земельних робіт, при фарбуванні металевих поверхонь, при функціонуванні планованих підприємств.

Наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки реалізації завдань Програми для, біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, ландшафту (включаючи техногенні), природних територій та об'єктів, смарагдової мережі, безпеки життєдіяльності населення та його здоров'я, матеріальних активів, об'єктів культурної спадщини та взаємодія цих факторів.

В процесі стратегічної екологічної оцінки був здійснений аналіз впливу реалізації завдань та проєктів Програми як на окремі компоненти навколишнього природного середовища, так і сукупний вплив на природні процеси та комплекси. Значного негативного впливу під час впровадження діяльності на довкілля та здоров'я населення не передбачається.

Таблиця 6.1

ПОЗНАЧЕННЯ	Пояснення
-2	Значний негативний вплив. Значний негативний вплив слід звести до мінімуму із застосуванням заходів щодо пом'якшення наслідків, щоб він став незначним.
-1	Помірний негативний вплив. Цей вплив є прийнятним.
0	Немає впливу.
+ 1	Помірний позитивний вплив.
+ 2	Значний позитивний вплив.
(?)	Значення впливу не може бути оцінено з певністю через відсутність даних про компоненти довкілля, заплановану діяльність або з інших причин.
П/Нп	Прямий / Непрямий
ДС/ СС/КС	Довгостроковий (10-15 років) / Середньостроковий (3-5 років) / Короткостроковий (1 рік)
М/Р	Місцевий / Регіональний
К/С/ТрК	Кумулятивний / Синергічний / Транскордонний

Коротко-термінового впливу (1 рік) наразі не очікується. Середньо- та довгострокові наслідки будуть пов'язані з реалізацією рішень Програми. Тимчасові наслідки для довкілля - загальні впливи будівництва (під час будівництва головних та допоміжних об'єктів - земляні роботи, пил, викиди в атмосферу від транспортних засобів та ін). Постійні наслідки для довкілля – відсутні. До довготермінових наслідків відноситься планована діяльність підприємства та вторинні процеси, пов'язані з нею.

Для оцінки сумарного впливу об'єктів функціонального призначення використана бальна оцінка. Кількість балів, які можуть отримати території певного функціонального призначення, при розробці проєктних рішень, залежить від низки факторів, які згадувались вище (особливості потенційного впливу, загальна площа територій, кількість об'єктів, їх місцезнаходження).

Бальна оцінка дозволяє зменшити можливі конфлікти природокористування шляхом оптимізації розташування об'єктів, що входять до територій різного функціонального призначення та можливого коригування їх площ та форми. Відтак, сумарна оцінка впливу на компоненти, що охороняються, не може бути однаковою для різних територій, та залежить від особливостей і стану компонентів навколишнього середовища та особливостей планувальних рішень. Результат такої оцінки наведено в таблиці 6.3.

Використання комплексної покомпонентної характеристики територій, в місцях пропонуваного розташування об'єктів одного функціонального призначення, та вирахування їх можливого впливу у відповідності з характеристиками об'єкту та місця його розташування є основою для вибору можливих альтернатив їх розміщення з точки зору упередження і мінімізації негативного впливу на довкілля. Таким чином, відбувається візуалізація наслідків планувальних рішень у подальшому для різних зацікавлених сторін.

Табл.6.3. Наслідки для довкілля планувальних рішень різного функціонального призначення на компоненти, що охороняються

Планувальні рішення за функціональним призначенням	Складова довкілля	Оцінка впливу	Характеристика впливу
Зелені насадження загального користування	Повітря	+2	Покращують стан атмосферного повітря
	Вода	0	Зелені насадження допомагають фільтрувати дощову воду, видаляючи забруднювачі перед тим, як вода потрапить у водоносні горизонти або водні об'єкти
	Ґрунти	+2	Коренева система рослин закріплює ґрунти, запобігаючи ерозії
	Біорізноманіття	+1	Зелені насадження створюють середовище проживання для багатьох видів тварин та рослин
	Соціально-економічне середовище	+1	Зелені насадження сприяють покращенню фізичного та психічного здоров'я населення, забезпечуючи місця для відпочинку, спорту та релаксації
Зелені насадження спеціального призначення	Повітря	+2	Зелені насадження спеціального призначення можуть ефективно поглинати забруднювачі повітря, такі як пил, оксиди азоту, сірки та інші шкідливі речовини
	Вода	+1	Діють як природні фільтри, очищаючи дощову воду від забруднювачів перед тим, як вона потрапить у водоносні горизонти
	Ґрунти	+1	Спеціалізовані насадження, такі як лісосмути, закріплюють ґрунти та запобігають їх ерозії, особливо в сільськогосподарських районах
	Біорізноманіття	+1	Створюють місця проживання для багатьох видів рослин і тварин, сприяючи збереженню біорізноманіття
	Соціально-економічне середовище	+1	Можуть знижувати витрати на охорону здоров'я, пов'язані з забрудненням повітря та води

Території вулиць та доріг	Повітря	-2	Викиди вихлопних газів автомобілів, що містять оксиди азоту, вуглекислий газ, дрібнодисперсний пи́л та інші забруднювачі
	Вода	-1	Дощова вода, яка стікає з доріг, може містити нафтопродукти, важкі метали, хімікати та інші забруднювачі, що потрапляють у водні об'єкти, забруднюючи їх
	Ґрунти	-1	Дорожні поверхні та прилеглі зони можуть бути забруднені нафтовими продуктами, важкими металами та іншими шкідливими речовинами, що негативно впливає на якість ґрунтів
	Біорізноманіття	-1	Дорожній рух може призводити до загибелі тварин, які перетинають дороги
	Соціально-економічне середовище	+1	Дороги є критично важливими для економічного розвитку, забезпечуючи транспорт товарів та пасажирів, що сприяє зростанню економіки та покращенню доступу до послуг
Території громадської забудови	Повітря	-1	Громадські будівлі та особливо, інфраструктура, можуть виступати як забруднювачі повітря, зокрема, під час опалювального періоду
	Вода	-2	Стічні води з громадських будівель та інфраструктури можуть забруднювати річки, озера та підземні води
	Ґрунти	-1	Призводить до ущільнення та зміни ґрунтового покриву, зменшуючи його природну родючість та здатність до водопоглинання
	Біорізноманіття	-1	Громадська забудова може призводити до втрати місць проживання для дикої природи
	Соціально-економічне середовище	+1	Якість та доступність житла впливають на рівень життя населення. Наявність якісного житлового фонду знижує соціальну напругу та сприяє добробуту мешканців
Території житлової садибної забудови	Повітря	-1	Використання твердого палива або старих систем опалення може призводити до викидів шкідливих речовин в атмосферу
	Вода	-2	Житлова садибна забудова зазвичай включає великі ділянки землі, що може призводити до високого споживання води для поливу садів та газонів
	Ґрунти	-1	Може призводити до ущільнення ґрунту, зменшуючи його природну родючість та здатність до водопоглинання
	Біорізноманіття	-1	Розвиток садибної забудови часто відбувається за рахунок природних територій, що призводить до втрати середовищ проживання для дикої природи
	Соціально-економічне середовище	+1	Садибна забудова забезпечує простір та комфортні умови проживання, що сприяє підвищенню якості життя мешканців
Території під ріллею та перелогами	Повітря	-1	Під час обробки земель може відбуватися викид газів, таких як діоксид азоту (NO_2) та аміак (NH_3), особливо при використанні добрив та інших хімічних речовин
	Вода	-1	Використання добрив та пестицидів під час сільськогосподарських робіт може спричинити забруднення ґрунтів та водойм шкідливими хімічними речовинами, які потрапляють до водних екосистем через виведення підземних вод та дощових стічних вод
	Ґрунти	-2	Використання хімічних добрив та пестицидів може спричинити забруднення ґрунтів та зниження його якості
	Біорізноманіття	-1	Зміна використання земель для сільського господарства може призводити до втрати природних середовищ, включаючи ліси та інші екосистеми
	Соціально-економічне середовище	+1	Сільське господарство може бути важливим джерелом зайнятості та доходів для сільського населення, тому його стан має велике значення для соціально-економічного розвитку регіонів

Серед основних ймовірних екологічних наслідків, пов'язаних з реалізацією Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік, наступні:

а) для довкілля:

- Атмосферне повітря – можливе забруднення від стаціонарних джерел (сільськогосподарські та комунально-складські підприємства) та пересувних джерел (автомобільний та залізничний транспорт). З метою покращення стану атмосферного повітря в області Програмою розглядається можливість зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за рахунок впровадження заходів по охороні атмосферного повітря;

- Ґрунти – можливе забруднення, засмічення та порушення ґрунтів від неочищених господарсько-побутових стічних вод, від поверхневих вод та від несанкціонованих місць складування побутових відходів. Основними заходами Програми щодо недопущення та зниження ризику забруднення ґрунтів є реконструкція каналізаційних очисних споруд та вжиття заходів у сфері управління з відходами;

- Поводження з відходами – можливе забруднення і засмічення ґрунтів, забруднення ґрунтових вод та інше, в зв'язку з незадовільною організацією планової очистки по збору та своєчасному видаленню відходів. Основним напрямком Програми з вирішення питання щодо покращення ситуації по утилізації побутових відходів у населених пунктах області є вжиття заходів у сфері управління з відходами;

- Водні ресурси – можливе забруднення ґрунтових вод від неочищених побутових стічних вод з вигрібних ям приватних будинків, можливе забруднення ґрунтових вод від поверхневих вод. Основними заходами Програми щодо вирішення проблемних питань є реконструкція, будівництво мереж водопостачання, водовідведення та каналізаційних очисних споруд;

- Безпека життєдіяльності та здоров'я населення – рішеннями Програми передбачено заходи у відновленні, реконструкції та модернізації закладів медичної інфраструктури з впровадженням безпекового компонента, безбар'єрного та гендерного підходів, використанням альтернативних джерел життєзабезпечення та інші, що позитивно вплине на життєдіяльність населення області;

- Флора, фауна та біорізноманіття – реалізація проєктних рішень щодо інвентаризації територій та об'єктів природно-заповідного фонду матиме позитивні наслідки для збереження та збагачення біорізноманіття. Проєктними рішеннями передбачається розроблення проєкту регіональної схеми формування екомережі та інші;

- Надра – можливе порушення земельного покриву, у зв'язку з реалізацією рішень Програми щодо нарощування ресурсної бази та видобування паливно-енергетичних корисних копалин;

- Клімат – негативні наслідки від заходів Програми на клімат, а також вплив фізичних факторів впливу на житлову зону відсутні. Зміни клімату, що безпосередньо пов'язані з активними масштабними впливами діяльності (значні виділення теплоти, вологи) не відбудуться;

- Ландшафт – негативні ендегенні та екзогенні процеси, явища природного та техногенного походження (тектонічні, сейсмічні, зсувні, селеві, зміни напруженого стану і властивостей порід, деформації земної поверхні) не передбачаються;

- Матеріальні активи – передбачається впорядкування та реконструкція об'єктів комунального фонду, організація зон природно-заповідного фонду тощо. Вплив оцінюється як позитивний;

- Об'єкти культурної спадщини – Вплив помірний. Рішеннями Програми передбачено проведення ремонтно-реставраційних робіт на об'єктах культури, які постраждали внаслідок збройної агресії РФ;

б) для територій з природоохоронним статусом – проєктні рішення матимуть позитивні наслідки. Проєктними рішеннями передбачається розроблення проєкту регіональної схеми формування екомережі та інші;

в) трансграничні наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – проєктні рішення ДДП не мають впливу.

Реалізація Програми не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація багатьох завдань Програми має призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні.

Затвердження Програми, зважаючи на комплексність рішень, що обумовлюється необхідністю збалансованого розвитку екологічної складової, а також наукові дослідження у цій галузі у короткостроковий період (1-3 роки) буде мати незначний вплив на стан довкілля, який буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

Реалізація положень Програми буде мати позитивний вплив на рівень здоров'я населення, тобто сприятиме зниженню рівня захворюваності населення, що є важливим індикатором регіонального розвитку на середньостроковий та довгостроковий період. У разі продовження розпочатої роботи вплив не буде відрізнятися від короткострокового.

До довгострокових наслідків відноситься питання забруднення атмосферного повітря, що склалися під впливом фізико-географічних умов басейну, насамперед кліматичних умов. Значного негативного впливу під час реалізації заходів та проєктів ДДП на довкілля та здоров'я населення не передбачається.

У порівнянні з нульовою альтернативою вплив на довкілля оцінюється як незначний, оскільки, як зазначалося вище, буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування

На основі аналізів, представлених у попередніх розділах, та з метою сприяння досягненню цілей екологічної політики, встановлених на регіональному та місцевому рівнях, запропоновано ряд заходів для пом'якшення виявлених потенційних негативних наслідків для навколишнього середовища та здоров'я населення, що можуть виявлятися в процесі впровадження завдань і проектів, запланованих Програмою. Термін «пом'якшення» відноситься до усунення, зменшення, запобігання або контролю негативних впливів на навколишнє середовище, які можуть виникнути внаслідок впровадження ДДП. Заплановані завдання складаються з тих, що були визначені в процесі розроблення даної Програми і рекомендацій, що виникли в результаті виконання СЕО.

Реалізація ДДП «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік» потребує виконання великої кількості оперативних завдань, що стосуються шляхів розв'язання основних проблем та досягнення головних цілей Стратегії, виконання яких є невід'ємною складовою при створенні сприятливого в екологічному відношенні життєвого середовища населених пунктів області.

Найбільш позитивними для довкілля та здоров'я населення мають стати завдання, пов'язані з поліпшенням екологічної ситуації на території Харківської області.

Програмою заплановані наступні оперативні завдання, що направлені на запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків виконання ДДП:

- відновлення діяльності підприємств, що постраждали внаслідок бойових дій;
- сприяння у нарощуванні ресурсної бази та видобуванні паливно-енергетичних корисних копалин;
- відновлення пошкоджених об'єктів критичної інфраструктури області, які постраждали внаслідок бойових дій;
- реконструкція та капітальний ремонт мереж водопостачання;
- проведення робіт щодо відновлення очисних споруд;
- відновлення, реконструкція, модернізація, технічне переоснащення обладнання очищення викидів від великих спалювальних установок підприємств енергетичної галузі;
- вжиття заходів у сфері управління з відходами: будівництво сучасних комплексів управління відходами, які б змогли забезпечити переробку та раціональне використання відходів руйнації, побутових відходів, а також безпечне захоронення останніх, поетапно ліквідуючи (з рекультивацією) існуючі місця видалення відходів тощо.

Сукупність оперативних завдань Програми забезпечить сприятливі умови для досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища.

Виконання завдань, передбачених Програмою, сприятиме запобігання погіршенню екологічної ситуації та здоров'я населення, створюватиме сприятливі умови для відтворення природних ресурсів і, як наслідок, досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища, що є основою екологічної безпеки.

Основними складовими результативності у сфері охорони навколишнього природного середовища є:

- поліпшення екологічної ситуації на території області;
- зниження рівня антропогенного навантаження на довкілля;
- забезпечення раціонального природокористування;
- покращення якості води природних джерел;
- забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення відходів;

- запровадження системи роздільного збирання побутових відходів з метою використання відходів у якості вторинної сировини;
- модернізації інфраструктури області;
- здійснення заходів, пов'язаних з будівництвом, реконструкцією, капітальним та поточним ремонтом в сфері ЖКГ;
- будівництво, реконструкція та капітальний ремонт систем водопровідних та каналізаційних мереж, каналізаційних напірних колекторів, каналізаційних насосних станцій, очисних споруд;
- впровадження енергозберігаючих заходів;
- продовження впровадження заходів плану дій сталого енергетичного розвитку громад;
- запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та організації ліквідації їх наслідків;
- залучення громадськості до прийняття рішень з питань охорони навколишнього природного середовища;
- проведення просвітницької роботи та формування проєкологічного мислення населення;
- створення умов для стабілізації чисельності населення, народжуваності та зростання середньої тривалості життя та зменшення рівня міграції.

Заходи щодо охорони атмосферного повітря, як життєво важливого компоненту навколишнього природного середовища.

1. Суб'єкти господарської діяльності, що здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та діяльність яких пов'язана з впливом фізичних та біологічних факторів на його стан, зобов'язані:

- ✓ отримати дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами;
- ✓ своєчасно і в повному обсязі сплачувати екологічний податок;
- ✓ вживати заходи щодо зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин і зменшення впливу фізичних факторів;
- ✓ здійснювати контроль за обсягом і складом забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря, і рівнями фізичного впливу та вести їх постійний облік.

2. Дотримання заборони на будівництво та введення в експлуатацію нових і реконструйованих підприємств та інших об'єктів, які не відповідають встановленим законодавством вимогам про охорону атмосферного повітря.

3. Проведення реконструкції, модернізації обладнання об'єктів водопостачання шляхом впровадження новітніх енергоефективних технологій.

4. Встановлення та подальше дотримання санітарно-захисних зон всіх об'єктів, приміщень та ділянок (згідно з ДСП 173-96) з метою забезпечення оптимальних умов життєдіяльності людини в районах житлової забудови, особливу увагу звертаючи на озеленення спеціального призначення та їх охорону із врахуванням пило-, газо- та димостійкості рослин.

5. Реалізація заходів щодо зменшення та відвернення забруднення атмосферного повітря викидами транспортних та інших пересувних засобів і установок та впливу їх фізичних факторів:

- використання якісних паливно-мастильних матеріалів і переведення транспортних та інших пересувних засобів і установок на менш токсичні види палива;
- створення системи зелених насаджень санітарно-захисних зон;
- раціональне планування та забудова території.

6. Вирішення основних проблем, пов'язаних з екологічно безпечним збором, зберіганням, утилізацією, переробкою усіх видів відходів для запобігання утворенню

токсичного звалищного газу, виконуючи вимоги Закону України «Про управління відходами», Національної стратегії управління відходами.

Заходи щодо охорони водних ресурсів, як життєво-важливого компоненту навколишнього природного середовища.

1. Організувати обмеження, тимчасової заборони (зупинення) в установленому порядку функціонування систем питного водопостачання, які не забезпечують нормативної якості питної води, а також діяльності, що негативно впливає на якість питної води.

2. Організувати екологічно безпечне водовідведення поверхневих (дощових і талих) стічних вод із використанням сучасних очисних споруд (Згідно з п.11.1.1, 11.1.21 ДБН В.2.2-12:2018 «Планування і забудова територій» і п. 5.8 ДБН В.2.5-75:2013 «Каналізація. Зовнішні мережі та споруди»).

3. Рекомендується при будівництві очисних споруд зменшувати викиди в атмосферне повітря забруднювальних газів (NH_3 , H_2S) (відповідно до вимог ДБН В.2.5-75:2013 «Каналізація. Зовнішні мережі та споруди. Основні положення проектування»).

4. Дотримання встановлених розмірів санітарно-захисних зон від каналізаційних очисних споруд, прописаних в додатку 3 ДБН В.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій».

5. Забезпечення раціонального використання вод (економія води, заборона використання питної води для промислових цілей).

6. Дотримання обмежень у використанні земель в межах водоохоронних зон, прибережних захисних смуг, пляжних зон.

7. Створення спеціалізованих служб по догляду за річками, прибережними захисними смугами, гідротехнічними спорудами та підтриманню їх у належному стані;

8. Впровадження ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території водозбору;

9. Здійснення агротехнічних, агролісомеліоративних та гідротехнічних протиерозійних заходів, а також створення для організованого відводу поверхневого стоку відповідних споруд (водостоки, перепуски, акведуки тощо) під час будівництва і експлуатації шляхів, залізниць та інших інженерних комунікацій;

10. Запобігання евтрофікації та забрудненню водних об'єктів нітратами.

Заходи щодо охорони ґрунтів та земельних ресурсів, як основного національного багатства Українського народу.

1. Реалізація заходів щодо зменшення скидів – організаційні заходи щодо діяльності підприємств та нагляд за обладнанням, встановлення сучасного фільтрового обладнання, технологічні заходи влаштування модернізованого обладнання.

2. Вирішення основних проблем, пов'язаних з екологічно безпечним збором, зберіганням, утилізацією, переробкою відходів для запобігання подальшої міграції поллютантів.

3. Благоустрій існуючих зелених насаджень та створення нових зон озеленення.

4. Раціональне використання та охорона земель шляхом заміни їхнього функціонального призначення для більш ефективного їх використання.

5. Застосування природоохоронних заходів, направлених на збереження родючого шару ґрунту при освоєнні вільних територій.

6. Запровадження системи постійного екологічного моніторингу за фізико-хімічним станом ґрунтів.

Заходи щодо захисту від акустичного забруднення.

1. Забезпечити ефективне застосування організаційно-технічних та/або лікувально-профілактичних заходів для дотримання допустимих рівнів шуму (за умов підтвердження перевищення рівнів шуму за результатами замірів).

2. Дотримання нормативних відстаней від трас автомобільних доріг для забезпечення гігієнічних нормативів якості атмосферного повітря та дозволених рівнів шуму: для доріг державного та місцевого значення – не менше 100 м від бровки земляного полотна до житлової забудови та садівницьких товариств; для доріг IV категорії – 50 м від бровки земляного полотна (у відповідності до вимог ДСП 173-96, пункт 5.25).

3. Санітарне та протишумове озеленення: для захисту від шуму та загазованості вздовж доріг необхідно передбачити смуги зелених насаджень шириною не менше 10 м із поточним доглядом за зеленими насадженнями загального користування.

Ліквідація зон екологічного ризику, забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя

1. Налагодження ефективної системи санітарного очищення території, організація системи ведення постійного моніторингу за станом всіх складових навколишнього природного середовища.

2. Реконструкція, будівництво, забезпечення подальшої модернізації водопровідних систем.

3. Функціональне планування території з дотриманням нормативних санітарно-захисних зон від нових об'єктів.

Збереження біологічного різноманіття, охорона ландшафтів, розвиток екологічної мережі

1. Забезпечити максимальне збереження існуючих ландшафтів природних екосистем при освоєнні вільних від забудови територій.

2. При створенні озелених територій різного функціонального призначення, враховувати необхідність та можливість створення біологічного різноманіття видів, рослинних угруповань, тваринних комплексів, ландшафтів.

Заходи щодо охорони об'єктів природно-заповідного фонду, екологічної та Смарагдової мережі

1. Забезпечити здійснення протипожежних заходів, облаштування протипожежних розривів від об'єкту пзф відповідно до вимог законодавства;

2. Дотримання режиму охоронних зон територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

3. Збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

4. Відновлення порушених природних оселищ та оселищ виду;

5. Підтримання сприятливого статусу збереження природних оселищ та видів фауни і флори та управління ними відповідно до екологічних потреб та здійснення необхідних заходів;

6. Здійснення оцінки впливу на довкілля, стратегічної екологічної оцінки та оцінки впливу на території Смарагдової мережі;

7. Проведення моніторингу стану збереження природних оселищ, видів флори та фауни;

8. Встановлення заборон і обмежень на провадження господарської діяльності, інших втручань у природне середовище і ландшафти в межах території Смарагдової мережі, якщо така діяльність може мати негативний вплив на ці території;

9. Встановлення заборон на знищення, відлов, погіршення умов проживання видів фауни;

10. Встановлення заборон на використання природних ресурсів, порушення стану та умов місцезростання видів флори;

11. Сприяння освіті та просвіті щодо цінності територій Смарагдової мережі, природних оселищ та видів фауни і флори;

12. Врахування цілей збереження територій Смарагдової мережі, досягнення сприятливого статусу збереження природного оселища та сприятливого статусу збереження виду при розробленні нормативно-правових актів та прийнятті рішень

органами влади та органами місцевого самоврядування;

13. Здійснення інших заходів, спрямованих на збереження природних оселищ та видів фауни і флори.

Охорона і раціональне використання природних тваринних ресурсів

1. Забезпечення охорони рослинного та тваринного світу.

Для забезпечення нормативного стану навколишнього середовища та обмеження негативного впливу запропонованих Програмою до розміщення проєктних об'єктів також передбачено комплекс заходів, що включає:

Ресурсозберігаючі заходи

- раціональне використання території;
- дотримання пропозицій щодо планувальної структури території.

Відновлювальні заходи

- створення нових територій зелених насаджень різного призначення;
- улаштування озелених територій спеціального призначення та висадка дерев і чагарників.

Компенсаційні заходи

- сплата компенсаційних стягнень (екологічний податок) за викиди забруднюючих речовин, за вивіз та утилізацію виробничих та побутових відходів, плата за спеціальне водокористування;
- в разі знесення зелених насаджень компенсується створенням рівновеликих (або більших за об'ємом) та рівноцінних нових насаджень у місцях, визначених відповідними державними органами.

Охоронні заходи

Охоронні заходи містять проведення багаторічного (постійного) моніторингу навколишнього природного середовища в зоні розміщення проєктованих об'єктів з узагальненням результатів та із подальшим впровадженням заходів по обмеженню та недопущенню негативного впливу господарської діяльності на навколишнє природне середовище та здоров'я населення.

Адміністративні заходи:

Також пропонується низка заходів адміністративного характеру, які сприятимуть впровадженню ДДП. Під час процесу стратегічної екологічної оцінки ДДП на етапі збору даних та аналізу поточної ситуації було визначено необхідність проведення наступних заходів:

- для забезпечення ефективної роботи органів місцевого самоврядування, органів охорони навколишнього середовища та охорони здоров'я при прийнятті обґрунтованих рішень слід здійснювати розвиток системи моніторингу якості повітря в сельбищній зоні населених пунктів, з організацією стаціонарних постів та пунктів контролю в межах житлової та рекреаційної зон, та в зоні впливу промислових підприємств на межі СЗЗ;
- здійснювати моніторинг якості питної води з децентралізованих джерел водопостачання на ділянках садибної забудови, що не охоплені системою централізованого водопостачання, до моменту будівництва централізованого водопостачання на всій території житлової забудови;
- здійснювати моніторинг якості води у водоймах, зокрема у місцях водокористування населенням (пляж) за хімічними та бактеріологічними показниками; після будівництва системи дощової каналізації з очисними спорудами доцільним є

створення моніторингу стану поверхневих вод у місцях випуску зливових вод після очисних споруд, з метою контролю якості систем очищення;

- здійснювати моніторинг виконання заходів з санітарного очищення території населених пунктів та поводження з відходами;
- здійснювати моніторинг фізичних факторів впливу на навколишнє середовище та здоров'я населення в межах сельбищної зони: зокрема вимірювання рівнів акустичного впливу на території житлової забудови на ділянках високої інтенсивності транспортного руху (магістральні вулиці);
- дотримання порядку, визначеного чинним законодавством України, під час вилучення/переведення земель сільськогосподарського призначення, до інших видів цільового призначення згідно містобудівної документації;
- вивчення ресурсів фінансування для інвестування в природоохоронні заходи.

Реалізація рішень Програми та реалізація рекомендованих природоохоронних заходів потребуватиме значних інвестицій. Цього можна досягти шляхом оптимізації місцевого бюджету, участі бізнесу, залучення коштів з державного екологічного фонду, інвестицій державних та міжнародних фінансових установ, коштів благодійних міжнародних фондів з охорони довкілля.

Виконання заходів, передбачених Програми, матиме позитивний вплив на всі складові навколишнього середовища, зокрема здоров'я населення, покращення загального екологічного стану території області.

8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатності інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки)

8.1 Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядались

В процесі здійснення стратегічної екологічної оцінки Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік будуть розглянуті наступні альтернативи:

Альтернатива 1: «Нульовий сценарій» – тобто опис, прогнозування та оцінка ситуації у випадку незатвердження зазначеного документа державного планування. Такий сценарій був розглянутий в рамках стратегічної екологічної оцінки. Оцінка вказаних альтернативних варіантів відображена у цьому звіті про СЕО.

Альтернатива 2: «Базовий сценарій» – є відмова від деяких завдань Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік. Дана альтернатива є недоцільною, тому що всі завдання та заходи Програми спрямовані на економічний та соціальний розвиток області, у тому числі на покращення навколишнього природного середовища, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я.

Альтернатива 3: «Оптимістичний сценарій» – цей сценарій передбачає впровадження рішень, запропонованих Програмою.

Таблиця 8.1

№	Альтернатива	Ключові складові альтернативи	Ключові переваги та недоліки	Обрана альтернатива та її обґрунтування
1	Нульова альтернатива	Продовження існуючої ситуації	Переваги Не порушується існуюча соціально-економічна структура області Недоліки Незабезпеченість населення життєво-необхідними послугами (водопостачання, водовідведення, очищення стічних вод, утилізація ТВП). Подальше забруднення території області стихійними сміттєзвалищами. Ризики захворювань населення, можливість поширення захворювань, у тому числі екологообумовлених.	Рекомендується обрати Альтернативу 3, оскільки вона сприяє: 1) залученню інвестицій (планування інвестиційно-привабливих територій) та збільшенню надходжень до бюджету області; 2) соціально-економічному розвитку області (створення нових робочих місць, розвиток інфраструктури, покращення умов життя мешканців, доступ до освіти, охорони здоров'я, культурних та розважальних послуг, а також розвиток інфраструктури для підтримки соціального благополуччя); 3) оптимізації використання земельних ділянок, забезпечення ефективного планування та розподіл ресурсів, а також створення нових можливостей для розвитку інфраструктури та житлових зон, що в свою чергу, сприятиме загальному розвитку області та підвищенню якості життя його мешканців.
2	Базовий сценарій	Відмова від деяких завдань Програми.	Переваги Скорочення певних заходів Програми дозволить оперативно вирішувати питання з їх впровадження та слідкувати за наслідками їх впровадження. Недоліки Не повне вирішення питань області за рахунок скорочення заходів і рішень.	
3	Оптимістичний сценарій	Впровадження всіх заходів, передбачених Програмою	Переваги Повне охоплення всіх галузей та напрямків, визначених Програмою. Підтримка, визначених Програмою, всіх сфер. Забезпечення населення якісними послугами з охорони здоров'я, вдосконалення мереж водовідведення. Підтримка агропромислового та промислового комплексів, забезпечення охорони навколишнього середовища та інш. Забезпечення роздільного збирання побутових відходів. Недоліки Порушення існуючої соціальної/економічної діяльності під час будівництва, шумове навантаження. Тимчасове збільшення кількості побутових відходів при будівництві нових та реконструкції існуючих об'єктів.	

8.2 Ускладнення, що виникли в процесі проведення СЕО:

- відсутність офіційних статистичних даних про стан довкілля та здоров'я населення, що пов'язано з військовою агресією російської федерації;
- відсутність рекомендацій щодо вибору методів аналізу відповідно до стадії ДДП;
- відсутність методики, що дозволяють здійснювати довгострокові прогнози впливу на довкілля;
- відсутність актуальних даних характеристики сучасного стану складових навколишнього природного середовища, біорізноманіття, інвентаризації природних ресурсів та, особливо, моніторингу довкілля, що розглядається у відкритому доступі;
- відсутність у відкритому доступі текстових та графічних даних щодо моніторингу проявів екзогенних та ендогенних геологічних процесів.

Під час здійснення стратегічної екологічної виконано:

- збір та аналіз інформації про поточний стан компонентів навколишнього природного середовища при використанні даних, зазначених у Доповіді про стан навколишнього природного середовища в Харківській області у 2024 році, Екологічному паспорті Харківської області, тощо;
- проведення аналізу слабких та сильних сторін Програми з точки зору екологічної ситуації;
- проведення консультацій із органами виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та охорони здоров'я населення;
- проведення консультацій з громадськістю – громадських обговорень та слухань для більш чіткого та конкретного виявлення поточних екологічних проблемних питань, та, водночас, попередження можливих негативних впливів реалізації проєктних рішень Програми.

При цьому використані такі методи:

- ✓ історичний метод – вивчення та аналіз формування й розвитку об'єктів території проєктування у хронологічній послідовності;
- ✓ таксономічні методи – оцінка та ранжування ризиків впливу екологічних чинників на стан здоров'я населення та навколишнього середовища;
- ✓ метод ведення екологічного моніторингу – запровадження постійних у часі спостережень.

Вищевказані методи та підходи базуються на ключових принципах прийняття екологічно безпечних рішень – попередження та запобігання шкодочинному антропогенного впливу.

Основним критерієм під час проведення стратегічної екологічної оцінки проєкту ДДП є його відповідність державним будівельним нормам, санітарним нормам і правилам України, законодавству у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Основні методи під час стратегічної екологічної оцінки:

1) аналіз проєкту ДДП з точки зору екологічної ситуації, а саме:

- проаналізовано в регіональному плані природні умови території, включаючи характеристику поверхневих водних систем, ландшафтів (рельєф, родючі ґрунти, рослинність та ін.), гідрогеологічні особливості території та інших компонентів природного середовища;
- розглянуто природні ресурси з обмеженим режимом їх використання, в тому числі забруднення атмосферного середовища;
- оцінено можливі зміни в природних та антропогенних екосистемах;
- проаналізовано склад ґрунтів, рівні залягання підземних вод, особливості гідрогеологічних умов за результатами інженерно-геологічних вишукувань.

- 2) консультації з громадськістю щодо екологічних цілей;
- 3) розглянуто способи ліквідації наслідків;
- 4) особи, які приймають рішення, ознайомлені з можливими наслідками здійснення запланованої діяльності;
- 5) отримані зауваження і пропозиції до проєкту ДДП.

Під час стратегічної екологічної оцінки ДДП розглянуті пропозиції альтернативних варіантів по вирішенню окремих завдань з метою можливої їх інтеграції до проєкту у якості проєктних рішень. При цьому опрацьовані можливі наслідки для довкілля та соціально-економічного середовища, а також досліджені позитивні ефекти за умов впровадження даних пропозицій.

При розвитку сценарію реалізації проєкту Програми передбачається розвиток Харківської області згідно діючого законодавства. При цьому визначається комплекс заходів для забезпечення природоохоронного законодавства.

9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування, у тому числі для здоров'я населення

Моніторинг довкілля – комплексна науково-інформаційна система регламентованих періодичних безперервних спостережень, оцінки та прогнозу змін стану навколишнього природного середовища з метою виявлення негативних змін і вироблення рекомендацій з їх усунення або послаблення.

В основі моніторингової оцінки лежить система кількісних і якісних індикаторів, що характеризують повноту та ефективність реалізованих рішень та який вплив це справляє на систему управління.

Екологічний моніторинг довкілля є сучасною формою реалізації процесів екологічної діяльності, за допомогою засобів інформатизації забезпечує регулярну оцінку і прогнозування стану середовища життєдіяльності суспільства та умов функціонування екосистеми для прийняття управлінських рішень щодо екологічної безпеки, збереження природного середовища та раціонального природокористування.

Згідно п.1 статті 17 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», замовник у межах своєї компетенції здійснює моніторинг наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, один раз на рік оприлюднює його результати на своєму офіційному веб-сайті у мережі Інтернет та у разі виявлення не передбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку негативних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, вживає заходів для їх усунення.

Основні вимоги організації та здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення визначені «Порядком здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 року № 1272.

Заходи, що передбачені для здійснення моніторингу, розробляються у процесі стратегічної екологічної оцінки (СЕО) проєкту документа державного планування.

Таблиця 9.1 Моніторинг наслідків виконання ДДП «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік» для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

Сфера впливу	Індикатори наслідків	Кількісні та якісні показники, одиниці їх вимірювання та цільові значення таких показників відповідно до кожного з визначених у звіті про СЕО наслідків виконання проєкту ДДП	Кількісні та якісні показники, одиниці їх вимірювання та цільові значення таких показників для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання проєкту ДДП	Зміст заходів, передбачених для здійснення моніторингу, та строки їх виконання	Методи визначення кожного із показників, які дають змогу швидко та без надлишкових витрат їх вимірювати	Періодичність вимірювання показників, проведення їх аналізу та співставлення із цільовими значеннями	Засоби і способи виявлення наявності або відсутності наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, з урахуванням можливості виявлення негативних наслідків проєкту ДДП, не передбачених звітом про СЕО
Забруднення атмосферного повітря	Обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел викидів, тонн/рік;	20,4831	20,4831	Складання звіту щодо якості атмосферного повітря	Вимірювальний – застосування даних станцій моніторингу повітря	Щорічно	Використання геоінформаційних систем, а також за допомогою вимірювань
	Динаміка показників фактичної якості атмосферного повітря (а саме, фактичних фонових концентрацій за забруднюючими речовинами) за період реалізації ДДП у порівнянні до базового (початкового) періоду (за результатами здійснення моніторингу атмосферного повітря), частка ГДК;	Гранично допустимого забруднення – 50 ГДК, 0,005 ОБРВ, згідно Наказу №336 від 21.11.1997 року Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження списків і введення в дію гігієнічних регламентів (ГДК та ОБРНВ) у повітрі робочої зони, атмосферному повітрі населених місць та (ОДР) у воді водоймищ»	Гранично допустимого забруднення – 50 ГДК, 0,005 ОБРВ, згідно Наказу №336 від 21.11.1997 року Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження списків і введення в дію гігієнічних регламентів (ГДК та ОБРНВ) у повітрі робочої зони, атмосферному повітрі населених місць та (ОДР) у воді водоймищ»	Дослідження середніх концентрацій забруднюючих речовин (завислі речовини, формальдегід, діоксид азоту)	Вимірювальний – застосування даних станцій моніторингу повітря	Щорічно	Використання геоінформаційних систем, а також за допомогою вимірювань

Водні ресурси	Забезпечення населення області якісною питною водою	Модернізовано не менше 40% мереж водопостачання та водовідведення. Модернізація очисних споруд	Модернізовано не менше 40% мереж водопостачання та водовідведення. Модернізація очисних споруд	Проведення санітарно-хімічних та бактеріологічних досліджень питної води населених пунктів акредитованими хімікобактеріологічними лабораторіями	Вимірювальний – застосування даних пунктів спостереження	Раз на рік	Використання геоінформаційних систем, а також за допомогою вимірювань. Дослідження показників епідеміологічної безпеки, згідно вимог ДСанПіну 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»
	Скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти у розрахунку на одну особу, що проживає, м ³ /рік;	0,7	0,7	Складання звіту щодо якості стічних вод	Вимірювальний – застосування даних пунктів спостереження	Щоквартально	За допомогою вимірювань. Вимоги до ступенів очищення поверхневого стоку у разі використання його на технологічні потреби підприємства: за нафтопродуктами – 10-20 мг/л, завислими речовинами – 20-50 мг/л; при скиданні у водоймище нафтопродуктів – 0,3-0,05 мг/л; завислих речовин до 5 мг/л
Збереження біорізноманіття	Частка ділянок по створенню рекреаційних зон, що мають необхідний рівень ландшафтного упорядкування та благоустрою, га/% від загальної площі території;	0,5 га	0,5 га	Натурні обстеження	За джерелами інформації - вимір площі зелених насаджень за допомогою Google Earth або іншого ресурсу	Щорічно	Використання геоінформаційних систем, а також за допомогою натурних обстежень

	загальна площа природно-заповідних територій в абсолютній та відносній («відсоток заповідності») кількості, тис. га/% від загальної площі території	74,878	74,878	Натурні обстеження	Розрахунковий – Використання статистичних даних	Щорічно	Використання геоінформаційних систем, а також за допомогою натурних обстежень
	Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару	0	0	Здійснення інженерно-геологічних вишукувань	Органолептичним – зоровим методом та за джерелами інформації - Google Earth або іншого ресурсу	Щорічно	За допомогою натурних обстежень
Підвищення ефективності системи управління відходами	Обсяги утворення накопичення та оброблення ТПВ;	30 тис.м ³	30 тис.м ³	Складання звіту про утворення та поводження з відходами об'єкту	Розрахунковий – Використання статистичних даних	Щорічно	Використання геоінформаційних систем, а також за допомогою натурних обстежень
	Обсяг утворення побутових відходів одним мешканцем, тонн/рік;	0,3	0,3	Складання звіту про утворення та поводження з відходами об'єкту	Розрахунковий – Використання статистичних даних	Щорічно	Використання геоінформаційних систем, а також за допомогою натурних обстежень
	Рекультивация наявних місць видалення побутових відходів, одиниць	1	1	Натурні обстеження	Розрахунковий – та зоровий метод	щорічно	Розробка систем візуалізації даних, які дозволяють представляти інформацію у зручній формі, такі як діаграми, графіки та інші візуальні засоби для зручного моніторингу та аналізу
Соціально-економічні аспекти	Розвиток мереж та споруд систем місцевого водовідведення, км/рік; споруд/рік;	1 споруда	1 споруда	Встановлення датчиків та сенсорів для вимірювання різних параметрів води	Розрахунковий – та зоровий метод	щорічно	Використання систем відслідковування якості води, які дозволяють виявляти забруднення та інші проблеми з якістю води в системі
	Розвиток мереж та споруд системи	1 свердловин	5 свердловин	Встановлення	Розрахунковий – та	щорічно	Використання систем

	місцевого водопостачання, км/рік; споруд/рік;			датчиків та сенсорів для вимірювання різних параметрів води	зоровий метод		відслідковування якості води, які дозволяють виявляти забруднення та інші проблеми з якістю води в системі
	Розвиток мереж та споруд системи дощової каналізації, км/рік; споруд/рік;	Ливневі каналізаційні мережі із впровадженням комплексного підходу на 15 ділянках	Ливневі каналізаційні мережі із впровадженням комплексного підходу на 15 ділянках	Моніторинг тиску та потоку	Розрахунковий – та зоровий метод	щорічно	Регулярні візуальні огляди мережі та споруд системи дощової каналізації дозволяють виявляти ознаки пошкодження, засмічення або будь-яких інших проблем
	Питома вага відновлюваних джерел узагальному обсязі відпуску електричної енергії, %;	50% у разі застосування альтернативного виду електропостачання	50% разі застосування альтернативного виду електропостачання	Системи відстеження та моніторингу даних	Розрахунковий – використання статистичних даних	щорічно	Розробка систем візуалізації даних, які дозволяють представляти інформацію у зручній формі, такі як діаграми, графіки та інші візуальні засоби для зручного моніторингу та аналізу
	Питома вага відновлюваних джерел узагальному обсязі відпуску теплової енергії, %;	50% у разі застосування альтернативного виду електропостачання	50% у разі застосування альтернативного виду електропостачання	Системи відстеження та моніторингу даних	Розрахунковий – використання статистичних даних	щорічно	Розробка систем візуалізації даних, які дозволяють представляти інформацію у зручній формі, такі як діаграми, графіки та інші візуальні засоби для зручного моніторингу та аналізу
	Площа створених зелених насаджень спеціального призначення (шумозахисне озеленення, озеленення санітарно-захисних зон), га;	1 га	1 га	Натурні обстеження	За джерелами інформації - вимір площі зелених насаджень за допомогою Google Earth або іншого ресурсу	щорічно	Використання геоінформаційних систем, а також за допомогою натурних обстежень
	Кількість санітарно-курортних і оздоровчих закладів, одиниць;	До 10	До 10	Натурні обстеження	Візуальний огляд: Перевірка наявності видимих пошкоджень, таких як тріщини, корозія, механічні	щорічно	Використання візуальних методів, а також за допомогою натурних обстежень

					пошкодження та інші дефекти		
	Кількість нових об'єктів комунальної інфраструктури, введених в експлуатацію, одиниць;	до 10	до 10	Натурні обстеження	Візуальний огляд: Перевірка наявності видимих пошкоджень, таких як тріщини, корозія, механічні пошкодження та інші дефекти	щорічно	Використання візуальних методів, а також за допомогою натурних обстежень
	Кількість закладів дошкільної освіти, одиниць;	до 10	до 10	Натурні обстеження	Візуальний огляд: Перевірка наявності видимих пошкоджень, таких як тріщини, корозія, механічні пошкодження та інші дефекти	щорічно	Використання візуальних методів, а також за допомогою натурних обстежень
	Кількість закладів загальної середньої та вищої освіти, одиниць	15	15	Натурні обстеження	Візуальний огляд: Перевірка наявності видимих пошкоджень, таких як тріщини, корозія, механічні пошкодження та інші дефекти	щорічно	Використання візуальних методів, а також за допомогою натурних обстежень
	кількість закладів охорони здоров'я	2	2	Натурні обстеження	Візуальний огляд: Перевірка наявності видимих пошкоджень, таких як тріщини, корозія, механічні пошкодження та інші дефекти	щорічно	Використання візуальних методів, а також за допомогою натурних обстежень
Здоров'я населення	збільшення шумового впливу	45-55 ДБА	45-55 ДБА	Здійснення інструментального дослідження рівнів шуму та вібрації	Вимірювальний – застосування шумоміру	щорічно	Використання геоінформаційних систем, а також за допомогою вимірювань

10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

Під час проведення стратегічної екологічної оцінки Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік виявлена відсутність ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, що, в першу чергу, пов'язано із відсутністю проектування, будувannya чи функціонування потужних матеріальних об'єктів виробничого призначення біля державних кордонів.

11. Резюме нетехнічного характеру інформації, розраховане на широку аудиторію

У процесі проведення стратегічної екологічної оцінки ДДП «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік» було окреслено першочергову пріоритетність утвердження екологічної безпеки та захисту навколишнього природного середовища, що, у свою чергу, слугують гарантими високого рівня безпеки, покращення стану здоров'я населення та екологічної ситуації території. Проєктом документу державного планування враховані наявні проблеми території і запропонована найбільш екологічно доцільна та економічно вигідна його територіальна організація та подальший сталий розвиток.

Програма визначає сукупність взаємоузгоджених завдань і заходів, що будуть реалізовуватися місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями щодо вирішення нагальних проблем та досягнення стратегічних цілей розвитку регіону у 2026 році.

З метою забезпечення цілісності системи планування регіонального розвитку Програма враховує положення програмних документів, які діють на державному, регіональному рівнях та екосистемний підхід, удосконалення системи інтегрованого екологічного управління та врахування екологічної складової під час розроблення та затвердження документів державного планування.

Пріоритетні цілі та завдання на 2026 рік:

- підтримка державних промислових підприємств та підприємств інших форм власності;
- поступове налагодження та/або відновлення діяльності суб'єктами господарювання, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації, за рахунок (у разі виділення фінансування): державної підтримки; місцевих бюджетів; залучення інвестицій, впровадження інвестиційних проєктів; міжнародної допомоги; інших джерел, не заборонених законами України;
- сприяння випуску конкурентоспроможної продукції, збільшенню обсягів виробництва на підприємствах оборонно-промислового комплексу області;
- сприяння залученню інвестицій;
- активізація інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств;
- відновлення пошкоджених об'єктів та електричних мереж для забезпечення сталого енергопостачання споживачів області;
- відновлення пошкоджених об'єктів критичної інфраструктури області, які постраждали внаслідок бойових дій;
- скорочення споживання підприємствами галузі енергетичних та матеріальних ресурсів для виробництва комунальних послуг, проведення модернізації та переоснащення житлово-комунального господарства;
- скорочення понаднормативних втрат води та теплової енергії в мережах;
- підвищення рівня благоустрою у населених пунктах області;
- покращення екологічного стану компонентів довкілля області та інш.

В Програмі визначаються основні умови для реалізації видів діяльності або об'єктів, в тому числі щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля.

Затвердження Програми, зважаючи на комплексність рішень, що обумовлюється необхідністю збалансованого розвитку екологічної складової, а також наукові дослідження у цій галузі у короткостроковий період (1-3 роки) буде мати незначний вплив на стан довкілля, який буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

Реалізація положень Програми буде мати позитивний вплив на рівень здоров'я населення, тобто сприятиме зниженню рівня захворюваності населення, що є важливим індикатором регіонального розвитку на середньостроковий та довгостроковий період. У разі продовження розпочатої роботи вплив не буде відрізнятися від короткострокового.

12. Перелік виконавців звіту про стратегічну екологічну оцінку

№ зп.	Прізвище, ім'я, по- батькові	Кваліфікація	Підпис
1	Олена БОЖКО	Магістр екологічної безпеки	
2	Олександра КРАВЧЕНКО	Магістр екології та охорони навколишнього середовища	